

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Bc. Lucie Konečná

Anglicismy ve slovní zásobě žáků 2. stupně ZŠ

Olomouc 2020

vedoucí práce: Mgr. Michal Kříž, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne

Podpis.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Michalu Křížovi, Ph.D., za vedení a cenné rady při zpracování této diplomové práce. V neposlední řadě také děkuji všem respondentům, kteří mi poskytli potřebné informace pro zdárné dopracování mé práce. Poděkování patří také celé mé rodině, přítelovi a jeho rodině za jejich podporu, kterou mi projevovali během celé délky mého studia.

Obsah

ÚVOD.....	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Slovní zásoba.....	9
1.1. Rozšiřování slovní zásoby.....	13
2. Přejímání slov	16
3. Vliv anglicismů na českou slovní zásobu.....	20
3.1. Historický vývoj.....	20
3.2. Přejímání anglických slov do českého lexika	21
3.2.1. Formální adaptace anglicismů	26
3.2.1.1. Ortograficko-ortoepická adaptace.....	26
3.2.1.2. Morfologická a slovtvorná adaptace.....	28
3.3. Anglicismy v internetové komunikaci	31
4. Anglicismy ve výuce	35
4.1. Nakladatelství Fraus.....	36
4.2. Nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství	38
II. PRAKTICKÁ ČÁST	40
ÚVOD K PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	41
5. Výzkumné šetření.....	41
5.1. Cíle	42
5.2. Pracovní hypotézy	42
5.3. Interpretace výzkumného šetření	43
5.4. Závěry výzkumného šetření	70
ZÁVĚR.....	72
SEZNAM GRAFŮ	74
SEZNAM TABULEK	75
SEZNAM LITERATURY.....	76

PŘÍLOHY	80
Anotace	100

ÚVOD

Anglicismy se staly součástí české slovní zásoby již od pradávna. V 60. letech obsahoval *Stručný etymologický slovník jazyka českého* (1968) 448 anglických výpůjček. Ve výzkumu prováděném v 90. letech Warmbrunn (1994) představil 3 240 anglicismů. Vliv angličtiny na české lexikum tím pádem stále narůstá, z anglického jazyka k nám pronikají nová pojmenování, která se postupem času přizpůsobují podobě českých slov. Na cizojazyčná pojmenování narážíme všude okolo sebe – na internetu, v televizi, ve městech, při každodenních činnostech. Může se zdát, že přehršel anglických slov mnohdy zbytečně nahrazuje české lexémy, a tak pohlcuje krásu národního jazyka. Většina populace nemusí anglicismům rozumět, a proto dochází k nedorozuměním. Narůstající počet anglických pojmenování v českém lexiku, hlavně v komunikaci mladé generace, dal za vznik této diplomové práci.

Diplomová práce se zaměřuje na využívání anglicismů v komunikaci žáků na druhém stupni základní školy. Téma práce jsem si zvolila mimo jiné proto, abych zkombinovala obory své aprobace, a to český a anglický jazyk. Zároveň jsem svou diplomovou práci chtěla propojit se svou budoucí profesí učitelky. Hlavním cílem práce je zjistit, jak žáci vyšších stupňů základní školy rozumějí vybraným anglicismům a které anglicismy používají ve své komunikaci. Chtěla bych dokázat, že anglicismy ovlivňují naše lexikum již delší dobu, nejedná se tedy o současný módní doplněk. Dále bych chtěla dokázat, že žáci druhého stupně základních škol při komunikaci používají anglicismy a rozumějí jim. Informace získávám z uvedené literatury a z dotazníků vyplněných právě žáky druhého stupně, částečně informace a zkušenosti čerpám ze svých absolvovaných souvislých praxí.

Převážná část diplomové práce se věnuje samotné problematice anglicismů, a to jejich přejímání, tvoření a jejich současnému využívání. Práce je rozčleněna na část teoretickou a část praktickou. Teorie postupuje od obecných poznatků o slovní zásobě až po konkrétní užití anglicismů. Teoretická část se člení na čtyři kapitoly: slovní zásoba, přejímání slov, vliv anglicismů na českou slovní zásobu a anglicismy ve výuce. V první kapitole je charakterizována slovní zásoba, její části a způsoby rozšiřování. Druhá kapitola navazuje na předchozí oddíl způsobem rozšiřování slovní zásoby, konkrétně se zaměřuje na přejímání slov z cizích jazyků z hlediska historického vývoje. Následující kapitola již přechází k problematice anglicismů a jejich vlivu na české lexikum. V kapitole je popsán historický vývoj z pohledu anglických výrazů a způsob adaptace těchto výrazů do českého lexika. Nedílnou součástí této kapitoly představuje oddíl o využívání anglicismů v internetové komunikaci, jelikož se jedná o oblast, která souvisí s výzkumem analyzovaným v praktické části. Poslední kapitola se zabývá

postavením anglicismů ve výuce. Zde je provedeno srovnání učebnic a pracovních sešitů různých nakladatelství z hlediska učiva o slovní zásobě.

Praktická část diplomové práce se soustředí na porozumění anglicismům z pohledu žáků druhého stupně ZŠ. Základem použitým pro analytickou část se stal dotazník šířený online formou na různé základní školy. Celkem se vrátilo 121 vyplněných dotazníků. Práce se převážně zaměřuje na slova, která se v současné době používají na sociálních sítích. Většina slov je zvolena podle vlastní zkušenosti a z mluvy dnešní youtuberské¹ scény. Při vyhodnocování dotazníků bylo pohlíženo na ročník, který žák navštěvuje, na pohlaví a samotné porozumění cizím výrazům. Dotazník zkoumal, které anglické výrazy žáci znají a používají a také jaký je postoj jednotlivých respondentů k dané problematice. Respondenti měli možnost vyjádřit svůj vlastní názor na používání anglicismů v českém lexiku, čehož využil jen zlomek žáků.

Diplomová práce navazuje na výzkumy, které byly prováděny v minulých letech s rozdílem v použití soudobých anglicismů. Především praktická část se zaměřuje na mladou populaci, se kterou se jako budoucí učitelka budu dennodenně setkávat, proto považuji za nezbytné přiblížit se světu teenagerů a poznat jejich zájmy a styl komunikace. Díky provedenému výzkumu a nastudované problematice se v budoucnosti můžu pokusit více propojit své dva obory a porozumět lépe svým žákům.

¹ *Youtuber = osoba, která vytváří a nahrává videa na stránku Youtube.*

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Slovní zásoba

Slovní zásoba člověka se rozvíjí již od útlého dětského věku. Každé dítě se učí mluvit, nejprve napodobuje jen zvuky, později přidává hlásky, tvoří slova, a nakonec i celé věty. S přibývajícím věkem se rozšiřuje zásoba slov, kterou člověk zná a používá, což je ovlivněno mnoha okolními faktory. Slovní zásobou se zabývá věda zvaná lexikologie, která společně s mluvnicí tvoří základ jazykovědy.

Lexikologie zkoumá obsah, formu, funkce pojmenovávacích jednotek a jejich vzájemné vztahy. Jazykověda uplatňuje při zkoumání dva základní postupy. Postup sémaziologický vychází od formy pojmenovávací jednotky, zabývá se významem a skutečností, která ji označuje. Postup onomaziologický naopak vychází od skutečnosti a zkoumá pojmenovávací prostředky a jednotlivé jevy (Hauser, 1986).

Slovní zásoba zahrnuje všechna slova, která se v daném jazyce vyskytují. Čím obsáhlejší lexikum, tím bohatší jazyk. Lexikum jazyků, u kterých převažuje obohacování slovní zásoby skládáním a odvozováním, bývá početnější než u jazyků, které jen přenášejí význam slov (Hauser, 1986, s. 13).

Slovo, tedy základní jednotka slovní zásoby, je tvořeno hláskovou stavbou a svým významem. Každé slovo neboli lexém je tvořeno skupinou hlásek, například *pes*, *máma*, *židle*. Jeho význam pak odkazuje na určitou skutečnost, například *pes* označuje zvíře, *máma* rodiče, *židle* patří mezi nábytek. Sgall (2004) rozlišuje slova značková, nemotivovaná (*pes*, *psát*, *chleba*, *židle*) a slova popisná, motivovaná, která více upozorňují na svůj význam, a to slova odvozená (*psinec*, *popsaný*, *chlebový*, *židlička*) a slova onomatopoická (*cvak*, *buch*).

Význam slova se váže na konkrétní jazyk. V jiném jazyce může být určitá skutečnost vyjádřena různými slovy - např. *kočka* (čeština) - *cat* (angličtina) - *Katze* (němčina). Slova mají svůj charakteristický význam, díky kterému se od sebe odlišují. Existují ale i slova vícevýznamová, polysémantická. Na druhou stranu existují synonyma, tedy více slov označující stejnou skutečnost. Hauser (1986, s. 11) popisuje slovo jako jednotku plánu lexikálního, která zahrnuje všechny jednotky řádů nižších, fonémy a morfémy, a samo je součástí jednotky vyššího řádu syntaktického, věty. V některých případech může jediné slovo tvořit samostatnou větu, například *Poslouchej! Jdi!*

Všechna slova se vyznačují samostatností, což znamená, že se mohou přemísťovat ve větě a přenášet do jiných vět. Samostatnost slova, jako jeho výrazný znak, se pojí s trvalým přízvukem, který se v českém jazyce vyskytuje vždy na první slabice. Uvedená definice se

netýká hlavního přízvuku, který nenesou všechna slova ve větě, u některých se přízvuk ztrácí, jiná se stávají předklonnými nebo příklonnými. Výjimku v libovolném osamostatňování a přemísťování slov v české větě představuje spojka a částice *-li*, která se vždy připojuje ke slovu, většinou ke slovesu (*Nebude-li pršet, nezmokneme*). Příznak samostatnosti se vyskytuje také u složenin, jejichž části mohou stát samy o sobě (*osobní vlak, vlčí mák, cik cak*). Výraz samostatnosti se pojí s psaným projevem. Za slovo počítáme vše, co se graficky odděluje, jinými slovy nachází se mezi dvěma mezerami. Ze zmíněného textového příznaku vzešlo pojmenování *slovo textové*. Slova ztrácí samostatnost v případě, že se z nich stanou spřežky, tedy dojde ke spojení dvou slov (*nalevo, z paměti, zatím*) (Hauser, 1986, s. 11).

Slovní zásoba se zachycuje ve slovnících. V nich ale nenajdeme veškerá slova, jelikož se lexikum neustále rozšiřuje a mění. Čechová et al. (2011, s. 81) uvádí, že nejrozsáhlejší slovník češtiny, *Příruční slovník jazyka českého*, zachycuje na 250 000 slov, avšak národní slovní zásoba je mnohem větší. Oproti národní slovní zásobě existuje slovní zásoba každého z nás, tedy individuální slovní zásoba, která představuje mnohem menší množství v závislosti na aktivní a pasivní zásobě slov každého člověka. Četnost slov zachycuje *Frekvenční slovník češtiny* (2004), který dokládá frekvenci používání jednotlivých slov, tvarů, vazeb a kolokací.

Nejaktuálnější sbírku četnosti slov zachycuje *Český národní korpus*, který může každý člověk navštívit na internetu². Korpus zahrnuje nejen písemnou podobu jazyka, ale i spontánní mluvený projev. Podle Čermáka (1995, s. 15) představuje jazykový korpus *vnitřně strukturovaný, unifikovaný a obvykle i oindexovaný a ucelený rozsáhlý soubor elektronicky uložených a zpracovávaných jazykových dat většinou v textové podobě*. V korpusu nalezneme data zachycená ve svém původním přirozeném kontextu, díky tomu můžeme data podrobit všestrannému a objektivnímu studiu. Z korpusu zjistíme, jak jsou jednotlivé jevy frekventované a kde se nejvíce používají. Rozlišujeme několik typů korpusů. Podle počtu jazyků dělíme korpusy na jednojazyčné a vícejazyčné, z hlediska témat pak korpus obecný a specializovaný. Ke specializovaným korpusům řadíme například *KSK* neboli *Korpus soukromé korespondence* nebo korpus týkající se konkrétního autora. Zmíněná kategorie zahrnuje již zmiňovaný *Frekvenční slovník* češtiny, ale také korpus lingvistických textů. Další kritérium pro dělení korpusů je psaný a mluvený mód, tedy zda korpus zachycuje psanou či mluvenou podobu jazyka. Čermák (2017) uvádí, že v současnosti je nejběžnějším typem korpusů právě korpus psaný. Časový záběr třídí korpusy na synchronní a diachronní typy. Diachronní korpus zahrnuje více korpusů, které spadají do všech vývojových období jazyka. V neposlední řadě rozlišujeme

² <https://www.korpus.cz/>

korpusy z hlediska „archeologického“, a to synchronní a archivační, které zahrnují jazyky vymírající nebo v ohrožení. Čermák (2017) dále upozorňuje na monitorovací korpus, o kterém se dříve uvažovalo a který měl srovnávat záznam stavu jazyka s proběhlými změnami v čase. Odlišný přístup využívá referenční korpus, který se využívá jako standard k poměrování jiných korpusů, ale neklade důraz na časové hledisko. Specifickým případem mezi korpusy je *InterCorp*³, který představuje paralelní vícejazyčný korpus. V neposlední řadě se využívají srovnatelné korpusy, které se týkají textů se stejným tématem.

Slovní zásobu a její části dělíme podle několika kritérií. V rámci užívání jazyka dělíme slovní zásobu na aktivní a pasivní. Podle Čechové et al. (2011, s. 81) se aktivní slovní zásoba vymezuje z pohledu autora projevu, mluvčího/pisatele, pasivní z pohledu recipienta, posluchače/čtenáře. To znamená, že aktivní slovní zásoba zahrnuje slova, která člověk běžně používá při své komunikaci ústní i písemné. Pasivní slovní zásobu tvoří slova, která člověk sice zná, rozumí jim, ale nepoužívá je. Aktivní slovní zásoba je důležitá pro učení se cizím jazykům. Čechová (2011) dále připomíná, že pokud se potřebujeme dorozumět, mělo by nám stačit 1500 slov, v běžné komunikaci používáme okolo 3000 až 10 000 různých slov.

Podle struktury jazyka rozlišujeme jádro slovního zásoby neboli základní slovní fond a její ostatní proměnlivou část. Hauser (1986, s. 14) charakterizuje jádro slovní zásoby jeho původem a trvalostí, strukturou, významem a užíváním. Do jádra lexika patří stará slova, která označují to nejzákladnější, co v životě potřebujeme a co nám přijde naprosto přirozené (*voda, chléb, den, brát, jeden*). Praslovanská a všeslovanská slova přešla do jednotlivých slovanských jazyků, proto v různých slovanských jazycích nalezneme výrazy, které si jsou velmi podobné (česky *chléb* – slovensky *chlieb* – ukrajinsky *chlib* – makedonsky *leb*, atd.). Jádro slovní zásoby obsahuje slova, která patří do nejdůležitější skutečnosti pojící se naším životem. Jejich přítomnost je významná pro každodenní komunikaci. Přestože množství jádrových slov představuje jen zlomek slovní zásoby, jejich frekvence používání činí až 90 % z počtu používaných slov. Co se týká původu a trvalosti slov, každé slovo muselo nějak vzniknout. Některá slova zůstávají v českém jazyce po celá staletí, jiná zanikají a nová slova vznikají.

Rozlišujeme několik vrstev slovní zásoby. Slova neutrální nemají žádné zvláštní vedlejší příznaky a můžeme je použít v různých oblastech vyjadřování, vyznačují se pojmenovávací funkcí. Slohové a citové příznaky se objevují u slov, která patří k různým útvarům národního jazyka, liší se svým původem, časovou platností, frekvencí užití, slohovými

³ <https://intercorp.korpus.cz/>

příznaky a citovostí. Vrstvy slov se mohou překrývat, jedno slovo proto může zároveň patřit do více vrstev. Přesto není překrývání slov ve vrstvách libovolné. Hauser (1986, s. 19) udává, že se nepřekrývají vrstvy slov podle příslušnosti k jiným útvarům národního jazyka, pojmenování nářeční, slangová a argotická, a spisovná slova se stylovými příznaky, termíny, poetismy, slova knižní a hovorová. Archaismy spolu s neologismy tvoří jednu vrstvu, u které je příznačné, že archaismus nemůže být zároveň neologismem a naopak.

Jedno ze základních dělení slovní zásoby je na slovní zásobu spisovnou a nespisovnou. K nespisovné češtině řadíme obecnou češtinu, dialekty, slang a argot. Spisovná čeština je narozdíl od nespisovné češtiny známá celonárodně. Znamená to, že dialekt, který se používá na Moravě nemusí být známý obyvatelům Čech a naopak, ale spisovnou češtinu by měl znát obyvatel v každé části naší republiky. V rámci českého jazyka můžeme mluvit o češtině jako o národním jazyku. Krčmová a Chloupek (2017) popisují český národní jazyk jako *jazyk domácích obyvatel historických zemí Čechy, Morava a české části Slezska, ale také Čechů žijících v zahraničí*. Tato teorie národního jazyka rozlišuje mezi pohledem dialektologickým, stylistickým a sociolingvistickým a teorie komunikace. Národní jazyk se neodtrhává od jiných jazyků, které ho inspirují v oblastech ekonomiky, politiky či geografie. To znamená, že si národní jazyk osvojuje výrazy z jiných jazyků, které ale obohacuje i svými jazykovými prostředky. Přestože v minulosti došlo k puristickým⁴ pokusům o čistotu jazyka, nelze od sebe individuální jazyky odtrhnout.

Jednotlivé útvary národního jazyka fungují relativně autonomně, ale jejich hranice nejsou ostře vymezeny. Mnoho jazykových prvků spadá do všech útvarů, naopak prostupnost hranice lze vyzorovat mezi češtinou obecnou vyššího typu a češtinou hovorovou. Kromě zmíněné prostupnosti Krčmová a Chloupek (2017) připomínají stírání rozdílů mezi jednotlivými dialekty a interdialekty, což má za následek míchání prvků a vývoj uvedených útvarů jazyka. Jako funkčně vymezenou podobu národního jazyka lze označit běžnou mluvu, která slouží ke každodenní komunikaci. Vyznačuje se svou spontánností a mluveným módem, který může být zachycen jak v soukromé korespondenci, tak v krásné literatuře. Přestože se běžným mluveným jazykem zabývají odborníci intenzivněji od 80. let 20. století, o dvacet let dříve lingvisté začali studovat jazyk obyvatel větších měst, tedy městskou mluvu. Studium městské mluvy umožňuje zkoumat jazykovou stratifikaci i generační proměny jazyka.

⁴ Purismus = snaha o „čistý“ jazyk oprostěný od prvků z cizích jazyků

Každou slovní zásobu charakterizuje vlastní systém. Podle Hausera (1986, s. 16) *systemem rozumíme soubor jednotek stejného druhu vzájemně spojených tak, že se podmiňují a vytvářejí souvislý vnitřně uspořádaný celek*. Znamená to, že slovní zásoba představuje soubor slov, která jsou nějak uspořádána. Složitost organizace slovní zásoby se odráží od neukončeného počtu slov, která do slovní zásoby neustále přicházejí, ale také od složité povahy dílčích lexémů. Mezi jednotlivými lexikálními jednotkami existují vztahy trojího typu, a to slovnědruhovové, formální (slovotvorné) a významové (souřadné a hierarchické). Na základě prvního vztahu řadíme všechna slova ke slovním druhům. Formální vztahy dělí slova dále na nemotivovaná a motivovaná. Skupina motivovaných slov zahrnuje jednoslovné výrazy (odvozené a složené) spolu se sdruženými výrazy. V neposlední řadě mluvíme o vztahu významovém, který rozděluje lexémy podobností (synonyma) a protikladností (antonyma), ale také na základě podřazenosti a nadřazenosti.

1.1. Rozšiřování slovní zásoby

Slovní zásoba prochází neustálým vývoje. Stará slova zanikají, nová slova vznikají. Pokud zmizí označovaná skutečnost, stane se ze slova historismus (*palcát, řemdih, purkmistr, panstvo*). Slovo nemusí zaniknout jen z důvodu zániku skutečnosti, jiným případem je ústup určité lexikální varianty. Například ze slov *hodnostník, hodnosta, hodnostář* zůstalo v české slovní zásobě jen poslední uvedené slovo. Slovní zásoba se obohacuje pomocí tvoření nových slov, přejímáním slov z jiných útvarů národního jazyka, přejímáním slov z jiných jazyků a slov mezinárodních, vznikem nových významů slov a tvořením víceslovných pojmenování (Čechová et al., 2011).

Nová slova se mohou vytvářet ze slov, která v jazyce již existují, a to pomocí odvozování, skládání a zkracování. Čechová et al. (2011) uvádí, že mezi nejčastější typ tvoření nových slov patří odvozování. Přidáním předpony, přípony, koncovky nebo jejich kombinací odvozujeme nová pojmenování (*roz-orat, or-áč, or-nice*). Odvozování patří k typickým rysům českého jazyka, jelikož se jedná o přirozený způsob vytváření nových výrazů. Odvozování pomocí předpon a přípon dodává jazykům bohatější strukturu, kterou naopak jazyky s menším množstvím odvozenin postrádají. Strukturovanost jazyků se podle Sgalla (2004, s. 47-48) dá dokázat na českém slovu *vrátnice* a jeho anglickém protějšku *porter's lodge* či samotném *lodge*. Zatímco *vrátnice* vyjadřuje svůj vztah k příbuzným slovům *vrátný* a *vrata*, u anglického pojmenování *lodge* žádný vztah k tvaru *porter* (vrátný) nenacházíme. Nové slovo vzniká, pokud

spojíme dvě základová slova či více základových slov, nebo naopak zkrátíme několikaslovný název.

Slovní zásoba se rozšiřuje i skládáním slov, které se dělí na dvě skupiny. První skupinu tvoří složeniny nevlastní, spřežky, které vzniknou spojením slov v jejich původním tvaru (*jdoucí kolem – kolemjdoucí*). Druhou skupinu představují složeniny vlastní, u kterých se mění alespoň jeden ze základních tvarů (*velkoměsto*). Skládání a odvozování lze kombinovat (*zemědělec*). S výše uvedenou tvorbou slov se pojí tzv. hybridnost. Podle Čechové et al. (2011, s. 83) vzniká hybrid při spojování a spráhování prvků z různých jazyků v jednom slově. Velmi často dochází ke spojení předpony pocházející z anglického jazyka (*euro-*, *video-*, *pseudo-*, *foto-*) s českým slovem.

V současné době plné shonu se stále častěji vytváří nové zkratky, díky kterým šetříme čas jak v ústní, tak v písemné komunikaci. Abreviace rozlišuje zkratky iniciálové, iniciálové zkratky hláskové, zkratky slabičné, skupinové a smíšené. Iniciálové zkratky, známé též jako akronyma písemná, vznikají z počátečních písmen slov a jejich konkrétních názvů (*USA [ú-es-á]*, *ČR [čé-er]*). Hláskové iniciálové zkratky se tvoří z počátečních hlásek slov (*AMU [amu]* z *Akademie múzických umění*). Slabičné a skupinové zkratky vycházejí, jak už název napovídá, ze slabik či skupin písmen na začátku slov (*Secheza – Severočeské chemické závody*). V poslední řadě to jsou zkratky smíšené, které obsahují jak počáteční písmena, tak větší skupiny písmen ze slov (*Čedok – Česká dopravní kancelář*). Smíšený způsob nalezneme i u psaní chrématonym⁵, která kombinují velká a malá písmena nebo písmena a číslice (*HIPOinvest, O₂ [ou tú]*). Zkratky si buď ponechají svou grafickou podobu, nebo se vyčlení v samotnou kategorii nazvanou zkratková slova, tedy zkratky, které se začlenily do slovní zásoby jako běžná slova (*koupit známky v Pofisu, jít do Čedoku*) (Čechová et al., 2011).

Zvláštním případem rozšiřování českého lexika se stala změna slovního druhu. Stejně jako u abreviace, i zde dochází ke zkrácení původního slovního spojení na jedno slovo, většinou adjektivum, které převezme význam celého slovního spojení (*sekaná ← sekaná pečeně; taneční ← taneční hodiny*) (Čechová et al., 2011)

Český jazyk občas vyžaduje nová pojmenování pro určitou skutečnost. Toho lze dosáhnout přenesením existujícího pojmenování na nový jev. Mluvíme pak o metafoře nebo metonymii. Víceslovná pojmenování jsou vhodná pro odborný, publicistický a zpravodajský sloh, jelikož se vyznačují popisností, významovou bohatostí a jednoznačností (*zdravotní*

⁵ *Chrématonyma – jména společenských jevů, společenských institucí nebo výsledků společenské činnosti*

pojištění, cenová hladina, ochranná politika). V případě přenesení pojmenování a víceslovných pojmenování vzniká jen nová lexikální jednotka, ne nové slovo⁶ (Čechová et al. 2011).

⁶ *Lexikální jednotka (lexém) = systémová abstraktní jednotka, která je formálně jednoduchá nebo víceslovná; u ohebných slov zahrnuje všechny gramatické tvary. Slovo = konkrétní a textový tvar lexému; ustálená jednotka jazyka tvořená řadou přemístitelných fonémů či fonémem jediným; nese lexikální a/nebo gramatický význam.*

2. Přejímání slov

Jedním ze způsobů, jak vznikají v českém jazyce nová slova, je přejímání slov, slovních spojení a frazémů. K obohacení slovní zásoby dochází díky přejímání slov jak ze zdrojů vlastních, tedy z různých vrstev konkrétního jazyka (nářečí, odborné termíny), tak ze zdrojů cizích, tedy z cizích jazyků. Mezi přejímkami z cizích jazyků vedou v současné době anglicismy. Mravinacová (2005) potvrzuje, že počet přejímek pocházejících z jiných jazyků, než z angličtiny je v poměru k anglicismům velmi nízký a že i mnohé z těchto původem neanglických výrazů majících většinou ráz internacionalismů, se do češtiny dostaly právě prostřednictvím angličtiny. Na anglicismy se ale blíže podíváme až v další kapitole.

Ne vždy je považováno přejímání nových slov z cizích jazyků za pozitivní. Někteří lingvisté chápou přejatá slova z cizího jazyka jako zátěž pro naše myšlenkové pochody, jelikož se při komunikaci musíme rozhodovat, který tvar slova použijeme, pokud existuje jak český tvar slova, tak slovo přejaté. Kromě toho se může stát, že naše volba může být nepřijatelná pro recipienta a jeho percepci daného slova. V nejhorším případě může dojít k nedorozumění a správnému neporozumění slovu.

Vzhledem k stále častějšímu trendu zařazovat do českého jazyka slova cizí si musíme uvědomit, co za cizí slova považujeme. Podle Havránka (1938, s. 255) by se měla rozlišovat *slova cizí ve smyslu cizojazyčná, kterých se užívá vědomě jako slov jazyka cizího nebo mezinárodního, nazývaná často také, ne dosti přesně, slovy "cizími", kterých užíváme jako součásti české slovní zásoby (také je vyslovujeme jen českými hláskami, skloňujeme atd.)*. Tudíž bychom měli rozlišovat mezi slovy, která opravdu považujeme za slova z jiného jazyka, a těmi, která se již českému jazyku přizpůsobila a chovají se jako jeho plnohodnotná součást.

Bozděchová (1997) upozorňuje na rozvrstvenost přejímek z cizích jazyků. Samotného procesu přejímání slov, ale i podoby výsledného lexému se účastní několik vlivů – doba, ve které se slovo dostalo do přebírajícího jazyka, odlišnost obou jazyků na poli formálním, zařazení slova k jádru lexika nebo periférii, potřeba přijmout cizí pojmenování, slovotvorné vlastnosti, frekvence užívání lexému a jiné. Vlivy se vzájemně doplňují. Neznamená to, že bez přítomnosti všech okolností a vztahů by dané cizí slovo nemohlo být do přebírajícího jazyka přejato. Daneš (1997) doplňuje, že někdy se přejímají anglické výrazy, pro které již existuje český výraz běžně používaný v komunikaci (*cash – v hotovosti, P. O. Box – poštovní příhrádka*).

Již od nejstarších dob se naše slovní zásoba obohacuje pomocí přejímání slov. Podle Filipce a Čermáka (1985, s. 120) je přejímání důsledkem kontaktů jazyků a jejich vzájemné ekonomické, politické a kulturní situace, stejně tak jako důsledkem poznávání cizích skutečností a potřeby pojmenovat je. Nejdříve do českého jazyka pronikala slova z latiny, která představovala kulturní jazyk středověku. Latinská slova se uplatnila především v oblasti vzdělávání a školství (*škola, tabule*) a v oblasti náboženské, (*kostel oltář, mše, papež*). Díky latině se do našeho jazyka dostala i slova řecká.

Čechová (2011) upozorňuje na pojmenování přenesená z exotických jazyků, která se k nám dostala skrze používání dosud neznámého zboží, například koření (*šafrán, zázvor*), dále zeleniny, bylin i ovoce (*petržel, šalvěj, datle, pomeranč*), ale také tkanin (*brokát, aksamit*). Misionáři a mniši navracející se ze svých poutí s sebou přinesli náboženské a církevní názvy (*církev, kříž*). Podobným způsobem se k nám dostala pojmenování spojená s cizokrajnou přírodou a cizím životem, které poznávaly čeští cestovatelé (*palma, oliva, safír, tajga, sultán, jurta*).

Dvanácté století znamenalo období německé kolonizace. Kromě zmíněných vzdálenějších jazyků, česká slovní zásoba přejala mnoho slov od svých sousedů. S kolonizací k nám přišlo názvosloví týkající se nejen feudálního zřízení (*man, léno, rychtář*), řemesel (*hoblík, rašple, ponk*), ale také běžné komunikace (*fortel, rendlík, musit/muset*). Skrze němčinu se k nám dostala slova z francouzštiny (*fejeton, basa, kotleta*), italštiny (*piano, salát, banka*) i španělštiny (*armáda, kanonáda*) (Čechová, 2011, s. 84).

Období humanismu představuje dobu bohatou na přejímání nových slov. Do českého jazyka proniklo více latinských slov (*akademie, autor, katedra*) a také se začala používat nová slova v lékařském prostředí (*puls, pilule, arsenik*), či slova spojená s právem (*apelace, proces, rejstřík*) (Hauser, 1986, s. 166).

Kromě již zmíněných jazyků češtinu obohatily i jazyky románské, konkrétně francouzština a španělština (*generál, armáda, regiment, admirál*). Humanismus se pojí s rozvojem řemesla, proto se v tomto odvětví objevují nová slova přejatá z němčiny (*hoblík, foch, handlovat*) (Hauser, 1986, s. 166).

Český jazyk patří do kategorie slovanských jazyků, proto si jsou jazyky v této oblasti velmi blízké. Slovanské jazyky se využívaly v době národního obrození k obohacení českého odborného názvosloví a vytvoření básnického jazyka. Některá přejatá slova v této době zdomácněla (z polštiny: *obřad, vzor, výraz*; z ruštiny: *vzduch, jeseň*) (Hauser, 1986, s. 166).

Socialismus znamenal přechod z němčiny na ruštinu, což se projevilo i v českém lexiku (*bezpartijní, samochodný, kombajn, dispečink, kosmonaut*). V 80. letech 20. století se přejalo nejvíce slov z evropských jazyků, slova tak nabrala mezinárodního charakteru (*telefon, televize, radar, traktor*) (Hauser, 1986, s. 166).

Konec 80. let a 90. léta představují přelomové období pro českou slovní zásobu. Filipec a Čermák (1985, s. 120) popisují, že v tomto období proběhly změny v politickém i hospodářském životě, v životním stylu, ve způsobu veřejné komunikace, ve využití nové techniky v komunikaci, zejména počítačů atd., což se odrazilo v nové slovní zásobě. Přejímají a tvoří se nová slova, lexémy získávají nové významy.

V rámci přejímání slov z cizích jazyků rozlišujeme kalkování, dvojí přejetí, citátová slova a přejatá slov dvojího typu. Kalk znamená doslovný překlad. Hauser (1986, s. 166) dodává, že jazykové kalky, které respektují čest slovtvorné normy, se staly součástí slovní zásoby. Překládala se slova z latiny a řečtiny (*zeměpis – geographia, dalekohled – teleskop*), mnoho slov se přeložilo z němčiny (*veselohra – Lustspiel, poloostrov – Halbinsel*), vznikají i částečné kalky (*Vánoce – Weihnachten, bavlna – Baumwolle*), překladem z ruského jazyka došlo k hláskovému přizpůsobení (*prověrka, práce*).

Méně častým způsobem je dvojí přejetí. Hauser (1986, s. 167) říká, že za jedno slovo cizí má pak čeština dvě slova s rozdílnou formou a rozdílným významem. Slova *legrace* a *rekreace* vznikla ze stejného latinského základu *recreatio*. Slova *levhart* a *pardál* jsou si významově bližší a pocházejí také ze stejného základu *leopardus*.

Filipec a Čermák (1985, s. 120) zmiňují, že citátová slova a slovní spojení představují slova *přenesená do jiného jazyka a užívaná v něm zvláště v jistém sociálním, profesním a kulturním okruhu*. Ze svého původního jazyka si citátová slova zachovala pravopis, zčásti výslovnost, ale odlišila se od morfologického systému jazyka, do kterého byla přejata (*show, science fiction*).

Přejatá slova rozlišujeme dvojího typu – slova, která stále vnímáme jako cizí a slova, která se již zařadila do našeho lexika. Slova, která vnímáme stále jako cizí si zachovala buď svůj pravopis, nebo je jejich pravopis rozkolísaný (*dubbing, dabink, ale i dabing*). U těchto slov se projevuje tendence k počestění. Druhým typem jsou slova již zdomácnělá, která provází češtinu celým jejím vývojem. Jedná se o slova spojená se staroslověnštinou (*sobota, pohan*), latinou (*kostel*), němčinou (*kalich*), řečtinou (*akademie, katedra*), ruštinou (*bodrý, četný, sloh*,

průmysl), polštinou (*báje, mluvnice, úvaha*), ale i slova původem slovenská (*oslovit, tovar, znak*) (Filipec a Čermák, 1985, s. 121-122).

Podle původu lexikálních jednotek rozlišujeme internacionalismy a slova přejatá z cizích jazyků. V každém jazyku nalezneme slova, která získala mezinárodní charakter a jsou společná více jazykům.

Některá slova nám můžou připadat, že pochází z konkrétního jazyka. Přitom se k nám dostala přes několik odboček, skrze několik jazyků. Sotona (2017) zmiňuje komentář Markéty Pravdové, která komentuje přejímání cizích slov následovně: *Slovo bageta přišlo z francouzštiny, která ho převzala z italštiny. Slova manžeta a pinzeta se k nám dostala přes němčinu, ta je převzala z francouzštiny. Balet a špalír také přes němčinu, ale z italštiny. A co mají bageta, manžeta, pinzeta, balet i špalír společného? U všech najdeme základ latinský. Zde vidíme, že slova přechází z jednoho jazyka do druhého a kvůli tomu dochází k jejich změně v slovtvorbě. A k jednomu z původních jazyků, který spojuje většinu cizích slov, patří latina. Právě latina, která dnes patří k mrtvým jazykům a dříve představovala jazyk vzdělanců, se rozšířila do různých zemí, stala se jazykem hovorovým, který dal vzniknout románským jazykům. K románským jazykům patří právě francouzština, italština nebo španělština, ze kterých k nám přišly výše uvedené výrazy.*

Není možné, aby se člověk úplně vyhýbal ve svém lexiku cizím slovům. Současná česká slovní zásoba obsahuje nespočet slov, která už za cizí výrazy nepovažujeme, přesto k nám přišla z ciziny. Jak uvádí Sotona (2017), slovo *bunda* k nám dorazilo z Maďarska, *šoféra* nám dala Francie, *vesmír* pochází z ruštiny. Angličtina obohatila český jazyk ve slovech každodenního použití, jako například *víkend, svetr, manažer* nebo *koktejl*.

Na druhou stranu, český jazyk neslouží jako prostředek, který jen přejímá názvosloví z cizích jazyků. Také čeština obohatila ostatní jazyky o nové výrazy. České lexikální jednotky se přizpůsobily slovenštině, polštině, ale také ruštině. Vzhledem k sousedství Německa a České republiky, přijala němčina názvy hlavně z oblasti potravinářství (*koláč, švestka, slivovice*). Čeština obohatila svět o internacionalismy, a to slovo *pistole*, které dříve označovalo husitskou zbraň, a *robot*, pocházející od Josefa Čapka, který daný výraz vymyslel pro svého bratra Karla a jeho hru RUR (Čechová, 2011, s. 85).

3. Vliv anglicismů na českou slovní zásobu

3.1. Historický vývoj

Anglická slova pronikají do české slovní zásoby už delší dobu. Oproti minulému století se ale jejich množství v našem lexiku několikrát změnilo. Ve 20. století důsledkem politických a sociálních poměrů nebyl o anglicismy takový zájem, jaký panuje dnes. V polovině 90. let uvedl Kučera (1995) během své přednášky na Letní škole slovanských studií, že *vliv mluvčích s velmi dobrou znalostí anglického jazyka však nepochybně v budoucnosti podstatně zesílí a pravděpodobně se odrazí jak v množství anglických vlivů na češtinu, tak ve změně postojů k nim*. V současnosti můžeme uvést, že se Kučera nemýlil a anglický jazyk více a více ovlivňuje českou slovní zásobu.

Vliv anglicismů na českou slovní zásobu, který podle Akademického slovníku cizích slov (1995, s. 52) představuje *jazykový prostředek převzatý z angličtiny do jiného jazyka nebo podle angličtiny v něm vytvořený*, se začal projevovat již v 19. století, ve kterém se Anglie stala vzorem pro celou Evropu, a to z hlediska průmyslu. Rozmachu se anglické výrazy dočkaly po první světové válce, což netrvalo dlouho, jelikož po druhé světové válce došlo opět k jejich ústupu. Do širšího povědomí se začaly výrazy přejaté z angličtiny dostávat v 60. letech minulého století, ale hlavní slovo získaly až po roce 1989. Do tohoto roku se anglická slova uplatňovala především v oblasti sportu, módy nebo hudby.

Anglicismy nepronikly na naše území náhodně. Přejímání anglických slov do české slovní zásoby závisí na historickém vývoji vztahů mezi anglicky mluvícími zeměmi a naší zemí. Vliv anglicky mluvících zemí na české země je datován až do doby Přemysla Otakara I., který zaměstnával notáře Roberta Angličana, který se později stal moravským biskupem a na Velehradě založil klášter. Kromě zaměstnaneckých poměrů se Anglie spojila s českými zeměmi v rámci příbuzenských vztahů. Sestra Václava IV., královna Anna, se ve 14. století provdala do Anglie za Richarda III. Anglie ovlivnila naše země také z kulturního hlediska, když se Jan Hus seznamoval se spisy Johna Wiclifa, které dostal od studentů, kteří se vrátili z univerzity v Oxfordu. Později, konkrétně v 17. století, Anglii navštívil Jan Amos Komenský, který zde dostal nabídku na místo rektora americké Harvardovy univerzity (Viereck et al., 2005).

Čeští lidé se seznamovali s anglickou kulturou prostřednictvím anglicky psané literatury, která byla zprostředkována buď českými překlady Josefa Jungmanna, nebo německými prepisy. Od 40. let 19. století směřovali vystěhovalci z českých zemí do Spojených

států amerických, ať už se jednalo o Vojtěcha Náprstka, Josefa Václava Sládka, nebo Antonína Dvořáka (Viereck et al., 2005).

Po roce 1918 se posílily vztahy mezi nově vzniklým Československem, Francií a Velkou Británií. O rozvoj česko-britských vztahů se zasloužil Vilém Mathesius, který se stal prvním profesorem anglistiky na naší univerzitě. Slovní zásoba se v této době obohatila v oblastech sportu, filmu, ale i vědy a techniky. Ve 30. letech spisovatel Ondřej Sekora zpropagoval v českých zemích sport *ragby*, do kterého zavedl české výrazy. Proto se v českém ragby používají české výrazy místo cizích, přestože v ostatních zemích hráči využívají anglické terminologie (Sotona, 2017).

Druhá světová válka a doba mezi lety 1948 a 1989 bránila kulturnímu kontaktu s anglosaskými zeměmi. K částečnému uvolnění došlo v 60. letech, úplné uvolnění ale nastalo až po roce 1989, kdy se angličtina stala kromě jazyka vědy, publicistiky a managementu, také jazykem spojeným s hudbou, sportem, filmem a moderními technologiemi. Kvůli snaze zbavit se předchozího režimu i v oblasti jazykové, dostalo se přejímkám z angličtiny prostoru. Jazykové uvolnění se mimo jiné objevilo díky zrušení cenzury. Knihy od anglických a amerických autorů se více překládaly, stejně jako dabování cizojazyčných dokumentů a filmů (Viereck et al., 2005).

Sotona (2017) uvádí, že k šíření cizích výrazů by tolik nedocházelo, pokud by někdo včas zasáhnul a vymyslel pro cizí slovo český ekvivalent. Bohužel v současné době plně internetu není možné vždy zasáhnout, a tak se anglicismy ustalují jednodušeji než v dobách minulých.

3.2. Přejímání anglických slov do českého lexika

V momentě, kdy se do českého jazyka dostane nové slovo z anglického jazyka, všimne si toho hlavně běžný uživatel, pro kterého může být neznámá výslovnost slova, ale i jeho grafické zaznamenání. Kvůli tomu dochází u cizích slov k přizpůsobení se české gramatice a jiným oblastem jazyka. Schmiedtová (2010, s. 156) připomíná fakt, že *adaptace slov má tu výhodu, že slovu začne rozumět každý mluvčí češtiny. Nevýhodou je, že slovo ztrácí mezinárodní srozumitelnost. Z toho vyplývá, že pokud anglicismus dostane přesnou podobu českého slova, a to ve všech jazykových oblastech, přestává fungovat na poli mezinárodním a český uživatel se s ním domluví zase jen s českým uživatelem. V případě, že si anglicismus zachová alespoň částečnou podobu anglického slova, nenastane pak problém v oblasti mezinárodního porozumění.*

Z nejrůznějších výzkumů lze zjistit, jak se vliv anglicismů odrážel v české slovní zásobě. V 60. letech zaznamenal Holub a Lyer (1968) v etymologickém slovníku 448 anglických výpůjček. Oproti tomu v 90. letech zjistil Warmbrunn (1994) celkem 3 240 anglicismů v češtině. Bozděchová (1997) upozorňuje na výzkum pořádaný v roce 1970 Ústavem pro jazyk český a Ústavem pro výzkum veřejného mínění, ze kterého vzešlo, že skoro polovina respondentů považuje za nezbytné přejímání slov a 90 % by se již přejatých slov nechtělo zbavit. Na druhou stranu velké většině respondentů přišlo, že v médiích používají příliš mnoho cizích slov. Pokud by se začala již přejatá a zažitá slova nahrazovat českými ekvivalenty, možná by to dopadlo jako za doby puristů. Pro porovnání uvádíme studii, kterou sepsal Tom Dickins na základě výzkumu z roku 2005. Dickins (2009) v analýze výzkumu uvádí, že celkem 29,3 % Čechů cítí anglicismy jako hrozbu. Více než polovina respondentů vyjádřila lhostejnost k vlivu angličtiny na české lexikum, z nichž se tři čtvrtiny považovaly za velmi dobré znalce jazyka nebo ovládající angličtinu alespoň pasivně. Osoby, které uvedly, že velmi dobře ovládají angličtinu, používají anglicismy pravidelně. Ze studie vyplývá, že většině osob vadí nadužívání anglicismů v médiích stejně jako v předchozím uvedeném výzkumu. Na druhou stranu asi polovina dotazovaných považuje za nezbytné zapojení cizích jazyků do lexika specializovaných oborů. Dickins mimo jiné zjistil, že pasivní znalost anglicismů se ukázala jako lepší než aktivní znalost výrazů přejatých z angličtiny u dotazovaných.

Sotona (2017) ve svém internetovém článku ukázal, jak může vypadat text plný anglicismů, ale přitom napsaný česky: *Můj boss mi dal home office, tak jsem měl čas čeknout trailer na ten nový blockbuster od Spielberga. Je to must see! I když mně přišel trochu over a crazy a je kolem něj zbytečný hype, tak nechápu, proč ho tolik lidí hejtuje. Být teenager, užil bych si ho ještě víc, ale asi si rovnou zabookuju lístky, pokud můj budget bude stačit. Enjoy!* Ukázka obsahuje přímo přehršel anglicismů. Není možné tímto způsobem komunikovat stále, nejen proto, že by mluvčímu nemuseli všichni posluchači rozumět. Osoby, které ve své komunikaci využívají anglicismy, nad slovy většinou nepřemýšlejí a jejich použití je automatické. Pokud by se nad každým cizím výrazem zamýšleli, působilo by jejich vyjadřování trhaně a neuceleně.

Angličtina ovlivnila i slova pocházející původně z latiny a francouzštiny jako například *dramatický*, *eminentní* nebo *monitorovat* s tím, že vliv angličtiny způsobil, že přejatá slova získala nový význam či se objevují v nových slovních spojeních, například *dramatické změny*. Do české slovní zásoby se dostala slova, která původně přešla do angličtiny z latinského

základu a následně byla přejata do češtiny, například *aligátor*, *gauč*, *žolík* (Viereck et al., 2005, s. 262).

Do češtiny pronikají i anglicismy původně holandského nebo latinskoamerického původu, jako je například *image*, *boss*, *chilli*. K tomu, že naší slovní zásobě angličtina zprostředkovala slova z jiných jazyků, docházelo převážně v 19. století. Většina z anglicismů přešla do našeho lexika přímo. V některých případech docházelo ke zprostředkování anglicismů skrze německý jazyk, což se odrazilo hlavně ve výslovnosti, například *puzzle* [*pucle*] oproti originálnímu [*pazl*] (Viereck et al., 2005, s. 262).

Globalizace stojí za rozšířením anglicismů na názvy výrobků (*pampersky*, *computer*), domácích produktů a firem (*Sport shop*, *Pilsner Urquell Original Restaurant*, *Second Hand*). U některých firem došlo k přijetí anglických výrazů kvůli spolupráci s cizími zeměmi. Na druhou stranu jiné firmy se jen stylizují do “globální” působnosti. Daneš (1997) ve své stati upozorňuje na fakt, že v devadesátých letech vzrostl počet obchodů a provozoven s názvem zakončeným na *-shop* (*-šop*, *-shop*) a *-land* (*-lend*). Přestože se může zdát, že označení působí na zahraniční klientelu, jde převážně o navázání na rozrůstající se mezinárodní nabídku a propagaci. Majitelé, kteří název svého byznysu připodobňují anglickým pojmenováním, musí předpokládat, že obyvatelé České republiky přijmou označení pozitivně a nezabrání jim to v úspěšnosti podnikání.

Podle Kučery (1995) používal anglicismy u nás již Karel Havlíček Borovský, konkrétně se jedná o slovo *bil* pocházející z anglického slova *bill*. Zmíněné slovo považoval ve své době Josef Jungmann za germanismus. To dokazuje, že už v 19. století k nám pronikala anglická slova. Vlivem doby převzetí původem anglických slov do české slovní zásoby se měnila podoba oněch výpůjček. Na počátku 20. století se objevují anglické výrazy, které dokazují, že v českých zemích nebyla příliš známá anglická výslovnost. Proto slova, která přešla do české slovní zásoby se přizpůsobila naší výslovnosti, například *fotbal* (z angl. *football* [*'fɒt, bɔ:l*]), *tramvaj* (z angl. *tramway* [*'træm, weɪ*]), nebo *klub* (z angl. *club* [*klʌb*]). Stejný způsob přejímání anglických slov je zřetelný po druhé světové válce, například u slova *kečup* (z angl. *ketchup* [*'ketʃəp*]). Přestože se jednalo o minulá století, také v současnosti nacházíme anglicismy, které byly přejaty na základě psané podoby, například *laptop* (z angl. *laptop* [*'læp, tɒp*]). Anglicismy v současné slovní zásobě více respektují zvukovou podobu původních slov, a to nejen ve výslovnosti, ale i v psané podobě, například *mečbol*, *mitink*.

Veireck et al. (2002, s. 264) připomíná v problematice anglicismů, že *narozdíl od výpůjček z němčiny, neexistoval v 19. a na počátku 20. století obranný reflex*. To znamená, že čeština se v té době nebránila přejímání anglických slov. Jinak tomu bylo s přejímáním z německého jazyka. Vierek et al. (2002, s. 264) také upozorňuje na obrat, ke kterému došlo v 70. letech 20. století, kdy vládnoucí strana kritizovala *pronikání anglicismů a cizí ideologie do vědomí mladých lidí*. Došlo k navrácení se k původním českým výrazům, ať už se jednalo o použití spojení *párek v rohlíku*, místo *hot dog*, nebo se ve sportovním odvětví prosadilo označení *házená* místo anglického výrazu *handbal* a *odbíjená* místo slova *volejbal*. Zmíněná doba nepřála anglickým výrazům, ty se dostávaly do české slovní zásoby zprostředkovaně skrze ruský jazyk (*kombajn – combine, chuligán – hooligan, dispečer* a jiné).

České texty často obsahují slova přejatá z anglického jazyka. Důvod pro jejich použití se různí. *Jde o odkazy k okolnímu světu prostřednictvím osobních a místních jmen, citace, užití výstižného pojmenování, které v češtině chybí, sociální identifikaci, ohled na nerodilého mluvčího češtiny apod.* K podobnému jevu docházelo už v textech Karla Čapka, či Ivana Blatného, nejde tedy výhradně o jev dnešní doby (Viereck et al., 2002, s. 267).

Při přejímání anglických slov do českého jazyka narážíme na několik problémů. Jedním z nich je rozdílná grafická a zvuková podoba slov, která je stejná jen u malého počtu slov (*film, set, fit*). Otázkou stále zůstává, zda by přejatá slova měla přebírat český pravopis, či nikoliv. Pokud bychom nechali anglické slovo v jeho původní podobě, nemusí mu člověk neznalý angličtiny porozumět. Přestože se najde mnoho odpůrců počesťování anglických výrazů, stále se u velkého množství anglicismů uplatňuje grafická adaptace, která se projevila již ve 30. letech 20. století u slov jako *ofsajd, trénink* a *faul* (Viereck et al., 2002).

Slova v angličtině mívají více významů při překladu do českého jazyka. Při přejímání anglických slov ale dochází k ponechání pouze některých významů a jiné významy ustupují do pozadí, nebo jsou pozměněny. Například slovo *slipy* označuje v češtině pánské spodní prádlo, na druhou stranu původní anglické slovo *slip* znamená dámské spodní prádlo. Daneš (2002, s. 31) zmiňuje termín *juice / džus* který v anglickém jazyce označuje různé šťávy, naopak čeština jej přijala jen pro označení přírodní šťávy z ovoce nebo zeleniny.

V průběhu let dochází k reanglizaci výpůjček. To znamená, že současná generace podléhá více vlivu angličtiny a při výslovnosti anglicismů používá spíše původní anglické výslovnosti. Při komunikaci se nová generace přiklání k vyslovování slova *surfovat* jako

[*serfovat*] místo hovorového [*surfovat*], nebo citátového výrazu *happy birthday* jako původního [*'hæpɪ 'bɜːθ,deɪ*] místo starší výslovnosti. [*'hepi 'be:rsdeɪ*] (Viereck, 2005).

Vliv anglicismů se nejmó výrazněji projevil v samotném lexiku a frazeologii. Podle Vierecka et al. (2002, s. 274) *slovní zásoba totiž nejrychleji reaguje na proměny mimojazykové, sociální reality, v níž angličtina ve 20. století v českých zemích zvl. po roce 1989 hraje tak významnou roli*. Anglicismy reagují na změny v různých oblastech, jako například v oblasti ekonomické (*job, workshop, lobby*), v bankovníctví (*PIN, šek, cash*), v oblasti obchodu a služeb (*second hand, leasing, dealer*), v automobilovém průmyslu a dopravě (*airbag, pickup, tankovat*), ve stravování (*cheeseburger, popcorn, snack bar*), v telekomunikaci, na internetu a v oblasti počítačů (*mobil, notebook, resetovat*), v publicistice a politice (*patová situace, round table, boom*), v reklamě (*poster, billboard, ideamaker*), ve filmu, televizi a médiích (*casting, jackpot, talk show*), ve sféře hudby (*cédéčko, pankáč, soundtrack*), v literatuře a umění (*horror, pop art, performance*), v sociálních jevech a skupinách (*greenpeace, gambler, singl*), v souvislosti s drogami (*tip, delar, joint*) a v neposlední řadě v oblasti sportu (*hatrick, rafting, superbike*).

Média hrají velkou roli v ovlivňování české slovní zásoby. Aby nedocházelo k působení na diváka cizími výrazy, působí v televizi korektor, který upravuje reportáže tak, aby neobsahovaly cizí výrazy. Sotona (2017) ve svém článku uvádí příklad z praxe jazykového korektora Jana Šetka. Pokud korektor uzná, že nelze použít českou formu slova, jelikož by bylo příliš zdlouhavé, nebo se výraz používá i v jiných médiích, zmíní cizí název většinou v doprovodu s českou vysvětlivkou. Pravdová v článku Sotony (2017) přiznává, že média mohou ovlivnit užití českého výrazu místo anglicismu, pokud by daný ekvivalent stále opakovala. Podle Pravdové *by ale záleželo samozřejmě na tom, jak významné médium by to bylo, jak často by se takový výraz objevoval, zda by ho důsledně používala celá redakce, a zda by ho pak hlavně přijali posluchači nebo čtenáři. Každé médium by mělo nést odpovědnost za úroveň jazyka, který používá* (Sotona, 2017).

Zmíňme současné módní slovo *grilovat*. V dřívějších dobách nikoho nenapadlo, že by k opékání masa nebo zeleniny použil slovo *grilovat*. Původně všichni rožnili nebo právě opékali. Postupem času jsme začali grilovat, ba dokonce pořádat *barbecue*. Zde vidíme, že i anglicismy procházejí vývojem a jeden anglicismus může nahradit jiný. Trend používání anglických výrazů místo českých slov se objevuje převážně u mileniálů, tedy osob, které se narodili do konce minulého století, a pokračuje u osob narozených v novém tisíciletí, tedy

Generace Z. Vzhledem k pokračujícímu vývoji moderních technologií se můžeme jen dohadovat, jaká slova bude používat nejnovější generace dětí, která se rodí v posledních letech.

3.2.1. Formální adaptace anglicismů

Viereck et al. (2002, s. 267) uvádí, že *anglická slova a morfémy se při převzetí začleňují do české věty, resp. českého textu na rovině zvukové, grafické, tvaroslovné i slovtvorné, syntaktické i významové*. To znamená, že se anglické výrazy přizpůsobují české výslovnosti, pozměňuje se psaná forma slova, jeho tvar, ale i slovtvorba a občas dochází k úpravě významové stránky slova.

V rámci adaptace anglicismů rozlišujeme slova citátová a slova plně adaptovaná. K citátovým slovům patří taková slova, která se graficky neadaptují a ponechávají si vlastní původní přízvuk, například *fair play, know-how, jam session*. Přestože se většina citátových slov neskloňuje, existují i výjimky, například *film skončil happy endem*. Stejně tak dochází u některých slov citátové podoby k odvozeninám, například *půjdu jobovat do baru* (Viereck et al., 2002, s. 268).

3.2.1.1. Ortograficko-ortoepická adaptace

Ortograficko-ortoepická adaptace se dělí na dva procesy, a to adaptaci pravopisnou a adaptaci výslovnostní. Oba způsoby nefungují samy o sobě, ale vzájemně se doplňují. Daneš (2002) rozlišil pět typů pravopisně výslovnostních kombinací:

- anglický pravopis a anglická výslovnost, která se přizpůsobila českému systému hlásek – *laser [lejzr]*
- český pravopis spolu s anglickou výslovností – *byznys (business), sprej (spray)*
- dubletní anglický i český pravopis a anglická výslovnost – *byte i bajt*
- anglický pravopis, ale česká výslovnost podle pravopisu – *radar [radar]* (v angličtině vyslovováno [rejďár])
- český pravopis a česká výslovnost podle anglického pravopisu – *volejbal (volleyball [valiból])*

Pravopisná adaptace anglicismů probíhá dvěma způsoby – základem je původní grafická podoba, které se přizpůsobí výslovnost (*basketbal, overal, tramvaj*), nebo je základem výslovnost, které se přizpůsobí grafická podoba (*byznys, džus, víkend*). Jako u většiny procesů a skutečností, i zde existují výjimky (*kečup, biftek, kraul*). Existují i případy, ve kterých jeden

morfém je vzhledem k různým okolnostem přejat v různých podobách (*foťbal, basketbal x mečbol, setbol*) (Viereck et al., 2002).

Důvodem pravopisné a výslovností adaptace je rozdílnost fonologického systému angličtiny a češtiny, proto dochází u těchto anglicismů k několika změnám. U některých slov dochází ke ztrátě vedlejšího přízvuku a nastává změna v postavení hlavního přízvuku, například *recyklace* z anglického *recycling*. Dále dochází k asimilaci znělosti u znělých souhlásek na konci slova či morfému, například slovo *job* se původně vyslovuje [džob], ale vzhledem k proběhlé asimilaci se v češtině vyslovuje jako [džop]. Anglický jazyk se odlišuje od českého jazyka redukcí koncových hlásek, což znamená, že hlásky na konci slov se plně nevyslovují. Z důvodu adaptace u anglicismů nedochází ke zmíněné redukci, proto vyslovujeme například *terminál* místo původního [ˈtɜːmɪnəl], u kterého nedochází k vyslovení *a* v poslední slabice. Na rozdíl od češtiny se v angličtině plně nevyslovuje souhláska *r*. Kvůli adaptaci anglicismů se mění i výslovnost souhlásky *r*, která je v adaptovaných slovech plně vyslovována, například ve slově *party* [párty] nebo *skateboard* [skejtbórd]. Dalším rozdílem, který se v rámci adaptace přizpůsobil českému jazyku, je výslovnost některých anglických fonémů, které čeština postrádá. Jedná se o foném *-th* [θ], který přešel do české výslovnosti jako [t] nebo [s], například u slov *thriller* [triler] nebo *Smith* [smis]. Dalším odlišným fonémem je bilabiální *w*, které vyslovujeme v češtině jako [v], například u adaptovaných slov *tvid* (z angl. *tweed*) a *sendvič* (z angl. *sandwich*). V neposlední řadě se jedná o foném *a* původně vyslovovaný jako [æ], který se u anglicismů vyslovuje jako [a] nebo [e], důkazem může být slovo *kemp* (z angl. *camp*) nebo *tramp* (z angl. *tramp*). Rozdílnost angličtiny a češtiny na poli zvukovém a grafickém způsobuje někdy výskyt až expresivních skupin hlásek, například slova *airbus* [érbas], *teenager* [týnejdžr], *barbecue* [bárbikjú] nebo *feature* [fičr] (Viereck et al., 2002).

Vzhledem k odlišné době přejímání různých slov, objevují se morfémy, které vyslovujeme pokaždé jinak. Například slova *foťbal, volejbal* se k nám dostala o mnoho let dříve než slova *baseball, softball*, která si zachovala původní výslovnost [bejzbol], [softbol]. V některých případech mohla za současnou českou výslovnost původně anglických slov neznalost originální výslovnosti, proto říkáme *volejbal* místo *volejbol*, *tramvaj* místo *tremvaj* (Viereck et al., 2002).

Některá anglická slova si stále zachovávají svou originální podobu a nedochází u nich k počeštění. Nelze přesně stanovit důvod a pravidla, proč tomu tak je. Jedná se o slova citátového charakteru (*fair play, happy end, country-and-western-music*), slova, která by při přijetí českého pravopisu měla velmi neobvyklou podobu (*tie-break, interview, laser*). Tato

tendence se objevuje především u odborných termínů, u kterých by počestění působilo nespisovně (*hardware, management, know-how*) (Viereck et al., 2002).

U přejatých slov je specifický originální způsob reprodukce zvukové podoby jazykového výrazu v písmu. Rozlišujeme čtyři druhy takto přejatých anglických slov. Prvním způsobem je převzetí anglické pravopisné formy a anglické výslovnosti (*laser [lejzr], hobby [hobi], hippie [hipí]*). V druhém případě dochází k přejetí anglické pravopisné formy, u které se částečně adaptuje výslovnosti (*handicap [hendykep], jazz [džez], image [imič]*). Ke třetímu způsobu náleží slova, u nichž dochází k českému zápisu anglické výslovnosti (*kempovat, sejf, kartridž*). V neposlední řadě se jedná o slova, která se adaptovala do češtiny s chybnou výslovností (*volejbal, žokej, grepfrujt*) (Viereck et al., 2002).

U anglických výrazů, které se nově adaptují do české slovní zásoby, nedochází k plné pravopisné adaptaci a zachovávají si původní pravopis, například *interview [intervjú], bodyguard [bodygárd]* nebo *outsider [outsajdr]*, na rozdíl od slov, která přešla do češtiny v dřívější době, například *víkend* (z angl. *weekend*) nebo *džus* (z angl. *juice*). U anglicismů může docházet i ke kolísání rodu, což znamená, že jedno slovo se může používat v různých rodech, například *image* páří k maskulinu stejně tak, jako k femininu. Slova, která se plně neadaptovala využívají cizích afixů, například *drama, dramatik, dramtizovat*, narozdíl od plně adaptovaných slov, která přijala české afixy, například *stopovat, mailovat, fotbálek*. Kromě zmíněných přejatých slov, rozlišujeme výpůjčky překladové, sémantické, například *samoobsluha (self-service), horká linka (hot line), nebo uživatelsky přívětivé prostředí (user-friendly environment)* (Viereck et al., 2002).

V některých případech lze používat dublety, tedy dvojí psaní přejatých slov (*brífink i briefing; lídr i leader*). Dublety se projevují i u přípony *-ing/ink*. U slov, která se více používají, převažuje česká varianta s příponou *-ink* (*trénink, dispečink, pudink*), na druhou stranu u některých slov zůstala původní přípona *-ing* (*windsurfing, leasing, bowling*). Opět u některých slov nalezneme i možnost dvojího psaní přípony (*marketing i marketink, jachting i jachtink*) (Viereck et al., 2002).

3.2.1.2. Morfologická a slovtvorná adaptace

K adaptaci na poli morfologie došlo převážně u substantiv přejatých z angličtiny. Substantiva přijala přirozený rod včetně životnosti a neživotnosti, které se odvíjejí od zakončení v základním tvaru. Kvůli tomu dochází u některých substantiv ke kolísání rodu, například slovo *image/imidž* může být jak maskulinum, tak femininum, *puzzle* patří k neutru, stejně jako

k femininu. Nejen zakončení, ale i příbuzná česká slova způsobují kolísání rodů u anglických přejímek. Slovo *story* řadíme k femininu podle českého *povídka*, nebo k neutru podle českého *povídání*. Zakončení hraje důležitou roli při skloňování anglicismů. Zakončením se rozumí zakončení podle výslovnosti, proto *Shakespeare* zařazujeme ke vzoru *pán*, naopak *Altridge* řadíme ke vzoru *muž*. Slova, která se neskloňují, obsahují většinou odlišné zakončení od českých slov (*summary [sameri]*) nebo se skládají z více členů různých slovních druhů (*drop-in, fast-back*). Slova neskloňovaná řadíme převážně k neutru, například *blues, kiwi, chilli*. Morfologicky se snáze adaptují jména, jejichž zakončení při výslovnosti se shoduje s českou výslovností (*software [softver]*, genitiv *softwaru*). Pravopis se z toho důvodu mnohdy adaptuje na základě výslovnosti (*game [gem i gej]*). Některá substantiva přebírají adjektivní funkci a roli přívlastku (*high-end produkty*) (Viereck et al., 2002; Daneš et al., 1997).

V menší míře došlo k morfologické adaptaci u adjektiv. Adjektiva zůstávají převážně neskloňovaná, například *super, cool, love, hi-fi*. Spolu s rovinou syntaktickou zaujímají adjektiva roli přívlastku v antepozici (*top modelka, roll-on deodorant*). Podobná míra adaptace se projevila i u sloves. Slovesa přejatá z angličtiny přijala většinou sufix *-ova*, například *mailovat, fixovat, returnovat* a tím také přispěla k oživení třetí slovesné třídy. Zmíněná verba patří k nedokonavým tvarům, přičemž dokonavosti docílíme přidáním prefixů *na-, od-, za-*, nebo sufixů, například *klikat x kliknout, tipovat x tipnout*. Tato slovesa se většinou plně adaptovala do českého jazyka (Daneš, 1997).

Oblast slovotvorby se pojí s adaptací pravopisnou, zvukovou a v neposlední řadě s morfologickou. Jeden ze způsobů slovotvorné adaptace představuje přejímání slov s celou jejich slovotvorbou. Druhý typ zahrnují anglicismy, které přebírají české způsoby tvorby slov. Přejatá substantiva se tvoří derivací, kompozicí a zkracováním, u adjektiv převažuje derivace a konverze, slovesa vznikají jen derivací. Anglicismy ovlivnily českou slovní zásobu v používání sufixu *-ing* například u názvů firem *Stavening, Orling*. Česká slovotvorba ovlivňuje jednak anglická adjektiva, jednak slovesa, která se přizpůsobují našemu tvoření slov pomocí prefixů a sufixů. Anglicismy přejaté do českého jazyka získávají výlučně sufix *-ovat*, například *přívulkanizovat, odmailovat*. Stejně tak přejatá substantiva ovlivňuje česká slovotvorba, to znamená, že přijímají české přípony *-ář, -ent, -áč* a jiné, například *krosař, disident, pankáč*. Na české lexikum působí i anglické prefixy *makro-, mikro-, mini-, super-, hyper-, ultra-*. Některé

původní anglické prefixoidy⁷ se osamostatnily a nyní jsou považovány za samostatná slova, například *video, retro, stereo, elektro* (Viereck et al., 2002).

Charakteristické je přejímání iniciálových zkratk, někdy včetně anglické výslovnosti (*OK, PC, TV, SMS, USA*). Zkratky se spojují se slovy, čímž vznikají slangové výrazy, například *písíčko, cédéromka, esemeska*, které nacházejí uplatnění více v mluvené formě než formě písemné. Do vrstvy slangu a terminologie patří anglicismy z hlediska stylové platnosti. Slangové výrazy přestupují skrze média do běžně dorozumívacích vrstev. Mluvčí z nich vytváří napodobeniny anglických výrazů, jen aby se přizpůsobili současné módě a jazykové ekonomii (*inženýring, mcdonaldizace, fashion shop*) (Viereck, 2002; Jandová 2006).

Podle Bozděchové (1997) patří k běžnému typu tvoření hybridní kompozice (*fíčrpásmo, gamblerství*) nebo tvoření slangových a hovorových výrazů přizpůsobených slovtvorbě českého jazyka (*secondhand – sekáč, greenpeace – grínpísák*). Podobným způsobem přejímání slov se vytváří kalky, které se uplatňují jen zřídka (*uživatelsky přívětivé prostředí – user's friendly environment, virtuální realita – virtual reality*).

Co se týká plurálu, některé anglicismy objevující se v českém jazyce si zachovaly svou původní podobu, tedy koncové *-s*. Jedná se o ta substantiva, které se užívají převážně v množném čísle a jsou nesklonná (*cornflakes – někdy používáno i kukuřičné lupínky* nebo *kornflejky; headhunters – lovci hlav, náboroví pracovníci; cheerleaders – občas uváděno i česky jako roztleskávačky; skinheads – objevuje se i adaptovaná forma *skinheadi*). Původní plurálovou formu si zachovala i slova použitá v názvech sportovních klubů (*Knights, Lions, Panthers*). Přejaté anglické výrazy si mohou ke své původní koncovce *-s* přidružit i české zakončení, jako je tomu například u slova *jeans*, které v českém plurálu označujeme jako *džínsy*. Stejně je tomu u slov *comics – komiksy, chips – chipsy*. Uvedené plurálové formy představují ale výjimku, většina anglicismů přejala české koncovky, což můžeme vidět na příkladu slova *legíny*, které vzniklo z anglického výrazu *leggings* (Svobodová, 2000).*

Na českou slovní zásobu mají velký vliv i anglická kompozita, která se objevují v českém jazyce často ve své původní podobě, protože pro ně není vhodný český protějšek a pokud ano, pak ne jednoslovný. Taková slova se objevují hlavně ve stylu publicistickém, ve kterém jde o stručné a jasné vyjadřování. Český výraz by sice mohl být pro recipienta přijatelnější, ale anglicismus představuje úspornou variantu. Na druhou stranu se některá

⁷ Prefixoid = nevyhraněný morfém, který stojí na pomezí mezi kořeným morfémem a prefixem.

anglická kompozita ujala v češtině v počeštěném tvaru ve snaze působit moderně a internacionálně (Svobodová, 1999).

V české slovní zásobě rozlišujeme dva typy anglických složenin: složeniny bez spojovacího elementu (*cornflakes, turnover*) a složeniny se spojovacím elementem (*handicap, workoholik*). Dalším hlediskem v rozdělení anglických kompozit je hledisko syntakticko-sémantické, které dělí složeniny na: koordinační s komponenty sémanticky rovnocennými (*cash&carry, fifty-fifty*) a subordinační, tvořené komponenty determinujícími a determinovanými (*freeshop, snowboard*) (Svobodová, 1999).

Výjimky či jednotlivosti se objevují v oblasti syntaktické. Mluvíme o používání nezvratných zájmen osobních místo zájmen zvratných. Podle *Akademické příručky českého jazyka* (2014, s. 383) platí, pokud přivlastňujeme podmětu věty, používáme zvratné zájmeno *svůj*. Ke změně dochází v překladech z angličtiny, a to z velké části u reklamních textů (*Zakoupíte ve vaší lékárně. Žádejte bezplatné předvádění ve vašem bytě.*). Anglický jazyk ovlivňuje slovesné vazby akuzativního typu (*diskutovat něco x diskutovat o něčem*). České lexikum přejímá anglicismy ve formě syntaktických frazémů typu *být in, být out* nebo *on-time* (Bozděchová, 1997).

Svůj názor na vyrovnávání anglicismů s českou morfologií, syntaxí nebo slovtvorbou vyjádřil už v první polovině 20. století Havránek (1938): „*Názor na vyrovnávání češtiny, jazyka v základě gramatické rázu, s jazykem v základě lexikálním, jako je angličtina, je tak naivní, jako kdybychom požadovali, aby na horách rostla pšenice.*” Lze konstatovat, že nemůžeme adaptovat všechna anglická slova a přizpůsobit je českému pravopisu. Některá anglická slova fungují do takové míry specificky, že jejich grafická či jiná změna by připomínala spíše činnost puristů než přiblížení se světu a internacionalismu.

3.3. Anglicismy v internetové komunikaci

Dnešní dobu lze považovat za dobu internetu. Skoro všechno, co potřebujeme vědět, nalezneme na internetu. Současná generace žáků se s internetem rodí, proto si nedokážou představit, jaký by byl život bez něj. Mládež tráví více času u počítače a televize než volnočasovými venkovními aktivitami, jak tomu bývalo dříve. Kromě televize na dnešní žáky působí youtuberská scéna, na které se angličtina používá snad ve větší míře než mateřský jazyk. S tím souvisí reklama. Pokud výrobci chtějí zaujmout mladou generaci, není nic jednoduššího než se vžít do jejich mluvy a používat slova, která se v lexiku teenagerů vyskytují. Důvodem, proč si mládež vybírá častěji anglické fráze než česká slova, může být fakt, že nechtějí

přemýšlet nad interpunkcí, pravopisem slov, konkrétně psaní *i*, *y*. Anglické výrazy jim připadají modernější, vypadají lépe a mohou být v komunikaci efektivnější, tedy ušetří čas.

Obrovskou sféru, ve které se dnešní mládež pohybuje, představuje online prostředí, především chatování a hraní her. Uživatelé internetu se často přizpůsobují mezinárodní komunikaci a ovlivňuje je počítačová terminologie a slangové výrazy vyskytující se v prostředí chatovacích místností. Anglicismy patří mezi výrazy, které se na chatu objevují mnohem více než při běžné komunikaci.

Adaptace anglicismů probíhá samozřejmě i během internetové komunikace. Jandová (2006) ve svém výzkumu anglicismů v chatovacím prostředí uvádí, že uživatelé projevují tendence ponechat anglicismy ve svém původním tvaru, přičemž k nim připojují české afixy (*comicsy, jeansy, windowsy*). Plurálové zakončení ponechané v původní anglické podobě přijímají výrazy z počítačové terminologie (*podívám se do **programs***), ale také citátová slova (*za pár **hours***) a kompozita (*máš nějaké **technoparties***). Anglický plurál ponechávají chatující také u substantiv (*jsou trapas **boys**; fans Baníku vběhli na tribuny*).

Při odkazování na osoby komunikující užívají původních forem anglických zájmen, například *all* (všichni) nebo *everybody* (každý, všichni). Dále na osoby odkazují za použití originálních substantiv typu *boys* (*Pokecá nějaký boy?*), *boyfriend* (*Hledám boyfrienda.*), *playboy* (*To je největší playboy.*). Nejedná se jen o slova v mužském rodu, nesklonná a v původní podobě zůstávají feminina *girl* (*Nějaká girl na pokec?*), *sister* (*Ahoj sister.*), *chattie* (ve významu ta, se kterou si povídali). Výjimku představují neutra, která se objevují jen zřídka (*ale nic ty zero*) (Jandová, 2006).

Uživatelé komunikující po internetu mnohdy používají anglická slova, která morfologicky adaptují, jedná se o výrazy *man* (*nás dneska s **manem** dávala dokupy*), *guest* (*pokud jsi **guest**, musíš se zalogovat*), *officer*, *bomber* a *hacker*. Slovo tvorbě se přizpůsobily výrazy *punkáč* nebo *au-pairka*. Pravopisná adaptace se liší uživatel od uživatele (*gej, gey, gáj*). Chybný pravopis se objevuje u slov obsahujících zdvojené souhlásky (*raper* místo *rapper*, *roler* místo *roller*, *boos* místo *boss*). Někdy chatující mění pravopis záměrně, aby na dané slovo upozornili. Ke kombinaci různých adaptací dochází u slova *people* (*peoples, píplz, piepl, píplíci, peoplíci*) (Jandová, 2006).

Typický prostředek pro komunikaci lidí na chatu představují xenismy, tedy jazykové prvky, které imitují cizost. Uživatelé používají základní anglická citátová slova, která by mohla nahradit českým výrazem (*není **time**; jak jde **work**?; musím vstávat do **school**; byla jsem v práci*

celej week). Důvodem pro použití anglických výrazů na místo českých může být podle Jandové (2006, s. 121) *snaha o modernost či módnost, ozvláštňení výpovědi, vyjádření emocí, interference s jiným (cizojazyčným) textem, hra s jazykem apod.* Při internetové komunikaci dochází k návratu k původním anglickým tvarům, jako příklad lze uvést slovo *víkend*, které se dávno adaptovalo do českého jazyka. V komunikaci se navracíme k původnímu pravopisu *weekend*, popřípadě upravené *wejkend*, *vejkend*, *výkend*.

Změna ve slovo tvorbě se vyskytuje u deminutiv výrazně zastoupených u chatování (*nestihnu busiiik; tak kissíček; fajnověj klubík*). Také na internetu nacházíme hybridní tvary slov, u kterých proběhla zvuková adaptace, ale zanechaly si původní pravopis (*trening, florball, pirsing*). Jako charakteristický prvek pro internetovou komunikaci v problematice anglicismů se ukazuje grafická adaptace v míře, která není pro český jazyk typická. Znamená to, že uživatelé zjednodušují anglicismy způsobem, který se u daných slov dosud nepoužíval. Zmíněná tendence může mít za následek postupné přizpůsobení češtině, až do úplného vymizení anglické grafické stránky slov, jako příklad uvádíme psanou formu *gud muzik* (*good music*), *many* (*money*), *spešl* (*special*) nebo *ekšn* (*action*). Výslovnostní adaptaci ovlivňuje v některých případech americká angličtina (*sempł* místo *sample*, *1000 bakú* místo *1000 dolarů*). Výraz *reál* pak označuje opak internetového prostředí (*hledám kluka na reál*) (Jandová, 2006).

Slova příznačná pro chatovací prostředí patří právě k oblasti anglicismů, a to *chat, room* (místo, ve kterém chat probíhá), *nick* (přezdívka) nebo *comp* (počítač). Při chatování je možné využívat různé způsoby komunikace, k jednomu z nich patří používání *smajlíků* (ze slova *smile* tedy *úsměv*) neboli emotikonů. Emotikony opět nesou anglický název, české pojmenování se objevuje jen minimálně. Pokud chatující vyjadřují své hodnocení vůči něčemu, využívají anglická adjektiva *super, good* (dobrý), *best* (nejlepší), *cool* (skvělý). Adjektiva, která uživatelé používají v nezměněné formě, se stávají náhradou českých výrazů (*nějakej new klub; víkend mám full; mám big problém; už jsem tak dead; jsem ready*) (Jandová, 2006).

Co se týká sloves, při internetové komunikaci vznikají derivovaná slovesa z původních anglických výrazů různých slovních druhů (*aerobikovat, breakovat*). Nejčastějším způsobem přetváření anglických slov na podobu českých sloves je přidání přípony *-ova* (*rappovat, updatovat, workovat*). Další charakteristický formant používaný pro derivaci sloves představuje *-nout* (*helpnout, callnout, restartnout*). Uživatelé chatu pro vyjádření časového ohraničení používají dokonavé tvary sloves (*nalogovat, neodentrovat, nascanovat*). Kromě derivovaných sloves se při internetové komunikaci používají původní nezměněná anglická verba (*try google; musím make call domů*). Výjimkou nebývají ani cizojazyčné vulgarismy (Jandová, 2006).

Komunikace na internetu nebývá doplněna jen ohebnými slovními druhy. Ozvlášťujícím prvkem se stávají neohebné slovní druhy ponechané v původní formě, například adverbia (*byl jsem away - pryč; hned jsem back - zpět; co chceš more? - více*) či citoslovce (*hey, ups, wow, bingo*). Příznačné pro chatování jsou obraty spojené s funkcí poděkování, prosby a omluvy, které zůstávají neměnné. Fráze se používají v původní anglické formě, občas se zkomolenou grafickou podobou (*thanks / fenk jů, please / plis / pls, sorry / soráč / sorka*) (Jandová, 2006).

Anglicismy na internetu fungují někdy jako prostředky jazykové hry. Používá se kombinace písmen a číslic, kdy číslice nahrazují určitou vyslovovanou část slova. V některých případech se využívá homofonie, tedy shodně znějících anglických slov a číslic, například čtyři vyslovované anglicky *four* [fɔ:] a předložky *pro*, tedy *for* [fɔ:], z toho vznikne spojení *4 me* (*pro mě*). Mezi další využívaná čísla patří *osm*, tedy *eight* [eit], v kombinaci se slovy *great* [greit] a *skate* [skait], z čehož vzniká *gr8* a *sk8*. Na stejném principu funguje přepis jednotlivých hlásek, které se vyslovují jako anglické výrazy, například *R* a *are* se vyslovují stejně [ɑ:], *U* a *you* čteme [ju:]. Hru s jazykem vidíme v používání iniciálových zkratk, kterých se při online komunikaci hojně využívá. Jde o zkratky *OK* (*all correct* – všechno v pořádku), *BTW* (*by the way* – mimochodem), *IDC* (*I don't care* – nezajímá mě to), *IDK* (*I don't know* – nevím) a jiné. Stejně jako anglicismy, tak i anglické zkratky procházejí vývojem a některé z těch, které se používaly v dřívějších letech, zanikají. K používání zkratk dochází hlavně z nutnosti úspory vyjadřování a zrychlení sdělovacího procesu. Samotnou kategorii tvoří počítačové zkratky vyskytující se na hráčských portálech, kterým rozumějí jen zájemci o online nebo počítačové hry (Jandová, 2006).

Chatující osoby uplatňují anglicismy mimo jiné i při pozdravu a loučení. Někteří chatující anglicismy počešťují. Z frekventovanějších výrazů lze zmínit *hello* (*halo, helou, hallo*), *hi* (*hai, hej, hija*) a *bye* (*bay, bay, baj baj*) (Jandová, 2006).

4. Anglicismy ve výuce

Žáci se se slovní zásobou setkávají již na prvním stupni základní školy. Zde získávají základy, poznávají, co je to slovo, jak se slova tvoří, seznamují se s antonymy, synonymy a homonymy. Na problematiku obohacování slovní zásoby narážejí žáci ve výuce českého jazyka na druhém stupni základní školy. Podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy (2017) patří k učivu českého jazyka, konkrétně slovní zásobě, témata slovní zásoba a její jednotky, slohové rozvrstvení slovní zásoby, význam slova, homonyma, synonyma, obohacování slovní zásoby, způsoby tvoření slov. Z očekávaných výstupů z jazykové výchovy na druhém stupni se téma anglicismů dá přiřadit konkrétně k bodu ČJL-9-2-01, který říká, že žák *spisovně vyslovuje česká a běžně užívaná cizí slova* a podle ČJL-9-2-02 žák *rozlišuje a příklady v textu dokládá nejdůležitější způsoby obohacování slovní zásoby a zásady tvoření českých slov, rozpoznává přenesená pojmenování, zvláště ve frazémeh* (RVP ZV, 2017, s. 23).

Ve školních vzdělávacích programech se téma obohacování slovní zásoby prolíná od šestého do devátého ročníku. Příkladem může být školní vzdělávací program (2019) Základní školy Morkovice. Zde se způsoby obohacování slovní zásoby objevují v sedmém ročníku. Od žáků se očekává, že poznají způsoby obohacování slovní zásoby.

Abychom zjistili, v jaké míře se anglicismy vyskytují v materiálech určených pro výuku českého jazyka pro druhý stupeň základních škol, porovnali jsme učebnice a pracovní sešity nakladatelství Fraus a SPN – pedagogického nakladatelství. Nakladatelství Fraus patří mezi největší učebnicová nakladatelství v České republice a v jeho nabídce nalezneme učebnice vydané v posledních letech. Na druhou stranu SPN – pedagogické nakladatelství patří mezi nakladatelství starší, v současnosti s omezenou činností, přesto se jejich učebnice stále ve školách používají.

Pracovali jsme s učebnicemi napříč všemi čtyřmi ročníky, konkrétně s učebnicemi z nakladatelství Fraus Český jazyk 6 (2003, 2012), Český jazyk 7 (2004, 2013), Český jazyk 8 (2005, 2014) a Český jazyk 9 (2006, 2015). Z nakladatelství SPN jsme vybrali učebnice Český jazyk 7 pro základní školy (2008) a Český jazyk 8 pro základní školy (2015). Dále jsme pracovali s pracovními sešity Český jazyk s nadhledem 6 (2018), Český jazyk s nadhledem 7 (2019), Český jazyk s nadhledem 8 (2019) a Český jazyk s nadhledem 9 (2019). V rámci učebnic jsme sledovali rozdíly mezi staršími a novějšími verzemi a zaměřili jsme se na kapitoly pojednávající o slovní zásobě.

Může se zdát, že otázka slovní zásoby se týká jen jazykové výchovy. Lexikum je důležité i v komunikační a slohové výchově. Pokud žák nemá bohatou slovní zásobu, nedokáže se řádně vyjádřit a ve svém projevu stále opakuje stejná slova. K obohacování lexika existuje nespočet cvičení, která žákům rozšíří obzory a naučí je využívat synonyma a zlepší jejich způsob vyjadřování. V současné době se rozšiřováním lexika zabývá René Nekuda⁸, k jehož hlavní náplni náleží výuka tvůrčího psaní. Nekuda působí jako lektor tvůrčího psaní, vydává knihy, které podporují rozvoj slovní zásoby nejen u žáků, ale i u dospělých, a navíc vede internetový blog, na kterém nabízí materiály vhodné k rozšiřování slovní zásoby.

4.1. Nakladatelství Fraus

V šestém ročníku se žáci seznamují se slovní zásobou jen okrajově. Učebnice vydaná nakladatelstvím Fraus z roku 2003 nabízí žákům kapitolu *Rozvrstvení národního jazyka* o třech stranách, ve které nalezneme rozdělení českého jazyka na spisovný a nespisovný, dále nářečí, slang a argot. Jediný náznak angličtiny nacházíme na okraji stránky ve spojení *Good luck*, na kterém autoři uvádějí úkoly navíc. Stejná kapitola v novější verzi učebnice z roku 2012 neprošla změnou.

Žáci sedmého ročníku jsou již více zapojeni do problematiky slovní zásoby. Učebnice z roku 2004 ukazuje žákům, co je to slovní zásoba, jak se podle časového příznaku dělí a jak můžeme lexikum obohacovat. V uvedené kapitoly autoři již použili anglicismy, například *internet*, *displej*, *mixér*, nebo *film*. Nová generace učebnic z roku 2013 prošla mírnou změnou. Hned na začátku kapitoly *Slovní zásoba a její obohacování* autoři použili nový text, ve kterém mají žáci za úkol rozdělit zvýrazněná slova podle toho, jak obohatila slovní zásobu. Co se týká přejímání slov z cizích jazyků vyskytuje se zde například *SMS*, *mobil* a *internet*.

Starší verze učebnice pro osmý ročník začíná kapitolou *Obohacování slovní zásoby*. První text, se kterým se žáci setkají nese příznačný název *Chvála češtiny*. Prostřednictvím rozhovoru s Janem Werichem ukazuje čtenářům, jak je čeština krásný jazyk. V textu Werich naráží na angličtinu: „*Protože čeština je krásná řeč. Ona má obrovskou plejádu slov pro obyčejné věci. Třeba kulatoučké jablíčko...To neřeknete jinou řečí. Angličan musí říct a little round apple, malé kulaté jablko...Tomu přece chybí barva a vůně.*” (Krausová, 2014, s.7). Učitel může na ukázkou navázat a bavit se se žáky o tom, co lze říct česky, ale v angličtině by to tolik nevyznělo a naopak. Kapitola dále obsahuje opakování z předchozího ročníku. Následuje

⁸ <https://www.renenekuda.cz/>

část *Slova přejatá* (pravopis, výslovnost). Na začátku žáci rozdělují slova podle své aktivní a pasivní slovní zásoby. Žáci zjišťují, jak se píšou slova obecná a vlastní přejatá z cizích jazyků. Autoři ukazují, jak se při přejímání změnila výslovnost a která slova si ponechala původní pravopis. Žáci jsou upozorněni na výslovnost přejatých slov. Tabulka připomíná tvrdé vyslovování *di, ti, ni*, dále spojení *i* se samohláskou, které se čte s vloženým *j*, podobně *i* vyskytující se po samohlásce a před souhláskou se vyslovuje jako [j] a v neposlední řadě připomíná zakončení *-ismus, -izmus*, které se čte [-izmus]. Novější verze prošla doplněním dané kapitoly. Obsahuje tabulku o slovotvorných způsobech, tedy obohacování slovní zásoby skládáním, zkracováním a odvozováním. Více se zaměřuje na problematiku odvozování slov. Na okraji stránky autoři učebnice umístili fotografii starší ženy, která doporučuje: „*Dám vám dobrou radu. Neznáte-li význam a výslovnost cizích výrazů, raději se jim vyhněte a mluvte česky.*” (Krausová, 2019, s. 17). Rada se objevuje i ve starší verzi, kde je ale doplněna malovaným obrázkem. Lze se jen domnívat, který způsob doporučení by více žáky ovlivnil. Učebnice upozorňuje na fakt, že mnozí lidé používají slova, kterým nerozumějí nebo nevědí, jak se vyslovují, proto dochází k nedorozuměním.

Učebnice pro poslední ročník základní školy opět začíná kapitolou o slovní zásobě. Žáci zjišťují rozdíl mezi slovem a souslovím, aktivní a pasivní slovní zásobou, jádrem a okrajem lexika. Znovu si zopakují obohacování slovní zásoby a upevní si, jak se pracuje se slovníky. Tématu anglicismů se nejvíce přibližuje část *Rozvrstvení slovní zásoby*, která dělí slova na domácí, zdomácnělá a přejatá. Žáci zjišťují, jak se dělí slova přejatá z cizích jazyků, ve kterých oblastech dochází k rozšíření lexika právě díky přejímání slov z cizích jazyků. Autoři uvádějí, že *rozumné a uvážené přejímání slov neohrožuje náš národní jazyk, a jestliže se přejímají slova mezinárodní, naopak pomáhají při mezinárodním dorozumění* (Krausová, 2006, s. 18). Novější generace učebnic pro devátý ročník dodává: „*Samoučelný gejzír cizích slov v situacích, kdy máme k dispozici plnohodnotná česká synonyma, však někdy svědčí o nedostatku jazykové vyspělosti a pokory, se kterou bychom měli ke svému národnímu klenotu přistupovat.*” (Krausová, 2015, s. 22). V učebnicích je znát rozdíl deseti let mezi jednotlivými vydáními. Verze z roku 2015 odkazuje na současný trend zbytečného používání množství anglicismů a jiných přejatých slov na úkor českého jazyka.

Celkově učebnice obsahovaly slova přejatá z ruštiny, francouzštiny, němčiny a latiny. Ve stejné míře se objevovaly výrazy přejaté z angličtiny, a to spíše ta slova, která se v mluvě běžně používají. Učebnice českého jazyka nové generace obsahovala nepatrné množství slov spojených s internetem a moderními komunikačními prostředky.

Pracovní sešit pro šestý ročník z nakladatelství Fraus uvádí pouze jednu stranu k problematice rozvrstvení národního jazyka, nevyskytují se zde žádná cvičení zaměřující se na přejímání slov z cizích jazyků. V sedmém ročníku nabízí pracovní sešit žákům tematiku obohacování slovní zásoby. Sešit obsahuje například cvičení na rozdělení slov podle způsobu obohacování slovní zásoby, pracuje s nejrůznějšími schémata, jako například myšlenková mapa. Na sedmý ročník navazuje pracovní sešit pro osmý ročník, který obsahuje cvičení orientující se na obohacování slovní zásoby více do hloubky. Sešit nabízí více cvičení na slova přejatá, podrobněji na pravopis a výslovnost slov. Žáci si procvičí významy cizích slov, a to převážně z latiny, méně z ostatních jazyků. Opět se zde objevují anglická slova obecně známá jako *gambler*, *idol* nebo *trend*. *Český jazyk s nadhledem* pro devátý ročník dokončuje téma slovní zásoby. Cvičení týkající se přejatých slov obsahuje úkol na vypsání přejatých slov a jejich nahrazení ve větě českým ekvivalentem.

4.2. Nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství

Nakladatelství SPN zahrnuje učivo o slovní zásobě převážně do sedmého a osmého ročníku. Anglické výrazy se objevují hned na začátku kapitoly *Slovní zásoba a tvoření slov* v učebnici pro sedmý ročník. Žáci z textu *Jak cestovat s mobilem do zahraničí* vybírají slova cizího původu, kterým nerozumějí, například *roaming*, *trend*, *SMS*, *MMS*. Dále žáci zjišťují, proč dochází ke změnám ve slovní zásobě. Učebnice obsahuje tabulky s vysvětlivkami o tvorbě nových slov. Klade se zde důraz na přejímání slov z cizích jazyků, konkrétně z angličtiny. Jako příklad internacionalismů učebnice uvádí slova *design*, *show*, *market*, *party*, *online*. Autoři uvádějí příklady slov, pro které existuje český ekvivalent, tedy *kauza* – *případ*, *cash* – *v hotovosti*, *trend* – *směr* a *fixní* – *pevný, stálý*. Žáci se seznamují se slovy, která získala časem nový význam a učí se, jak vypadá sousloví. Následují kapitoly o odvozování, skládání a zkracování.

Druhá kapitola v učebnici *Český jazyk 8 pro základní školy* nese název *Nauka o slově*. Žáci si zopakují znalosti o slovní zásobě z předešlého ročníku a detailněji rozeberou víceslovná pojmenování a slova cizího původu. Autoři opět použili text o internetu, ze kterého žáci znovu vybírají slova cizího původu. V učebnicích pro šestý a devátý ročník se slovní zásoba zmiňuje jen okrajově.

Závěrem se dá říct, ačkoli v učebnicích a pracovních sešitech vydaných nakladatelstvím Fraus nalezneme učivo o slovní zásobě od šestého do devátého ročníku, setkáme se zde jen s anglicismy obecně známými. Za zmínku stojí rady a tipy, které žáky upozorňují na krásu

rodného jazyka a na výjimky v pravopisu a výslovnosti přejatých slov. Na druhou stranu nakladatelství SPN zahrnuje lexikum jen do sedmého a osmého ročníku. Učebnice se více zaměřuje na slova přejatá z angličtiny.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

ÚVOD K PRAKTICKÉ ČÁSTI

V současné době slýcháváme v mluvě žáků čím dále více výrazů přejatých z cizích jazyků. Stoupající trend používání anglických výrazů v komunikaci sloužil jako inspirace pro napsání diplomové práce *Anglicismy ve slovní zásobě žáků 2. stupně ZŠ*. Téma anglicismů jsem si zvolila, jelikož u něj můžu využít znalosti z obou studovaných oborů, a to českého a anglického jazyka. Dalším důvodem se stala stoupající tendence používání anglických výrazů na sociálních sítích a v komunikačních prostředcích, u kterých současná mládež tráví většinu svého volného času. Kvůli tomu chci zjistit, zda žáci znají vybraná slova, rozumějí jim a umějí je používat.

Praktická část navazuje na část teoretickou. Jako nejvhodnější metodu pro zkoumání znalosti anglicismů jsem zvolila kvantitativní výzkum, konkrétně metodu anonymního dotazníkového šetření, které jsem realizovala na městských základních školách převážně ve Zlínském kraji.

5. Výzkumné šetření

Chráška (2016, s. 158) charakterizuje dotazník jako soustavu *předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně*. Kvantitativní výzkum slouží ke zkoumání množství, rozsahu nebo frekvence výskytu jevů a jejich míry nebo stupně. Číselné údaje, které z kvantitativního výzkumu vyplynou, mohou sloužit k matematickému zpracování. Lze je průměrovat, počítat, vyjádřit procentuální hodnotu nebo využít metod matematické statistiky. Klady kvantitativního výzkumu lze spatřit v jeho precizním a jednoznačném vyjádření údajů získaných z výzkumu v podobě čísel. Výzkumník při své práci udržuje odstup od jevů, které zkoumá (Gavora, 2010, s. 35).

V úvodu dotazníku je objasněn cíl šetření. Dotazník se skládá z osmi otázek. První dvě otázky jsou orientační týkající se pohlaví a navštěvovaného ročníku ve škole. Následující část dotazníku zkoumá znalost a pochopení anglicismů osamocených a v kontextu. Poslední část dotazníkového šetření se zaměřuje na subjektivní zkušenost žáků s problematikou anglicismů. Výběr dotazů se odrážel od slovní zásoby, která se v současné době objevuje na sociálních sítích, ale také jsou použité výrazy, které jsou v českém jazyce zakotveny již delší dobu a žákům můžou být blízké. Dotazník vyplnilo 121 respondentů z městských základních škol.

Porovnávali jsme, jak žáci jednotlivých ročníků druhého stupně rozumějí anglicismům a jak se liší znalost výrazů mezi ročníky. Lze předpokládat, že znalost výrazů týkajících se

sociálních sítí bude u žáků nižších ročníků na slabší úrovni. Dále jsme se zaměřili na srovnání znalostí dívek a chlapců. Předpokládali jsme, že chlapci znají více anglicismů z herního prostředí, zatímco dívky se orientují lépe ve výrazech pocházejících ze sociálních sítí.

Při tvorbě dotazníků jsme se inspirovali dotazníkovým šetřením z roku 2000 s názvem *První empirická analýza recepce anglicismů v českém jazyce*⁹ (2001) a některé otázky jsou vytvořeny podle uvedeného zdroje.

Dotazník zkoumá, jak žáci spontánně rozumějí vybraným výrazům a zda jsou schopni dané výrazy přeložit do českého jazyka a zda rozumějí anglicismům použitým v kontextu. Dále dotazník zkoumá zkušenost žáků s anglicismy, tedy které anglicismy žáci znají, které aktivně používají a jaký je jejich názor na přejímání slov z anglického jazyka. Praktická část hodnotí každý úkol zvlášť, vždy s ohledem na pohlaví a třídu.

5.1. Cíle

Před zpracováním dotazníků jsme si stanovili hlavní a dílčí cíle práce. Hlavním cílem bylo zjistit znalost anglicismů u žáků druhého stupně a jejich využívání v aktivním lexiku. Určili jsme si i dílčí cíle:

- 1) Zjistit, zda žáci druhého stupně anglicismům rozumějí a zda je dokážou nahradit českým výrazem.
- 2) Zjistit, které anglicismy žáci používají.
- 3) Zjistit subjektivní postoje žáků na používání anglicismů v českém jazyce.

5.2. Pracovní hypotézy

Před realizací výzkumu jsme si stanovila pracovní hypotézy, jejichž správnost nebo nesprávnost si ověříme díky odpovědím z dotazníků.

- Žáci nižších ročníků příliš neznají anglicismy týkající se sociálních sítí.
- Chlapci znají více anglicismů z herního prostředí, naopak dívky se lépe pohybují v oblasti sociálních sítí.

⁹ Výzkumu se účastnilo 194 osob starších 15 let. Z výzkumu vyplynulo, že si lidé uvědomují pronikání anglických výrazů do češtiny. Autorka došla k názoru, že pro potřebu mezinárodní komunikace je potřeba angličtinu znát a ovládat. Názory respondentů ve věkové skupině od 15 do 20 let se v postoji k anglicismům různily. Naopak starší respondenti chápali přejatá slova jako prostředek k obohacení českého jazyka. Výzkum ukázal, že v porozumění anglicismům nehraje věk důležitou roli. Postoj respondentů k anglicismům vyšel převážně jako kladný a více než polovina považovala anglicismy za moderní jazykový prostředek.

- Žáci druhého stupně ZŠ projevují kladný vztah k anglickým výrazům používaným v českém jazyce.

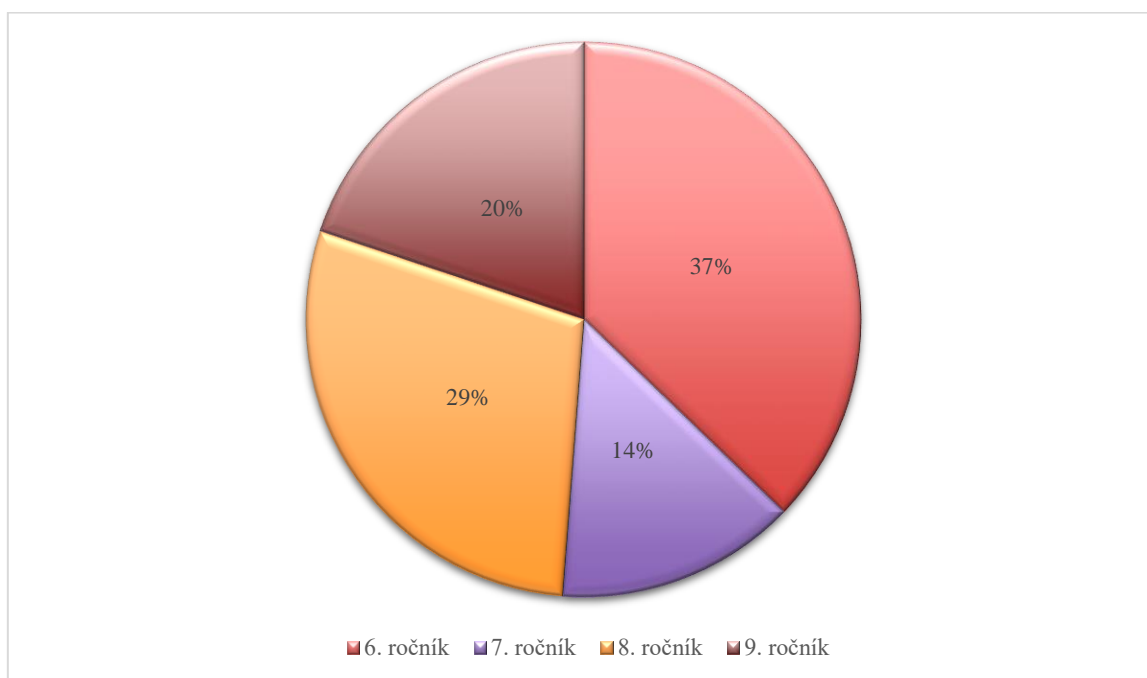
5.3. Interpretace výzkumného šetření

Tato kapitola obsahuje výsledky získané z výzkumného šetření. Výsledky jsou pro přehlednost umístěny do tabulek a grafů a doplněny komentářem. Pod každým grafem či tabulkou je uveden počet respondentů (n), kteří na danou otázku odpověděli.

Otázka č. 1

Jaký ročník navštěvuješ?

První část dotazníku obsahovala obecné informace o respondentech. Cílem první otázky je roztrždit žáky podle ročníku, který na druhém stupni základní školy navštěvují.

n = 121

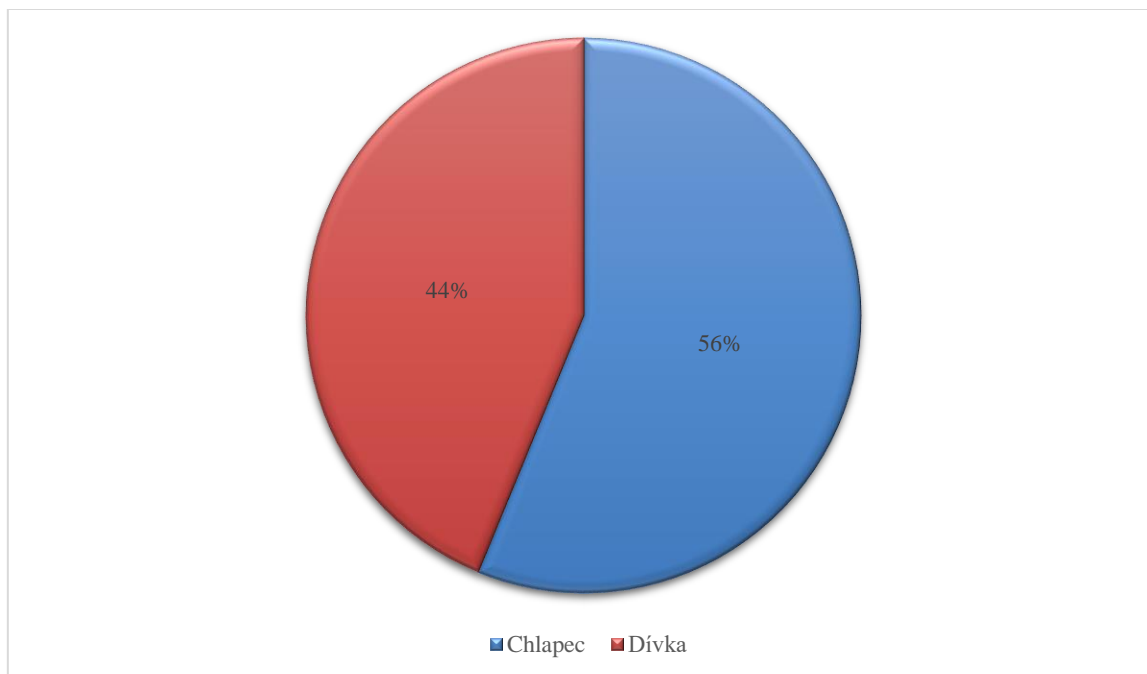
Graf č. 1 – Navštěvovaný ročník respondentů

Z celkového počtu 121 respondentů se nejvíce odpovědí vrátilo od žáků šestých ročníků, a to celkem 45. Druhý největší počet žáků navštěvoval osmý ročník, celkem se jednalo o 35 žáků. Z devátého ročníků odpověď zaslalo celkem 24 žáků. Nejmenší počet odpovědí se vrátil od žáků sedmého ročníku, přesněji se jednalo o 17 odpovědí.

Otázka č. 2

Pohlaví

V pořadí druhá otázka rozdělila respondenty na dívky a chlapce. V rámci dotazníkového šetření jsme předpokládali, že některé výrazy používají více dívky, jiné používají více chlapci. Proto bylo nezbytné rozdělit respondenty podle pohlaví. Celkem jsme získali odpovědi od 68 chlapců a 53 dívek.

$$n = 121$$

Graf č. 2 – Pohlaví respondentů

Otázka č. 3

Co tě napadne, když vidíš následující slova (nemusí se jednat o konkrétní význam slova)? Vymysli pro ně český překlad.

V následující otázce měli žáci za úkol napsat, co jim spontánně přijde na mysl, když vidí napsané vybrané anglicismy. Celkem pracovali s 11 výrazy přejatými z anglického jazyka. V posledním roce jsem si více všimla mluvy youtuberů a anglických výrazů, které se objevují na sociálních sítích. Proto jsem do dotazníku zařadila výrazy, které se často na youtuberské scéně a sociálních sítích opakovaly. V dotazníku byly použity anglické výrazy hashtag, swajpnout, fejk, merch, spoilovat, ready, prankovat, streamovat, smoothie a tiktok¹⁰. O výběru výrazů se zmiňuji v úvodu praktické části.

1) Hashtag

Podle online *Slovníku cizích slov* (©2005-2020) se dá slovo *hashtag* [hešteg] chápat jako *fráze označená #*, která označuje klíčové slovo. Nejčastěji se hashtag vyskytuje na sociálních sítích, a to v případech, ve kterých chtějí uživatelé zdůraznit významná slova svého příspěvku. K textu nebo k fotce přidají například #rodina, #dnes, #škola. Po kliknutí na frázi se zobrazí příspěvky označené stejným hashtagem.

Z odpovědí vyšlo, že slovo *hashtag* většina žáků zná a alespoň zhruba ví, co výraz znamená. Ti, kteří frázi neznali, patřili převážně k šestému ročníku. Výraz *hashtag* se pojí se sociálními sítěmi, které lze používat až od 13 let. Na druhou stranu nelze žákům nijak oficiálně zabránit připojit se na sociální sítě i v mladším věku. Přesto se dalo předpokládat, že žáci šestého ročníku výraz neznají. Co se týká rozdílů v pohlaví, neobjevil se výrazný rozdíl mezi znalostí dívek a chlapců.

Za správné odpovědi lze považovat #, označení, křížek, Instagram, mřížka, specifikace, zdůrazněná fakta, znaménko, něco, co se dává před slovo, heslo, štítek, kategorie, zdroj slova, plot. Ostatní odpovědi jsou chybné, nebo nepříliš výstižné.

¹⁰ Tvary anglických výrazů jsou vybrány podle jejich písemné i mluvené podoby vyskytující se na sociálních sítích a v mluvě youtuberů.

Odpověď	Počet respondentů
#	32
nevím	28
označení	17
křížek	15
Instagram	6
mřížka	4
specifikace	3
zdůrazněná fakta	2
znaménko	1
něco, co se dává před slovo	1
zdroj zhlédnutí	1
heslo	1
zkratka	1
štítek	1
hláška	1
určuje dané slovo	1
kategorie	1
o čem to je	1
skupina obrázků, videí	1
zdroj slova	1
plot	1
mít něco dobře	1

n = 121

Tabulka č. 1 – Hashtag

2) swajpnout

Fráze *swajpnout/svajpnout* se pojí opět se sociálními sítěmi. Týká se především Instagramu, na kterém funkce *swipe up* umožňuje uživatelům přidat do svých příběhů odkaz, který přesměruje sledující na jinou stránku. Zde jsme opět předpokládali, že výraz znají především žáci vyšších ročníků, kteří již používají sociální síť. Nejvíce špatných odpovědí se objevilo u žáků šestého ročníku, a to celkem 20 % z celkového počtu odpovědí. Rozdíl mezi počtem správných odpovědí u dívek a chlapců se zdá zanedbatelný. Za správné odpovědi lze považovat *posunout/potáhnout, přejet nahoru, vyměnit* (ve smyslu změnit stránku), *na něco kliknout, táhnout, scroll nahoru nebo dolů, dolů, funkce na Instagramu, prohlédnout si, přepnout na jiný obrázek, share linku, více informací*.

Odpověď	Počet respondentů
nevím	40
posunout/potáhnout	38
přejet nahoru	11
vyměnit	8
na něco kliknout	4
scroll nahoru nebo dolů	2
něco napsat	2
poslat něco	2
dolů	1
funkce na Instagramu	1
označit kamaráda	1
podívat se na video	1
prohlédnout si	1
kupovat věci	1
přepnout na jiný obrázek	1
přeposlat, odeslat	1
scvaknout	1
přeskočit	1

přesunout	1
share linku	1
více informací	1
zkouknout	1

n = 121

Tabulka č. 2 - Swajpnout

3) fejk

Slovo *fejk* pochází z anglického výrazu *fake*, tedy *falešný, nepravý*. Používá se, pokud chceme vyjádřit, že někdo něco napodobuje, něco není pravda, například *fejk oblečení, video na internetu bylo fejk*. Podle Českého národního korpusu SYN2015 (2015) se výraz *fejk/fake* vyskytuje v českém jazyce již od konce 90. let minulého století, přičemž převládá použití v mluvené podobě. Proto můžeme předpokládat, že daný výraz bude známý pro většinu respondentů, jelikož se jedná o používanější výraz v obyčejné komunikaci, než předchozí dva výrazy *hashtag* a *swajpnout*. Z odpovědí vyplývá, že 94 % žáků zná dané slovo, většina žáků se shodla na odpovědi *falešný* a *nepravý/nepravdivý*. Kromě odpovědi *nevím* a *někdo se předělává na holku/kluka* lze ostatní odpovědi považovat za správné. Rozdíl mezi odpověďmi žáků a žákyně není značný.

Odpověď	Počet respondentů
falešný	51
nepravý/nepravdivý	39
lež	12
nevím	6
podvod	3
kopie	2
neoriginální	2
nereálný	2
padělek	1
nekvalitně vyrobeno	1
špatná informace	1
někdo se předělává na holku/kluka	1

$n = 121$

Tabulka č. 3 - Fejk

4) merch

Anglické *merchandise* neboli zboží se ve zkrácené podobě *merch* v poslední době používá ve spojitosti s influencery¹¹ a youtubery, kteří si vytvářejí vlastní oblečení nebo upomínkové a reklamní produkty spojené se svými jmény. Lidé tímto způsobem propagují svou osobu. Výraz *merch* znala opět většina respondentů, okolo 88 % odpovědí se dá považovat za správné. Většina z těch, kteří pojem neznají, dochází do šestého ročníku. Rozdíl mezi dívkami a chlapci nebyl příliš značný.

Odpověď	Počet respondentů
doplňky, oblečení celebrity, youtuberů	75
nevím	14
logo/znak	11
Youtube, youtuberi	5
produkt	4
něco vymyšleného	4
obchod s oblečením	3
reklamní výrobek	3
sběratelský předmět	2
originální výrobek	1

$n = 121$

Tabulka č. 4 - Merch

¹¹ Influencer = osoba, která svým vystupováním na internetu dokáže ovlivnit chování ostatních uživatelů internetu

5) fresh

Pojem vychází z anglického *fresh*, česky *čerstvý*, *svěží*. Používá se většinou v oblasti potravinářství, např. *fresh ovoce*. Podle *Českého národního korpusu SYN2015* (2015) se slovo *fresh* používalo nejvíce mezi lety 2008 a 2010, proto je zde předpoklad, že žáci pojem znají. Z odpovědí lze vyčíst, že více než 80 % respondentů zná pojem *fresh*, někteří si ho pojí s oblastí potravin, jiní s osobními pocity, tedy *cítit se dobře*. Z dotazníkového šetření opět vyšlo, že žáci, kteří pojem neznají, docházejí do šestého ročníku. Počet správných odpovědí u chlapců a u dívek se ustálil na stejném počtu.

Odpoověď	Počet respondentů
čerstvý	55
svěží	21
nevím	17
cítím se zdravý/dobře	13
nový	6
restaurace	2
jednoduchý	2
trapný	1
ovocný	1
limonáda	1
přírodní	1
čistý	1

$n = 121$

Tabulka č. 5 - Fresh

6) spoilovat

Spoilovat vychází z anglického *spoil*, neboli *zničit, zkazit*. *Spoilovat film* znamená vyrazit část děje, tedy zničit ostatním zážitek z filmu. Často se používá příbuzné slovo *spoiler* ve smyslu informace vyrazující klíčovou část děje. Respondenti se u odpovědí rozdělili na dvě poloviny. Jedna část si spojila slovo *spoilovat* s filmovou oblastí, druhá část pojem neznala. Za správné odpovědi lze považovat *prozradit část filmu, zkazit něco*, z části pak *nápověda, dělat reklamu*. Ostatní odpovědi se daného výrazu netýkají.

Odpověď	Počet respondentů
prozradit část filmu	59
nevím	45
zkazit něco	4
nápověda	3
kopírovat	2
slabikovat	2
neslušný film/video	1
podvod	1
dělat reklamu	1
něco ukazovat	1

$n = 121$

Tabulka č. 6 - Spoilovat

7) ready

Jako sedmý výraz v pořadí jsme uvedli známější slovo *ready*, do češtiny překládané jako *připravený*, *hotový*. Předpokladem byla znalost pojmu u většiny respondentů, jelikož se pojem objevuje nejen na sociálních sítích. Tento předpoklad se také potvrdil. Pojem znalo více než 92 % respondentů.

Odpověď	Počet respondentů
být připravený	108
nevím	4
být hotový	2
být v pohodě	2
přezdívka	1
jít	1
začít	1
napadený	1
nachystaný	1

$n = 121$

Tabulka č. 7 - Ready

8) tiktok

Slovo *tiktok* vychází ze stejnojmenné sociální sítě, na kterou mohou lidé nahrávat krátká videa. Samotný pojem se proto občas používá jako označení krátkého videa. Pojem jsme zaznamenali v mluvě youtuberů, proto jsme jej zařadili i do dotazníku.

Odpověď	Počet respondentů
aplikace	35
sociální síť	26
hloupost	24
krátká videa	14
nevím	10
natáčení krátkých videí	7
cringe	3
zvuk hodin	2

$n = 121$

Tabulka č. 8 - Tiktok

9) prankovat

Původně anglické slovo *prank* znamená *rošťárna, žertík*. Čeština přejala výraz v podobě slovesa *prankovat*, což znamená *dělat si z někoho srandu, vystřelit si z někoho*. Slovo se začalo používat převážně u youtuberů, kteří natočili nebo natáčejí videa, ve kterých ukazují, jak lze někoho nachytat. Předpokladem je, že žáci dané slovo znají, jelikož se jedná o výraz používaný již v minulých letech. Potvrdilo se, že žáci vědí, co *prankovat* znamená. Více než polovina respondentů odpověděla *dělat si někoho srandu*. Jen 7 % respondentů výraz neznalo, jednalo se především o žáky šestého ročníku.

Odpověď	Počet respondentů
dělat si z někoho srandu	79
nachytat/napálit někoho	19
legrace/sranda/šprým	11
nevím	8
vtipkovat	3
brankovat při sportu	1

$n = 121$

Tabulka č. 9 - Prankovat

10) streamovat

Anglicky *stream* znamená doslovně *proud*. *Streamovat* se používá převážně ve spojení s internetem a videy. Jedná se o přenos audiovizuálního materiálu. Výraz se objevuje jednak ve smyslu online vysílání, nebo offline sledování videí. Zde se ukázalo, že 94 % dotazovaných výraz zná jako *živé vysílání*. Někteří respondenti si slovo spojili s vysíláním a natáčením videí na Youtube (odpověď *Herdyn, Agraelus* – youtubeři, *let's playeri*¹²), dále s vysíláním na sociálních sítích jako Facebook, Twitch, nebo Mixer. Opět většina z respondentů, kteří uvedli odpověď *nevím*, označili, že dochází do šestého ročníku.

Odpořď	Počet respondentů
živé vysílání	114
nevím	6
Herdyn, Agraelus	1

n = 121

Tabulka č. 10 - Streamovat

¹² *Let's player* = osoba, která zaznamenává skrze video průběh hry, kterou hraje.

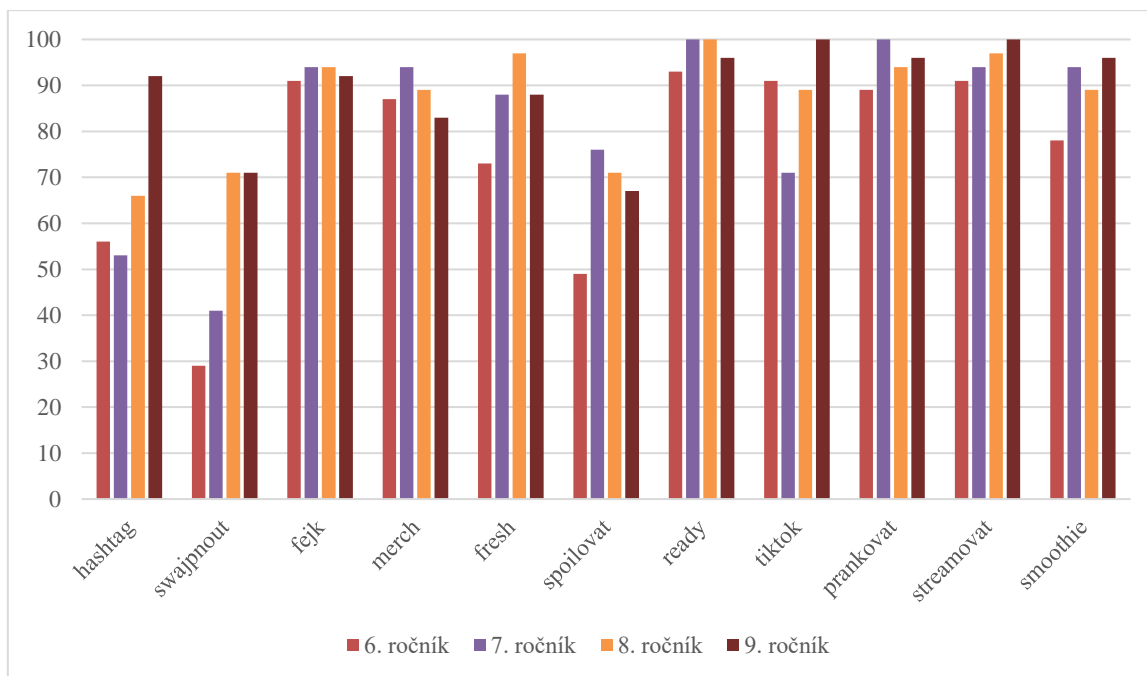
11) smoothie

V poslední době se stalo velmi rozšířeným trendem mixování ovoce nebo zeleniny spolu s vodou nebo mléčnými produkty jako součást zdravého životního stylu. Recept na *smoothie*, odvozené od anglického slova *smooth*, tedy *hladký, krémovitý, jemný*, se v současnosti objevuje snad v každé moderní kuchařce. Z tohoto důvodu předpokládáme, že žáci výraz znají. Náš předpoklad se potvrdil a kromě necelých 17 % žáků si všichni *smoothie* spojili se správným významem.

Odpověď	Počet respondentů
nápoj z ovoce	29
koktejl z ovoce	26
pítí s ovocem/zeleninou	22
nevím	20
rozmixované ovoce/zelenina	12
zdravý nápoj	7
džus	5

$n = 121$

Tabulka č. 11 - Smoothie

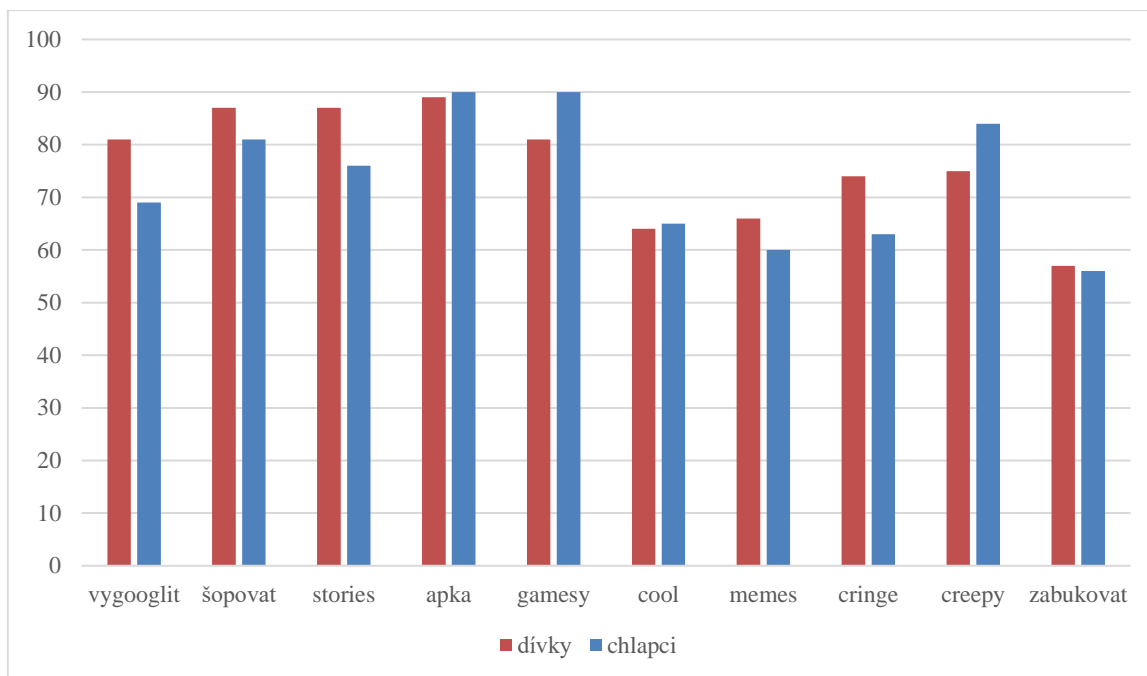
$n = 121$

Graf č. 3 – Anglicismy jako jednotlivá slova

Finální graf nám ukazuje četnost správných odpovědí mezi jednotlivými ročníky. Kromě výrazu *swajpnout*, rozuměla více než polovina respondentů z každého ročníku anglickým výrazům. Výrazy si dokázali žáci spojit se správným prostředím, například sociální sítě nebo jídlo. Jak už jsme uvedli v předchozích odstavcích, nejméně správných odpovědí se objevilo u žáků šestého ročníku. Nejspíše se jedná o důsledek toho, že žáci z šestých tříd netráví příliš času na sociálních sítích, kde se vybraná slova nejčastěji objevují.

Největší problém dělalo respondentům slovo *swajpnout*. Můžeme se domnívat, že důvodem je novost výrazu, které přešlo na sociální sítě ze seznamovací aplikace, kterou by žáci druhého stupně základní školy neměli používat.

Ze třetí otázky dotazníkového šetření vyšlo, že se žáci orientují v anglicismech používaných v současné době. Přestože někteří nedokázali slova přeložit, uměli si je propojit s oblastí, ve které se anglické výrazy objevují a používají.

$n = 121$

Graf č. 4 – Anglicismy jako jednotlivá slova – dívky vs. chlapci

Dotazníkové šetření ukázalo, že chlapci ovládají anglicismy lépe než dívky. Nejméně chlapců si spojilo slovo *swajpnout* a *tiktok* se správným výrazem nebo prostředím. U anglicismů *tiktok* chlapci z velké části odpovídali, že se jedná o *hloupost*, což nelze považovat za správnou ani za špatnou odpověď. Dívkám dělalo největší problém slovo *spoilovat*. Největší procento správných odpovědí od chlapců se objevilo u výrazu *streamovat*. Z odpovědí vyčteme, že si respondenti zmíněný anglicismus spojili s *let's playery*, kteří nahrávají a komentují, jak hrají hry.

Otázka č. 4

Nahrad' ZVÝRAZNĚNÁ slova ve větě českým výrazem

Čtvrtá otázka zkoumala, jak žáci rozumějí vybraným anglicismům v kontextu. Žáci měli za úkol nahradit anglicismy ve větách českými synonymními výrazy. Jelikož se jedná o porozumění z kontextu, předpokládáme, že žáci výrazům snadněji porozumějí. Jednalo se o věty:

A: Víš, kdo to byl Karel Hynek Mácha? B: Nevím, VYGOOGLI si to.

Půjdeme dneska odpoledne ŠOPOVAT?

Terka dneska přidávala super STORIES, viděla jsi to?

Stáhl jsem si novou APKU. Znáš ji?

Přijdeš se dneska podívat na ty nové GAMESY? Jsou fakt COOL.

Brácha vytvořil super MEMES z našeho narozeninového videa.

Na internetu jsou dneska občas hodně CRINGE videa.

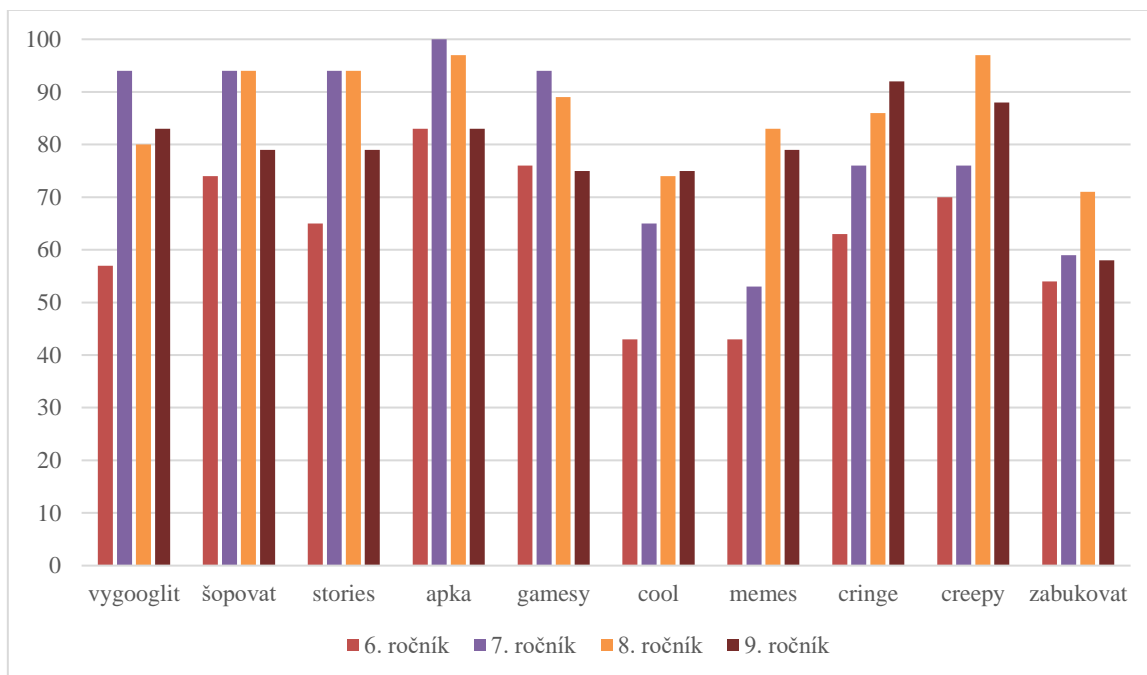
Tak to bylo hodně CREEPY.

Rodiče nám ZABUKOVALI letenky do Anglie.

Výše uvedené výrazy lze přeložit následovně - *vygoogli si to* znamená najdi si to na internetu/Googlu, *šopovat* se používá pro výraz nakupovat, *stories* představuje krátké video/příběh na sociálních sítích, *apka* je zkráceně aplikace, *gamesa* představuje počítačovou hru, nebo hru na konzoli, *cool* lze chápat jako úžasný, skvělý, *memes* označuje nápad, myšlenku, která se šíří po internetu například v podobě obrázku nebo videa, *cringe* reprezentuje trapný pocit, který máme po shlédnutí videa či obrázku, *creepy* se dá přeložit jako strašidelný a *zabukovali* znamená rezervovat nebo zamluvit.

Předpokládali jsme, že největší problém budou žákům dělat slova *memes*, *cringe* a *creepy*, jelikož se jedná o celkem nově používaná slova v prostředí českých sociálních sítích. Z výsledků lze vyčíst, že žáci se pohybují v online prostředí často, jelikož jim vybrané výrazy nečinily problém a dokázali k nim napsat vhodná česká synonyma. Respondenti z velké části dokázali slova přeložit do českého jazyka, jejich odpovědi se výrazně nelišily.

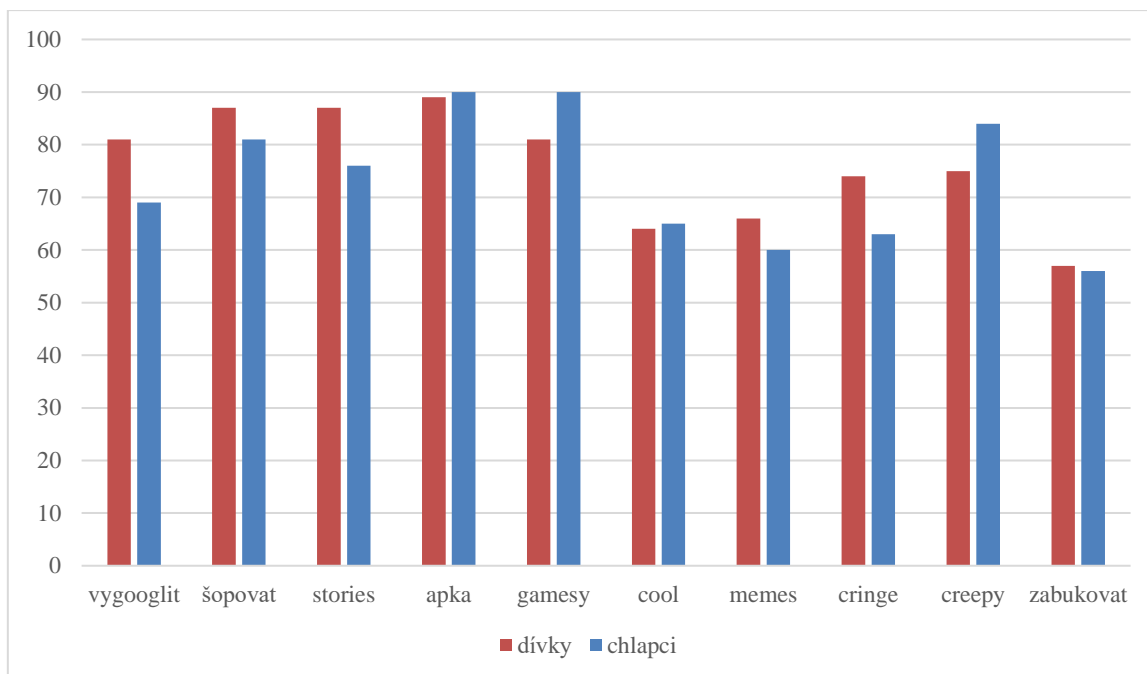
Často jsme se setkali s nepochopením respondentů daného cvičení. Žáci nenahrazovali výrazy českými synonymy, ale snažili se odpovídat na otázky, nebo pokračovat ve větě. Většina respondentů odpovídajících nesprávně navštěvuje šestý ročník základní školy.

$n = 121$

Graf č. 5 – Anglicismy v kontextu

Z grafu lze vyčíst, že v každé třídě se našel žák, který měl problém s překladem některého ze slov. Jedině v případě výrazu *apka* odpověděli žáci 7. ročníku všichni správně. Nejmenší počet správných odpovědí odeslali žáci ze 6. ročníku. Jen u slova *cool* platilo čím vyšší ročník, tím vyšší počet správných odpovědí. Z toho vyplývá, že nelze jednoznačně říci, že žáci vyšších ročníků základní školy ovládají lépe anglicismy. Na druhou stranu lze konstatovat, že žáci šestého ročníku se v oblasti anglicismů příliš neorientují. Znalost anglicismů je u každého žáka individuální, bez ohledu na věk.

$n = 121$

Graf č. 6 – Anglicismy v kontextu – dívky vs. chlapci

Co se týká rozdílů mezi znalostmi dívek a chlapců, žákyně prokázaly větší znalost anglicismů než žáci. Předpokládali jsme, že chlapci lépe přeloží anglické výrazy týkající se herní oblasti, naopak dívky prokážou své vědomosti v oblasti sociálních sítích. Zmíněná domněnka se potvrdila, větší procento správných odpovědí u chlapců se objevilo o výrazů *apka*, *gamesy*, *cool* a *creepy*. Naopak dívky excelovaly u anglicismů *vygooglit*, *šopovat*, *stories*, *memes*, *cringe* a *zabukovat*. Celkově dívky odpovídaly lépe než chlapci.

Otázka č. 5

Která jiná slova přejatá z angličtiny znáš?

Pátá otázka sloužila k tomu, abychom zjistili, jaké anglicismy žáci znají (nemusí je přímo používat). Kromě anglicismů, které se objevily v dotazníku, uváděli respondenti odpovědi, které můžeme rozdělit do několika skupin.

Nejčastěji žáci uváděli anglické zkratky, které se používají při elektronické komunikaci. Jednalo se o zkratky: *OMG* (oh my god), *OK* (all correct), *WTF* (what the fuck), *IDK* (I don't know), *BTW* (by the way), *LOL* (laughing out loud), *PLS* (please), *BCS* (because), *GM* (good morning), *GN* (good night), *WOW*, *ROFL* (rolling on the floor laughing), seřazené podle četnosti odpovědí.

V dotaznících žáci mimo jiné napsali fráze používající se převážně v herním prostředí, a to z velké části na platformě Twitch. Chlapci uvedli anglický výraz *noob*, který podle *IT slovníku* (©2008-2020) původně pochází ze 60. let z anglického spojení *new boy*. V současnosti jej používají hráči počítačových her jako urážku pro nešiku nebo začátečníka. Dále z dotazníku vzešlo slovo *skill*, které se v herním prostředí používá pro označení dovedností postav. Následovala slova *pogchamp* (údiv) a *peepohappy* (šťastný), která označují memes a používají se místo emotikonů.

Bohatou oblast anglicismů, kterou žáci znají, představují sociální sítě. Žáci uvedli výrazy *koment* (komentář), *screenshot* (fotka obrazovky), *chatovat* (psát si na chatu), *memovat* (používat memes), *follow* (sledovat), *subscribe* (sdílet), *join* (připojit se), *hejty* (nenávistné komentáře), *fejl* (chyba), *aplikace*, *instáč* (Instagram), *fejs* (Facebook), *craft* (dovednost), *lajk* (to se mi líbí).

Žáci také uváděli slova, která se vztahují k hodnocení někoho nebo něčeho: *cute* (roztomilý), *cool* (skvělý), *crazy* (šílený), *nice* (milý, hezký), *top* (nejlepší), *good* (dobrý), *happy* (šťastný), *thanks* (díky), *fajn*, *trash* (odpad, nesmysl), *smart* (chytrý).

V dotazníku se vyskytla spousta substantiv přejatých z anglického jazyka, některá se používají v hovorové češtině: *šortky*, *start*, *stop*, *skútr*, *negr/nigga*, *shot* (rána, panák), *crash* (srážka), *friends* (přátelé), *hifi*, *nerds* (exoti), *noťas* (notebook), *kompl* (počítač), *bejby*, *kameraman*, *bodyguard*, *trip* (výlet), *joke* (vtip), *leginy*, *crop top* (krátké triko), *Iphone*, *blok*, *love* (láska, peníze).

V menší míře žáci odpovídali *no* (ne), *nope* (ne), *yes* (ano), *sorry* (promiň), *hey*, *real* (opravdový), *jumpni to* (přeskoč to). V dotazníku se objevily mimo jiné anglické vulgarismy *shit* a *fuck*. V odpovědích se objevil výraz *hypnout*, který se nářečně používá pro spojení *strčit do někoho*, ale nelze jej považovat za anglicismus, jelikož jej nelze odvodit od žádného anglického výrazu používaného pro *strčit do někoho*. Okolo 23 % respondentů na otázku neodpovědělo. Objevilo se pár odpovědí od žáků, kteří uváděli, že anglické výrazy se naučili při hraní počítačových her, proto se jejich znalost orientuje právě na anglicismy z prostředí online her.

Otázka č. 6

Která slova přejatá z angličtiny používáš při komunikaci?

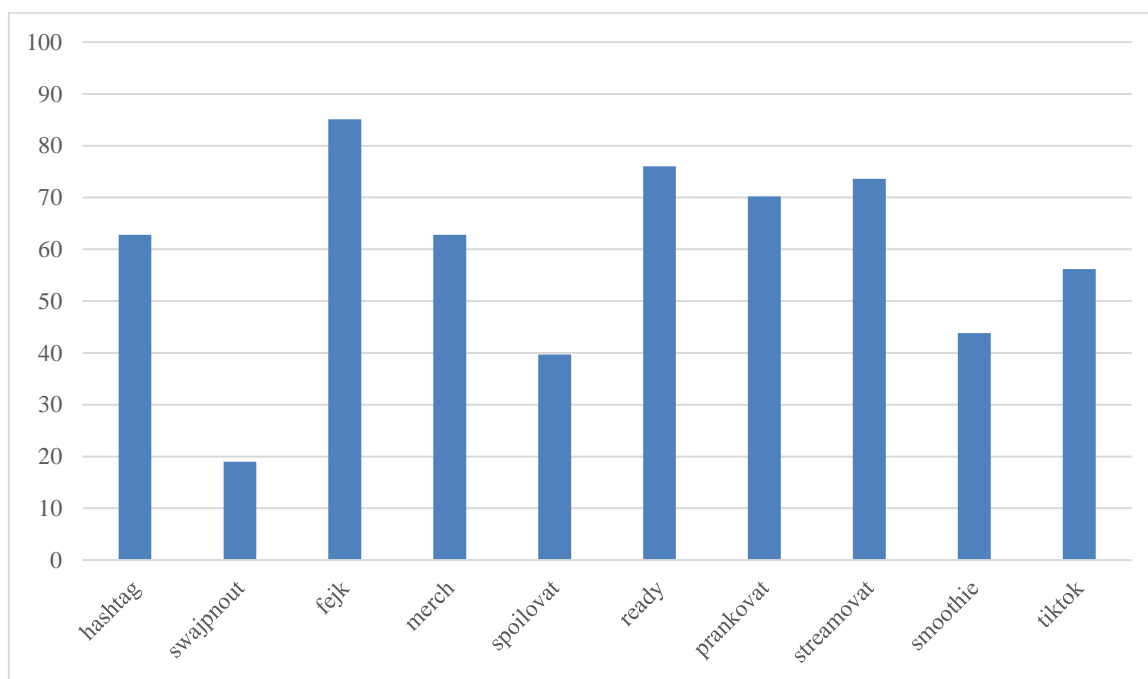
Následující otázka navazuje na otázku předchozí. V otázce měli žáci napsat, která slova reálně používají, když spolu komunikují. Jelikož se jedná o psaný dotazník, nelze určit pravdivost odpovědí, tedy jestli žáci opravdu uvedená slova používají, či nikoliv. Nelze ani zmapovat všechny anglicismy, které žáci používají. K tomu by posloužilo delší sledování komunikace žáků na druhém stupni základních škol. Asi 22 % respondentů na otázku nedokázalo odpovědět.

Seznam výrazů, které žáci používají, obsahoval ty, které se objevily i v předchozí otázce. Navíc respondenti uvedli výrazy a spojení slov *game* (hra), *happy jako dva grepy* (hodně šťastný), *PC* (počítač), *Apple*, *hello* (ahoj), *hi* (ahoj), *name* (jméno), *dude* (borec, kámo), *call me* (zavolej mi), *watch me* (sleduj mě), *idc* (je mi to jedno), *boyfriend* (přítel), *pretty* (hezký), *change* (změna), *bro* (bratr), *sis* (sestra), *what (co)*, *lagi* (sekání hry), *not bad* (není to špatné), *damn* (nadávka).

Otázka č. 7

Která z uvedených slov používáš?

Sedmá otázka sledovala četnost používání slov uvedených v prvních otázkách dotazníku. Cílem bylo zjistit, zda žáci uvedená slova používají i ve své komunikaci. Tedy, které anglicismy žáci aktivně používají.

$n = 121$

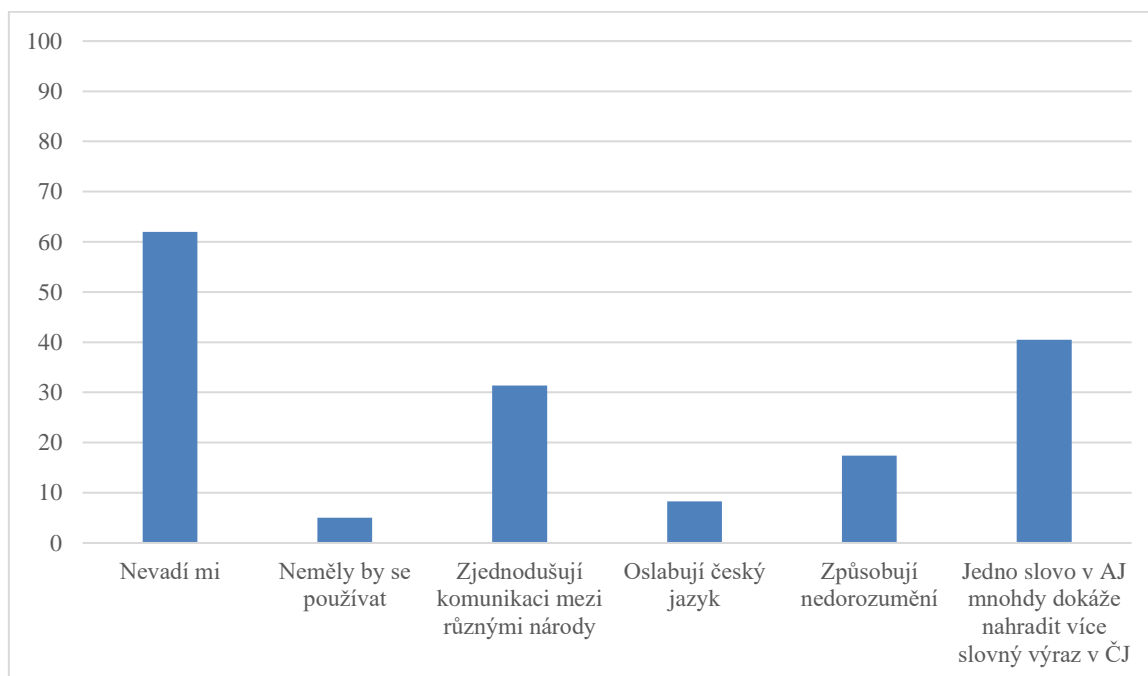
Graf č. 7 – Používání anglicismů v procentech

Graf nám ukazuje procento používání anglických výrazů. Nejvíce respondentů, celkem 103, uvedlo, že jejich aktivní slovní zásoba obsahuje výraz *fejk*. Na druhou stranu nejméně respondentů, celkem 23, zahrlo, že používá slovo *swajpnout*. Dá se říct, že výsledek šetření se shoduje s prvními otázkami, které sledovali pasivní znalost výrazů. Anglicismy s vyšším procentem použití korespondují s pasivní znalostí žáků.

Otázka č. 8

Jaký máš názor na používání anglických slov v českém jazyce?

Poslední otázka zjišťovala, jaký je postoj žáků k problematice anglicismů. Předpokládali jsme, že žákům anglicismy příliš nevadí, jelikož v novodobé češtině se anglické výrazy vyskytují často, a také je často slyšíme v mluvě mládeže.

n = 121

Graf č. 8 – Postoj k anglicismům v procentech

Z výzkumu vyplynulo, že více než 60 % žákům nevadí zařazování anglických výrazů do české mluvy. Skoro polovina žáků uvedla, že jedno slovo v anglickém jazyce dokáže mnohdy nahradit víceslovný výraz používaný v českém jazyce. Proto se anglicismy někdy používají, abychom šetřili čas a řekli co nejvíce informací v co nejkratší době. S tím souvisí používání anglických zkratek, které žáci hojně uváděli v předchozích otázkách.

Žáci měli možnost napsat svůj vlastní názor na anglicismy v českém jazyce. Celkově 9 žáků vyjádřilo svůj vlastní postoj k zařazení anglických výrazů do české slovní zásoby. První názor pochází od dívky ze sedmého ročníku, která uvedla, že anglické výrazy používá, pokud neví, jak se něco řekne česky. Zde může nastat problém, pokud člověk použije anglický výraz špatně. Přestože si myslí, že výraz zná a ví, co znamená, může dojít k nedorozumění mezi posluchači.

Žák šestého ročníku napsal, že by si lidé měli vážit rodného jazyka. Je překvapivé, že již v šesté třídě si žáci uvědomují, jak originální je jejich rodný jazyk a že by si ho měli vážit. Někteří lidé si svého rodného jazyka příliš neváží a berou ho jako povinnost, což se odráží už v hodinách českého jazyka na základních školách.

Žák navštěvující devátý ročník zastává názor, že žijeme v České republice, ne v Kocourkově, proto bychom anglicismy používat neměli, jelikož oslabují český jazyk. Stejný názor zastává žákyně sedmého ročníku, která uvedla, že žijeme v České republice, proto bychom tu měli mluvit česky, ne anglicky. Z výzkumu vyplynulo, že uvedený názor panuje nejen mezi starší generací, pro kterou jsou anglicismy nové, angličtinu se ve škole neučili, proto ji nepovažují za součást svého rodného jazyka.

V předchozích odstavcích jsme uvedli, že anglicismy se používají k urychlení komunikace. Zmíněný názor se objevil i v dotazníkovém šetření, a to od žákyně šestého ročníku. Žákyně osmého ročníku vyjádřila svůj subjektivní postoj k problematice anglicismů tím, že je ráda používá v komunikaci se svými kamarády. Zde můžeme říct, že každá skupina kamarádů komunikuje vlastním slangem, který se odráží od společných zájmů. Sem můžeme zařadit i oblast anglicismů. Pokud skupina kamarádů ráda sportuje, používají nejspíše anglicismy spojené s oblastí sportu. Pokud přátelé využívají sociální sítě, v jejich komunikaci se objeví výrazy spojené právě s internetem.

Od žákyně šestého ročníku přišla odpověď, že jí anglicismy přijdou jednodušší, na jejich přítomnost v komunikaci je zvyklá. Domnívám se, že žáci nejen v šesté třídě používají nesprávně svůj rodný jazyk, a to jak v písemné, tak v mluvené formě, natož aby dokázali komunikovat s převážným použitím anglicismů. Z toho vzniká nedorozumění, kterého si mluvčí nemusí vůbec všimnout.

Velmi zajímavý názor sdělil respondent z osmého ročníku, který si myslí, že český jazyk může jednoho dne zaniknout, stejně jako ostatní jazyky. Z toho důvodu by na světě existoval jen jediný jazyk, který by sdíleli všichni lidé. Proto považuje za dobré používání anglicismů v českém lexiku. Nelze vyloučit, že k uvedené situaci nikdy nedojde. Stejně tak nelze určit, zda anglický jazyk převezme funkci mezinárodního komunikačního prostředku. Na světě se vyskytují další jazyky, které mají velký potenciál stát se internacionálně používaným jazykem, například čínština, kterou mluví přes jednu miliardu obyvatel naší planety. V minulosti již došlo k vymření jazyků, uveďme například latinu, ze které se stal mrtvý jazyk, přestože se stále používá v odborných názvech. Pokus o vytvoření mezinárodního komunikačního prostředku

vznikl již v 19. století v Polsku a nazývá se esperanto. Podle stránek Esperanto.cz (©2009-2020) chtěl autor vymyslet jazyk, který by poskytl *neutrální prostředek pro rovnoprávnou komunikaci a porozumění mezi lidmi, kteří nemají společný jazyk*. V současnosti ovládá na světě esperanto několik milionů mluvčích ze 120 zemí.

5.4. Závěry výzkumného šetření

Diplomová práce *Anglicismy ve slovní zásobě žáků 2. stupně ZŠ* se zaměřovala na znalost anglicismů u žáků druhého stupně základních škol. Zabývá se nejen slovní zásobou jako takovou, ale také obohacováním našeho lexika. Kromě toho nás zajímalo přejímání cizích lexémů, díky kterému dochází k rozšiřování slovní zásoby. S tím souvisí vliv anglicismů na českou slovní zásobu, tedy to, jak anglický jazyk v průběhu let ovlivnil náš rodný jazyk a naopak. Jelikož se diplomová práce orientuje na žáky druhého stupně základních škol, nemohli jsme opomenout zahrnutí anglicismů do výuky. Před zahájením dotazníkového šetření jsme si stanovili dílčí cíle.

Prvním dílčím cílem bylo zjistit porozumění žáků druhého stupně vybraným anglicismům a jak dokážou nahradit cizí výrazy českým ekvivalentem. Výsledky šetření ukázaly, že žáci nižších ročníků projevili větší neznalost v oblasti anglicismů než žáci vyšších ročníků. Jedním z důvodů, proč žáci nižších ročníků neovládají anglicismy do takové míry, může být fakt, že jejich lexikum v anglickém jazyce není natolik rozvinuté. Za další důvod, proč si žáci převážně šestého ročníků nedokázali spojit anglicismus s českým výrazem, lze považovat fakt, že velká část vybraných anglicismů se používá na sociálních sítích, na kterých se tito žáci, vzhledem k věkovému omezení, dosud nepohybují. Žáci měli za úkol napsat, co jim přijde na mysl, když vidí vybraný anglicismus, mohlo se jednat o konkrétní překlad slova. S daným úkolem si poradila více jak polovina respondentů. Někteří žáci ve svých odpovědích používali anglicismy, například u výrazu *swajpout* se objevila odpověď *scroll dolů*, nebo *share linku*, tedy posunout dolů a sdílet odkaz. To nám napovídá, že žáci nepoužívají anglicismy jen ve své mluvě, ale také v psané komunikaci. Největší problémy dělal úkol žákům šestého ročníku. Co se týká pohlaví, špatné odpovědi přicházely především od dívek. Následujícím úkolem žáků bylo přeložit do českého jazyka anglicismus, který byl zařazen do kontextu. S úkolem si opět poradila nadpoloviční část respondentů. Přestože jsme předpokládali, že slovo *zabukovat* znají všichni, ukázalo se, že dané slovo dělalo žákům velký problém a správně ho přeložit dovedlo jen okolo 60 % respondentů. Na druhou stranu fráze, které se pojily s prostředím žáků bližším, můžeme hodnotit pozitivně. Přestože žáci posuzovali anglicismy z kontextu, nelze říci, že by to pro ně bylo snazší než předchozí úkol, ve kterém viděli osamocená slova.

Jako druhý dílčí cíl jsme si stanovili, že zjistíme, které anglické výrazy žáci ve své komunikaci používají. Vzhledem k použité metodě nelze přesně stanovit frekvenci používání anglicismů v žákovském lexiku, proto pokládáme výsledek šetření jen za orientační.

Konkrétnější a dlouhodobější výzkum by ukázal, jaké cizí výrazy žáci používají a v jaké míře. Největší podíl odpovědí zahrnovali anglické zkratky, které žáci využívají při chatování a internetové komunikaci se svými vrstevníky. Chlapecká skupina uvedla hlavně výrazy používané při hraní online her.

Poslední dílčí cíl odkazoval na subjektivní postoje žáků k problematice anglicismů. Z výzkumu vzešlo, že nadpoloviční částí respondentů anglické výrazy v českém lexiku nevadí, mnohdy jim přijde snazší použít anglický výraz, který je kratší než dlouze česky popisovat, co chtějí sdělit. Našlo se pár respondentů, kteří uvedli vlastní názor na používání anglicismů, a to v negativním smyslu. Někteří žáci sdělili, že používání anglicismů škodí českému jazyku, vadí jim jejich přítomnost v české komunikaci. Častým argumentem proti zařazování anglických výrazů do českého lexika bylo to, že žijeme v České republice, proto bychom měli používat jen češtinu.

Při vyhodnocování dotazníků nás napadaly další možné otázky, které by více do hloubky prozkoumali vybranou oblast slovní zásoby. Jednalo se o otázky, kde se žáci s anglicismy nejčastěji setkávají nebo zda by ve větě použili spíše český výraz nebo anglický výraz.

ZÁVĚR

Obohacování českého lexika o přejatá slova z angličtiny probíhá postupně a patří mezi nedílnou součást naší komunikace. Angličtina jako jazyk internacionální přebírá funkci českých pojmenování v mnoha oblastech, díky čemuž se český jazyk může přiblížit zahraniční konkurenci. Přestože se angličtině dostalo většího důrazu až v novodobějších dějinách, dokázala si prorazit svou cestu a ukazuje, že umí své privilegium býti mezinárodně uznávaným jazykem plnohodnotně využít. V rámci českého jazyka si anglickými výrazy vypomáháme v situacích, na které náš rodný jazyk nestačí. Neznamená to ale, že čeština je jazyk chudý. Nalezneme v ní hezké slovní obraty a pojmenování, které bychom cizími jazyky sáhodlouze popisovali.

Angličtina nabízí mnoho výhod ale i nevýhod v komunikaci. Přestože díky ní ušetříme čas na jiné činnosti, může být prostředkem neporozumění a přílišného nadužívání. To vede ke zbytečnému nahrazování slov, pro které by se našel český ekvivalent. Módnost a mezinárodnost anglického jazyka neznamená, že se musí používat vždy a všude. Existují odvětví, ve kterých zaujímá angličtina nedílné postavení, jelikož se jedná o odvětví primárně fungující v cizích zemích.

Diplomová práce si stanovila za cíl zjistit vliv anglicismů na žáky vyšších ročníků základních škol, na které nejvíce působí soudobá situace spojená s rozvojem sociálních sítí a celkově internetem. Důraz se kladl na porozumění žáků vybraným anglicismům, jejich vlastní zkušenosti a použití anglicismů v komunikaci.

K problematice anglicismů v českém lexiku jsme se dostali postupně v teoretické části, která přiblížila možnosti obohacování české slovní zásoby, následně různé adaptace anglických pojmenování a jejich využití přímo ve výuce českého jazyka. Na první část navazuje praktická část, která vyhodnocuje porozumění anglicismů u žáků šestých až devátých tříd. Kromě samotných spontánních odpovědí nás zajímalo, jak žáci rozumějí anglicismům v kontextu a jak se liší či shodují jejich názory na uvedenou problematiku.

Jako základ výzkumu sloužilo dotazníkové šetření, ve kterém jsme se inspirovali pojmy ze *Slovníku neologizmů* (1998, 2004) a z pozorování a zkoumání mluvy youtuberů ovlivňujících mládež. Proto jsou do dotazníku zařazena slova, která stojí zatím na periferii slovní zásoby, ale i slova, která se již dostala do jejího jádra. Průzkum se prováděl převážně ve Zlínském kraji za účasti celkem 121 respondentů druhého stupně základních škol.

Proběhlé výzkumy naznačují, že tendence k přejímání slov z angličtiny neustupuje, ba naopak přibývá nových pojmenování s cizojazyčným původem. Nelze zajistit, aby do českého lexika přestala proudit anglická slova, můžeme se jen jako jednotlivci pokusit o to, abychom zbytečně nevyužívali anglické výrazy k označení něčeho, u čeho to není potřeba. V rámci učitelské profese lze částečně ovlivnit mluvu dnešních dětí v předmětu Český jazyk, nebo konkrétně v jeho části Komunikační a slohová výchova. Protože komunikační a slohová výchova není jen o slohu, jak tomu na mnoha základních školách bývá, ale také o komunikaci, která z názvu vyplývá. Jak jsme se přesvědčili, také nakladatelství ve svých učebnicích upozorňují na problematiku přejímání cizích slov a připomínají, že někdy je lepší dorozumět se česky než za použití anglických slov, kterým stejně nerozumíme.

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 - Navštěvovaný ročník respondentů

Graf č. 2 – Pohlaví respondentů

Graf č. 3 – Anglicismy jako jednotlivá slova

Graf č. 4 – Anglicismy jako jednotlivá slova – dívky vs. chlapci

Graf č. 5 – Anglicismy v kontextu

Graf č. 6 – Anglicismy v kontextu – dívky vs. Chlapci

Graf č. 7 – Používání anglicismů v procentech

Graf č. 8 – Postoj k anglicismům v procentech

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 – Hashtag

Tabulka č. 2 – Swajpnout

Tabulka č. 3 – Fejk

Tabulka č. 4 – Merch

Tabulka č. 5 – Fresh

Tabulka č. 6 – Spoilovat

Tabulka č. 7 – Ready

Tabulka č. 8 – Tiktok

Tabulka č. 9 – Prankovat

Tabulka č. 10 – Streamovat

Tabulka č. 11 – Smoothie

SEZNAM LITERATURY

TIŠTĚNÉ ZDROJE

BOZDĚCHOVÁ, Ivana. Vliv angličtiny na češtinu. In Daneš, F., *Český jazyk na přelomu tisíciletí*, Praha: Academia, 1997, s. 271-279. ISBN 80-200-0617-6.

ČECHOVÁ, Marie a kol. *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV, 1997. Jazykověda (Institut sociálních vztahů). ISBN 80-85866-21-8.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.

ČERMÁK, František. Jazykový korpus: Prostředek a zdroj poznání. In *Studie z korpusové lingvistiky*. Praha: Karolinum, 2000, s. 15-37. ISBN 80-7184-893-X.

DANEŠ, František a kol. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0617-6.

DICKINS, Tom. *Attitudes to lexical borrowing in the Czech Republic*. Liberec: Bor, 2009. Jazyky a texty. ISBN 978-80-86807-49-2.

FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985. Studie a práce lingvistické.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

GESTER, Silke. *První empirická analýza recepce anglicismů v českém jazyce*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0378-1.

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

HAVRÁNEK, Bohuslav. Cizí jazyk a „cizí“ slova. *Slovo a slovesnost*. 1938, 4(4), s. 255-256.

HOLUB, Josef a Stanislav LYER. *Stručný etymologický slovník jazyka českého: se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.

JANDOVÁ, Eva. *Čeština na WWW chatu*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2006. ISBN 80-7368-253-2.

- KARLÍK, Petr a Zdeňka HLADKÁ. *Čeština - univerzália a specifika: sborník konference ve Šlapanicích u Brna*. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 29-35. ISBN 80-7106-611-7.
- KUČERA, Karel. K nejnovějším vlivům angličtiny na český jazyk. In Kuklík, J. (ed.), *Přednášky z 34. a 35. běhu LŠSS*, 1995, s. 77–82.
- MARTINCOVÁ, Olga. *Nová slova v češtině: slovník neologizmů 2*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1168-4.
- MRAVINACOVÁ, Jitka. Přejímání cizích lexémů. In MARTINCOVÁ, Olga. *Neologizmy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky, 2005, s. 187-211. ISBN 80-86496-21-x.
- PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0523-4.
- PRAVDOVÁ, Markéta a Ivana SVOBODOVÁ, ed. *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2327-8.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: MŠMT, 2017.
- REJZEK, Jiří. K formální adaptaci anglicismů. *Naše řeč*. 1993, **76**(1), s. 26-30.
- SGALL, Petr a Jarmila PANEVOVÁ. *Jak psát a jak nepsat česky*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0871-5.
- SCHMIEDTOVÁ, Věra. *Čeština, jak ji neznáte*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-990-4.
- SLEZÁKOVÁ, Markéta. Wow! To 'sem teda nečekala! Oops! To 'sem nechtěla! O cizích slovech, ale nejen o nich. *Naše řeč*. 2006, **89**(2), s. 57-72.
- SVOBODOVÁ, Diana. Anglicismy přejímané do češtiny v původní plurálové formě. *Naše řeč*. 2000, **83**(1), s. 55.
- SVOBODOVÁ, Diana. Anglická a hybridní kompozita v současné češtině a jejich adaptace. *Naše řeč*. 1999, **82**(3), s. 122-126.
- SVOBODOVÁ, Diana. *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. V Ostravě: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7368-308-5.
- Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání: Všeestranná škola*. 10. Morkovice: Základní škola Morkovice, příspěvková organizace, 2019.

VIERECK, Wolfgang, Karin VIERECK a Heinrich RAMISCH. *Encyklopedický atlas anglického jazyka*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. Encyklopedický atlas. ISBN 80-7106-569-2.

WARMBRUNN, Jürgen. *Englische lexikalische Entlehnungen im Wortschatz der tschechischen Gegenwartssprache*. MUnster: Hamburg: LIT, 1994. ISBN 3-89473-753-0.

UČEBNICE

HOŠNOVÁ, Eva a Ivana BOZDĚCHOVÁ. *Český jazyk 7 pro základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7235-391-0.

HOŠNOVÁ, Eva a Ivana BOZDĚCHOVÁ. *Český jazyk 8 pro základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7235-425-2.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a Renata TERŠOVÁ. *Český jazyk pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2003. ISBN 80-7238-206-3.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a Renata TERŠOVÁ. *Český jazyk 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2004. ISBN 80-7238-320-5.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a Martina PAŠKOVÁ. *Český jazyk 8: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2005. ISBN 80-7238-419-8.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a kol. *Český jazyk 9: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2015. ISBN 978-80-7489-045-1.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a kol. *Český jazyk 6: pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2012. ISBN 978-80-7238-403-7.

KRAUSOVÁ, Zdeňka. *Český jazyk 7: pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-876-9.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a kol. *Český jazyk 8: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-022-2.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a kol. *Český jazyk pro 9. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletého gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2006. ISBN 80-7238-536-4.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a kol. *Český jazyk s nadhledem 6: pracovní sešit pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-446-6.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a kol. *Český jazyk s nadhledem 7: pracovní sešit pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2019. Škola s nadhledem. ISBN 978-80-7489-447-3.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a kol. *Český jazyk s nadhledem 8: pracovní sešit pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2019. Škola s nadhledem. ISBN 978-80-7489-448-0.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a kol. *Český jazyk s nadhledem 9: pracovní sešit pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2019. Škola s nadhledem. ISBN 978-80-7489-449-7.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Co to je esperanto. *Esperanto.cz* [online]. ©2009-2020 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <http://www.esperanto.cz/cs/co-to-je-esperanto>

ČERMÁK, František (2017). Typy korpusů. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TYPY KORPUSŮ>

KRČMOVÁ, Marie a Jan CHLOUPEK (2017): NÁRODNÍ JAZYK. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/NÁRODNÍ JAZYK>

KŘEN, M. a kol: *SYN2015: reprezentativní korpus psané češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>

Noob. *IT Slovník.cz* [online]. [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://it-slovník.cz/pojem/noob>

Skill. *IT Slovník.cz* [online]. [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://it-slovník.cz/pojem/skill>

Slovník cizích slov [online]. ABZ.cz, ©2005-2020 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/>

SOTONA, Jiří. Čeština už není cool. *Novinky.cz* [online]. 2017 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/veda-skoly/clanek/cestina-uz-neni-cool-40045392>

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Dotazník

Příloha č. 2 – Český jazyk 6 (2003) – Nakladatelství Fraus

Příloha č. 3 – Český jazyk 7 (2004) – Nakladatelství Fraus

Příloha č. 4 – Český jazyk 7 (2013) – nová generace – Nakladatelství Fraus

Příloha č. 5 – Český jazyk 8 (2005) – Nakladatelství Fraus

Příloha č. 6 – Český jazyk 8 (2014) – nová generace – Nakladatelství Fraus

Příloha č. 7 – Český jazyk 9 (2006) – Nakladatelství Fraus

Příloha č. 8 – Český jazyk 9 (2015) – Nakladatelství Fraus

Příloha č. 9 – Český jazyk 6 s nadhledem (2018) – Nakladatelství Fraus

Příloha č. 10 – Český jazyk 7 s nadhledem (2019) – Nakladatelství Fraus

Příloha č. 11 – Český jazyk 8 s nadhledem (2019) – Nakladatelství Fraus

Příloha č. 12 – Český jazyk 9 s nadhledem (2019) – Nakladatelství Fraus

Příloha č. 13 – Český jazyk 7 pro základní školy (2008) – SPN – pedagogické nakladatelství

Příloha č. 14 – Český jazyk 8 pro základní školy (2009) – SPN – pedagogické nakladatelství

Příloha č. 1 – Dotazník

DOTAZNÍK

Anglicismy ve slovní zásobě žáků 2. stupně ZŠ

Vážení žáci a vážené žákyně,

jmenuji se Lucie Konečná a jsem studentkou 2. ročníku navazujícího magisterského studia na Univerzitě Palackého v Olomouci. Studuji kombinaci oborů Učitelství českého jazyka a literatury pro 2. stupeň ZŠ a Učitelství anglického jazyka pro 2. stupeň ZŠ. Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma Anglicismy ve slovní zásobě žáků 2. stupně ZŠ. Tímto dotazníkem bych ráda zjistila, která anglická slova žáci vyšších ročníků ZŠ znají a která aktivně používají při své komunikace. Dotazník je anonymní, proto nikde nepište své jméno.

Předem děkuji za Váš čas a vyplnění dotazníku.

Bc. Lucie Konečná

Dotazník je určen jen pro žáky 2. stupně ZŠ.

OBECNÉ INFORMACE

1. Jaký ročník navštěvuješ?

- 6. ročník
- 7. ročník
- 8. ročník
- 9. Ročník

2. Jsem:

- Dívka
- Chlapec

HLAVNÍ ČÁST

3. Co tě napadne, když vidíš následující slova (nemusí se jednat o konkrétní význam slova)? Vmysli pro ně český překlad.

- 1) Hashtag _____
- 2) Swajpnout _____
- 3) Fejk _____
- 4) Merch _____
- 5) Spoilovat _____
- 6) Ready _____
- 7) Prankovat _____
- 8) Streamovat _____
- 9) Smoothie _____
- 10) Tiktok _____

4. Nahrad' ZVÝRAZNĚNÁ slova ve větě českým výrazem:

- A: Víš, kdo to byl Karel Hynek Mácha? B: Nevím, **VYGOOGLI** si to.

- Půjdeme dneska odpoledne **SHOPPOVAT**?

- Terka dneska přidávala super **STORIES**. Viděla jsi to?

- Stáhl jsem si novou **APKU**. Znáš ji?

- Přejdeš se dneska podívat na ty nové **GAMESY**? Jsou fakt **COOL**.

- Brácha vytvořil super **MEMES** z našeho narozeninového videa.

- Na internetu jsou občas hodně **CRINGE** videa.

- Tak to bylo hodně **CREEPY**.

- Rodiče nám **ZABUKOVALI** letenky do Anglie.

TVÁ ZKUŠENOST S ANGLICISMY

V následující části bych ráda zjistila, jakou máš zkušenost s výrazy přejatými z anglického jazyka.

- 5. Která další slova přejatá z angličtiny znáš? ((Napiš slova, která nejsou uvedena v předchozích otázkách.)**

- 6. Která slova přejatá z angličtiny používáš při komunikaci?**

7. Která z uvedených slov používáš? (Můžeš zvolit více odpovědí.)

- Hashtag
- Swajpnout
- Fejk
- Merch
- Spoilovat
- Ready
- Prankovat
- Streamovat
- Smoothie
- Tiktok

8. Jaký máš názor na používání anglických slov v českém jazyce? (Můžeš zvolit více odpovědí.)

- Nevadí mi.
- Neměly by se používat.
- Zjednodušují komunikaci mezi různými národy.
- Oslabují český jazyk – tzn. česká slova jsou zbytečně nahrazována anglickými výrazy.
- Způsobují nedorozumění – lidé používají anglické výrazy, i když nevědí, co přesně znamenají.
- Myslím si, že jedno slovo v angličtině mnohdy dokáže nahradit víceslovný výraz v češtině – tedy šetří čas.

Jiná odpověď: _____

Děkuji za vyplnění dotazníku!

Příloha č. 2 – Český jazyk 6 (2003) – Nakladatelství Fraus

ROZVRSTVENÍ NÁRODNÍHO JAZYKA

Reč a jazyk

Člověk se stal „člověkem rozumným“ (Homo sapiens) tím, že se naučil užívat nástroj a začal se dorozumívat řečí. Pracovní nástroj a řeč mají společný znak: jsou předem připraveny pro užití v daném okamžiku.

Řeč je nejvýraznějším znakem lidských kolektivů, jejich společná práce si z ní vytvořila nástroj vzájemného dorozumívání.

Ovšem řeč neslouží jenom k sdělování, nemá jen funkci sdělovací, komunikativní, třeba je to její funkce základní. Řeč je i pevným podkladem pro vytváření představ a pojmů, je nástrojem myšlení. Slouží k vyjádření citů, přání, nadějí, obav. Je nástrojem působení na jiné, a to nástrojem velmi mocným.

Člověk se však dověděl i těšit z krásy řeči a umělecky z ní tvořit. Tak se v řeči uplatňuje celá lidská bytost, řeč utváří člověka, stejně jako vytváří společnost.

Podle Vladimíra Šmilauera

Jazyků je na světě několik tisíc, obvykle se uvádí počet od 3000 do 5000. Těmto jazykům říkáme jazyky přirozené, neboť vznikaly po dlouhou dobu přirozeným vývojem určité skupiny lidí.

Příslušníci českého národa, tj. obyvatelé Čech, Moravy a Slezska, se dorozumívají českým jazykem. Čeština je náš národní jazyk. Český jazyk prošel tisíciletým vývojem a vynikl ze společného základu všech slovanských jazyků, z tzv. praslovanštiny.

Slovanské jazyky dělíme na:

západoslovanské	východoslovanské	jihoslovanské
čeština	ruština	slovinština
slovenština	běloruština	srbochorvatština
poštinina	ukrajinština	makedonština
lužičtina (horní a dolní)		bulharština

Můžete být pro obyvatele České republiky mateřským jazykem i jiný jazyk než čeština?

Proč říkáme, že čeština je náš mateřský jazyk?

Víte, co jsou tzv. umělé jazyky?

Přemýšlejte, proč se tyto jazyky neujaly jako běžné dorozumovací prostředky.

národní jazyk český

- spisovná čeština
 - v projevech mluvených
 - v projevech psaných
- nespisovná čeština
 - nadnářeční celky
 - Čechy
 - obecná čeština
 - Marava
 - obecná hanačtina
 - obecná laština, atd.
- slang
- argot
- nářečí

ROZVRSTVENÍ NÁRODNÍHO JAZYKA

Spisovný jazyk je celonárodní dorozumovací prostředek, reprezentuje národ. Píší se jím knihy, noviny a časopisy, užívá se v rozhlase a v televizi, je vyučovacím jazykem ve školách. Vzhledem ke svým funkcím je bohatý a rozvinutý.

Nespisovné útvary národního jazyka se dělí buď podle území, nebo podle společenského prostředí, v němž se užívají.

Nářeční celky a nářečí se užívají v mluvené komunikaci, jejich užívání souvisí s určitým územím.

Slang je mluva určité zájmové skupiny lidí nebo mluva užívaná v pracovním prostředí, např. železničářský slang, filatelistický slang.

Argot slouží k utajení obsahu sdělení, např. vězeňská mluva.

Když mluvíme. Často slyšíme v jedné větě spisovné i nespisovné jazykové prostředky.

Nářečí = dialekt.

Která slova ze školního prostředí patří ke slangu?

Znáte i jiný slang, např. sportovní?

Víte, co označují výrazy mlčí, brundlíbat, vsázet, zemřít, vezek?

Která nářeční slova se ještě běžně užívají ve vašem kraji?

1 Přečtete si jednotlivé texty a pokuste se odhadnout význam podtržených slov. Převeďte celé texty do spisovného jazyka:

a) Jední vám vybrali náš dědek nedvědí hnízdo, ha nesli tudy nedvědi kudlatá dym. Huž buli hu stoky, tu slyš, kerak za nim něco rve. Bula to nedvědice! Běžila za nim, sklebjila zuby, řvala pro ty mladý.

b) Za starých časů nebyli vodvodny. To mladý chlapi chytali. Mladý děvčata pudou tam šechny. Voni tam dycky choděj rádi.

c) Byl dobrý rok, slůněčka aj dešča dostatek a haluze sa pod střešňama enom ohybaly. Nejnebezpečnější ftáci krážíli kolem tychtu darů přírody – ftáci, ale bez pěří – klučiska z dědiny.

98

ROZVRSTVENÍ NÁRODNÍHO JAZYKA

d) Zadíval se na ni smutně a řekl: „Tož, proč neandete? Běžte, běžte a odnese mne se štěstí, zničte mě, zkazte mě, nechcu byť žít bez vás ani do zítřka.“

e) Při každých lyžařských závodech koukají ušecky, aby byli dyž né perni, teda aspoň mezi téma nejlepšíma. Vyjímku z toho dál jistěmnicej učitel Antonín Sukař. Přihlásil se ke každém závodu né pro vítězství, ale pro potěšení z rychlý jízd.

2 Dokážete mezi ukázkami z cvičení 1 najít ukázkou z vašeho regionu?

3 Nahradte nespisovné výrazy výrazy spisovnými:

Vod tebe si já nic nevemu. Zitra pojedeme za strejdou. V hračkárství měli velkíe červené balón. Jedinéj kluk neběhá tak rychle jako já. Vopravdu k nám nepudete? Kdy jsi chtěl přijít? Nepomoh by si mi s téma věcma? Přived sem tí novyho kamaráda. Můšime se s váma domluvit, co bysme měli vzít s sebou. Dobřej den. Vo něm nikdo neví.

Hledání souvislosti

- Už víte, že čeština patří do skupiny slovanských jazyků. Společný základ se projevuje tím, že tyto jazyky mají blízkou mluvnickou stavbu a podobný základ slovní zásoby.
- Víte, které tři velké jazykové skupiny se vytvořily v Evropě?
- Dokázali byste k těmto skupinám zařadit cizí jazyk, kterému se učíte?
- Znáte nějakou cizojazyčnou písničku? Zazpívejte si.
- Víte, jak se mluví ve Švýcarsku?
- Dokázáte jmenovat vedle Portugalska i další země, kde se mluví portugalsky?
- Naučte se do příštího týdne pozdrav pěti cizími jazyky.

Poznámka, kterými jazyky vám přijeme hodné štěstí?

Hodně štěstí!
Wels Stastal!
Viel Glück!
Tante cose!
Puno sčest!
Good luck!
Bonne chance!
Buena suerte!
Много счастья!

100

Ukázka ze starší verze učebnice Český jazyk 6 z nakladatelství Fraus. Strana 100 nabízí anglický výraz **Good luck!**

Zdroj: KRAUSOVÁ, Zdeňka a Renata TERŠOVÁ. Český jazyk pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia. Plzeň: Fraus, 2003. ISBN 80-7238-206-3.

Příloha č. 4 – Český jazyk 7 (2013) – nová generace – Nakladatelství Fraus

NAUKA O TVOŘENÍ SLOV

1. Slovní zásoba a její obohacování

Slovní zásoba je souhrn všech slov určitého jazyka. Má různé vrstvy, obsahuje slova spisovná i nespisovná a její stav zachycují různé slovníky. Má stabilní jádro složené ze slov označujících základní, trvale existující skutečnosti (jíst, být, ruka, syn, dům, strom, ...), je ale i značně proměnlivá v závislosti na proměnách světa.

Není oko jako oko
Máme štěstí, že žijeme ve střední Evropě! Zatím se nám většinou vyhýbají velké přírodní katastrofy, jako jsou silná zemětřesení, mohutné erupce sopek nebo bouře s katastrofickými následky. Obyvatelé některých přímořských oblastí jsou zvyklí na pravidelně se opakující řádění přírodních živlů, kterému bychom my středoevropané jen těžko přivykali. Takovým přírodním úkazem jsou například sezónní tropické bouře, které pravidelně bítují rozsáhlá přímořská území v Americe a v Asii. V Americe jim říkájí hurikány, v jižní Asii cyklony, ve východní Asii pak tajfuny. Energie, se kterou se vrhají na pobřeží, je obrovská. V oblastech, přes které se oko hurikánu přesouvá, zůstávají polámané stromy, pobouřená lidská obydlí, poničená auta i zranění lidé.

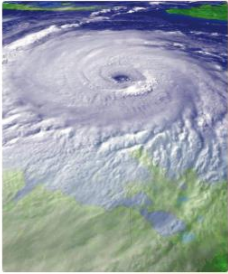
Jeden z nejsilnějších hurikánů posledních let se jmenoval Katrina. V roce 2005 zpusťosla rozsáhlá území USA na pobřeží Mexického zálivu. Včetně města New Orleans v deltě řeky Mississippi.

Těmto přírodním katastrofám nelze úplně zabránit. Důležité je ale včasné varování. V tom dnes zásadní roli sehraávají meteorologové, kteří s pomocí snímků pořízených satelity, jež se pohybují po orbitě Země, vytvářejí předpovědní modely. Ty jsou k dispozici nejen odborníkům, ale na síti i laické veřejnosti. Internet může být velmi účinným pomocníkem. V případě ohrožení mohou lidé dostat informaci prostřednictvím SMS na svůj mobil.

Podle Pavla Růžičky

Způsob obohacování slovní zásoby:

1. tvoření nových slov
 - odvozování (prales, lesní)
 - skládáním (teploterový, černozem)
 - zkracováním (OSV, d.č.)
2. přejímání slov z cizích jazyků
3. přenesení významu – ze základního významu vzniká další, přenesený význam
 - na základě vnější podobnosti – metafora
 - na základě vnitřní souvislosti – metonymie
4. tvoření soulov – vznikají ustálená spojení slov, která teprve v tomto spojení přinášejí plnohodnotný nový význam

31

Ukázka z nové generace učebnice Český jazyk 7 z nakladatelství Fraus.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Zdeňka. Český jazyk 7: pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-876-9.

NAUKA O TVOŘENÍ SLOV

1 a) Pracujte s textem na s. 31. Vypište si vyznačená slova.
b) Vyznačená slova rozdělte do skupin podle toho, jakým způsobem obohatila slovní zásobu:

tvoření:	přejímání:	přenesení:	sousloví:
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

c) Pokud si nejste jisti významem některých vyznačených výrazů, vyhledejte ve SSČ nebo SCS.
d) U slov přejatých určete za pomoci SSČ příslušný původní jazyk.
e) Která čtyři slova z vyznačených výrazů jsou určité nejmladší, do slovní zásoby češtiny se dostala teprve v relativně nedávné době? Proč ne dřívě?

2 a) Rozdělte slova do jednotlivých skupin podle způsobu obohacování slovní zásoby:

zanést, modrozelený, sépie, mlékárna, damašek, orbitální stanice, trojúhelník, dogma, městský úřad, studenokrevný, školník, historie, jezdiště škodovkou, demokracie, livrej, zubní pasta, film, skladební dvojice, masné oko, želé, kaolin, mixér, borovice lesní

tvoření:	přejímání:	přenesení:	sousloví:
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

b) Slova přejatá vyhledejte ve SSČ, upřesněte jejich věcný význam a zjistěte, z kterého jazyka byla do češtiny přejata.

4 Doplněte -i/-l, -y/-ý a s danými slovy tvořte věty.

đ__plomat, komb__něza, č__lozof, f__zika, ríd__o,
or__entační, moto__kl, modern__zovaný, c__klus,
l__terární, osm__um, publ__kum, rez__dence,
s__non__mni, s__stém, techn__ka

32

NAUKA O TVOŘENÍ SLOV

3 Vypište z vět sousloví.

Na výlet si s sebou vezměte spací pytel. Martin si nejraději četl v dětské encyklopedii. Egypt patří mezi starověké státy s bohatou kulturou. Koupili jsme babičce krásnou keramickou kávovou soupravu. Na dvoře se batolila žlutá housata. Podějte mi plnici pero. Na hodinu geometrie potřebuji pravouhlý trojúhelník a dobře ořezanou tužku. Smrk ztepilý a borovice lesní patří mezi naše nejběžnější jehličnaté stromy. V lese běhali dva myslivcovi honiči psi. Rádi bychom navštívili zámeček Červená Lhota. Rodiče mi koupili nový psací stůl.

4 a) Slova původem cizí nahraďte českými výrazy.

Otevření nového úseku dálnice se zúčastnil také premiér. Gramatika českého jazyka je pro cizince obtížná. Milan musí udělat reparát z matematicky. Katka je často nemocná, neboť má oslabenou imunitu. Na dálnici došlo k hromadné havárii. Honzův tatínek je primářem na očním oddělení. Před přípravou pokrmu si nachystáte potřebné ingredience. Mnozí spisovatelé psali svá díla pod pseudonymem. Syndromy této choroby jsou podobné chřipce. Policie musela ověřit všechna data a fakta. V Muzeu Českého středohoří mají velmi zajímavé expozity.

b) Pokud je to nutné, význam slov původem cizích ověřte ve slovníku.
c) Některé věty obsahují přísudek jmenný se sponou. Najděte tyto přísudky.
d) Vyhledejte sousloví.
e) Odůvodněte pravopis výrazů zúčastnil se a Muzeum Českého středohoří.
f) Ve vyznačených větách určete slovní druhy i větné členy.

5 Napište správné vícelslovná spojení:

náměstí bratří Čapků, obec boží dar, spojené státy americké, mariánské lázně, poloostrov pyrenejský, červená karkulka, pasta fluora, králický sněžník, český těšín, ulice na dlouhých lánech, náměstí miru

6 a) Vysvětlete, jak rozumíte těmto citátům:

Jeden otec je lepší než sto učitelů. (Norské přísloví)
Mnoho cukru dítěti akáží zuby muže. (Německé přísloví)
Chtěj-li mít rodiče čestné děti, musí být sami čestní. (Plautus)
Otcovo sebeovládání je pro děti nejlepšího poučením. (Démokritos)

b) Vyhledejte sami citáty o životě, o člověku, o pravdě a lži, o lásce a nenávisti apod. a pokuste se vyloužit jejich význam spojujícím.

Co je to citát?

33

Příloha č. 5 – Český jazyk 8 (2005) – Nakladatelství Fraus

OBOHACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSoby

1. Nauka o tvoření slov

Chvála češtiny
 „Včera jsem četl vaše pohádky,“ řekl jsem, když jsem si sedl. „A musejí jsem se smát, když jsem četl o vesnici Nejdál. Jak vás to napadlo?“
 „U nás mají vesnice neuvěřitelné názvy,“ vysvětlil. „Jedna se jmenuje Který, druhá Nezamysli-
 ce, třetí Hory Matky Boží, čtvrtá Dedal, proč by nemohli být Ještěd-
 dáci? A Nejdál? Přece když máte trochu času, jedete do De-
 dál. Když ho máte víc, jedete do Ještědál. A když máte plno času, jedete do Nejdál. A tam je konec, protože dál než Nejdál není. Ona je to grada a přitom pravda. Zkuste napsat panu Františku Vopičkoví, Nejdál 153. Na poštu se nebudou ani divit. Leďa tomu číslu.“
 „Ona je to taky chvála češtiny,“ řekl jsem.
 „Jo, to jsem chtěla, aby byla,“ přitakal. „Protože čeština je krásná řeč. Ona má obrovskou plejádu slov pro obvyklé věci. Třeba kulafoučké jablčko... To neřeknete jinou řeč. Angličan má fict a little round apple, malé kulaté jablko... Tomu přece chybí barva a vůně.“
 Pokrčel se ve vousech. „Když víte, kde se dá říci kulafoučké a kde se říci nesní, můžete s tím jazykem maklat, jako by to byly houše.“
 Je to váš rodný jazyk, a proto ho neslyšíte jen ušima jako jiné řeči, které jste se naučil. Slyšíte ho taky žaludkem, který se vám sevře, taky srdcem, které se rozbuší, nebo zádnama, kde vám přejde mráz.“
 „To je pravda,“ řekl jsem. „Jenom rodný jazyk se dá vnímat celým tělem.“
Z knihy Rozhovory s Janem Werichem Jiřím Janouškou, upraveno

- 1** Pokuste se vysvětlit, proč je ukázka nazvána Chvála češtiny.
- 2** Podtržená slova v úvodním textu nahraďte vhodnými synonymy.
- 3** a) Znáte nějaké další zajímavé názvy obcí? Vyberte si jeden název obce nebo místa z vašeho okolí a zkuste vymyslet nebo vysvětlit, jak vznikl.
 b) Přefčítejte si úvod k pohádce Lakomá Barka z knihy Fimfárum od Jana Wericha.
- 4** Vysvětlíte následující zkratky:
 a) MVDr., Ph D. Bc., AVČR, LOH, ČNB, JAMU, DIC, ARO, HUP, s. r. o., LF UK
 b) MUDr., fa, hod., a. s., pt. p., SŠ, s., Sazka
 c) Víte, jaký je rozdíl mezi zkratkou a značkou?

7

Ukázka ze starší verze učebnice Český jazyk 8 z nakladatelství Fraus.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Zdeňka a Martina PAŠKOVÁ. Český jazyk 8: pro základní školy a víceletá gymnázia. Plzeň: Fraus, 2005. ISBN 80-7238-419-8.

OBOHACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSoby

„Ne,“ přiznala se Penelopka.
 „Stovky,“ odhalil to Petr.
 „Spíš tisíce,“ přisáhl si Šimon.
 „Zcela správně,“ prohlásil Papouš. „Abychom byli přesní, tak dvě stě tisíc slov. No – a průměrný člověk používá den za denem tisíc slov.“ Tu se Papoušova očka zařila slzami, vytáhl spod křídla velký puntikovaný kapesník a vysmrkal si zoubák.
 „Tak,“ pokračoval a hlas se mu ofrásal vzlyky. „A co se podlé vás stane tím slovům, která nikdo nepoužívá? Když se o ně nikdo nestará a když nemají aspoň trochu toho pohybu, tak prosím sešnou, uvaldou a zmizí, chuděry malé.“ pokyvoval Papouš hlavou.
 „A to je právě můj úkol. Jednou za rok musím celý slovník přezkoumat, aby byla jistota, že všechna slovíčka mají stejné pohyby, ale i v průběhu roku se sozámí jich používát co nejlépe, protože, to víte, nie naplat, jednou za rok se dostan na vzduch, to jim mříškám ne-
 stačí. Přehně se nudí, když tam tak sedí mezi stránkami.“
Podle knihy Mluvíci balík Geraldá Darrela, upraveno

Pravopis přejatých slov

1 Slova obecná – o pravopisu přejatých slov rozhoduje především míra jejich zdomácnění a rozlišení v češtině. Slova zdomácnělá se zpravida píš podle zásad českého pravopisu.

Slova pravopisně počítaná se píš podle zásad českého pravopisu.

původně psané	písmene	vyslovujeme	příklad
ac, ai, oe	e, é	e, é	aféra, prémie, přezens
c	k	k	kakao, abstraktum, kanón
qu	kv	kv	kvóta, kvinta
gu	gv	gv	sangvínik
w	v	v	vikend
žy	j	j	tramvaj, bonsaj, jachta
rh	r	r	rododendron
ch	k	k	hokej, šok
ek	t	t	antologie, etika, mytologie
ss, ll, nn	s, l, n	s, l, n	adresa, savec; pulovr, tenis
mm, dd, rr	m, d, r...	m, d, r...	dilema, puding, iracionální
s	z	z	azyž, bazilika, exploze
			gymnázium

Délka samohlásek se označuje zpravida tam, kde se ve spisovné výslovnosti vyslovuje dlouhá samohláska – téma, túra, fúze.

Slova psaná pravopisem původním.

1. Slova omezená na úzký okruh uživatelů, některá slova odborná nebo knižní, slova mající povahu mezinárodních značek. Např. abbé, brutto, netto, watt.

10

OBOHACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSoby

- Slova, která jsou sice částečně zdomácnělá, avšak u nichž se výslovnost od psané podoby podstatně liší. Např. bulletin, interview, outsider, résumé, revue.
- Citované výrazy z jazyků, které užívají latinu. Např. curriculum vitae, status quo, de iure.

2 **Vlastní jména – jména osobní a zeměpisná.**

Jména osobní a zeměpisná pocházející z jazyka, který užívá latinskou abecedu, se většinou píšou pravopisem původním. Např. Ludwig van Beethoven, Daniel Defoe, Barcelona, Monte Carlo. Jména osob a zeměpisná jména pocházející z jazyka, který užívá jiné písmo než latinu, se přepisují podle zavedených pravidel. Např. Alexandr Sergejevič Puškin, Peking, Soul. Většinou se v počáteční podobě užívá jmen cizích panovníků, feudálů a papežů, některých známých historických osobností. Např. Kryštof Kolumbus, Mikuláš Koperník, Ludvík XIV. U některých zeměpisných jmen se používá vžitá podoba počestná. Např. Paříž, Londýn, Nil, Austrálie.

3 **Vyhleďte v následujícím textu cizí slova a vysvětlíte jejich význam:**

Zrod ostrakismu
 Mezi pedagogy i rodiči je velmi rozšířena představa, že ke zrodu šikanování jsou zapotřebí zcela výjimečné podmínky, například přítomnost patologického sadisty a absence kázně. Proto se vškyt šikanování považuje za ojedinelý, pro život normálních žáků bezvýznamný. Já ovšem tvrdím, že šikanování se může objevit téměř v každé skupině. Podmínky k jeho vzniku mohou být totiž zcela běžné a nenápadné. Kázeň v takové skupině bývá dobrá a iniciátory šikanování nejsou nemocní sadisté, ale obyčejní kluci a holky.
 Kde se tedy šikanování ve zdanině zdravých kolektivů děje? V každé školní skupině se vždy píš „líhe se strachem“ zahanby jednotlivci, kteří jsou nejméně vlivní a oblíbení, ti, kteří se nacházejí na tzv. sociometrickém chvostu. V odborné literatuře se takový jedinec označuje různě, například obětí beránky, černá ovce, outsider apod. Při tradičním způsobu výchovy, která cíleně nepřepravuje se vztahy mezi žáky, všichni jednotlivci, kteří se dostanou na chvost skupiny, zakoušejí prvky šikanování, tzv. ostrakismu. Jde o mírné, převážně psychologické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíbený a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „dřobeč“ legrácky apod.
 Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Z knihy Bolest šikanování Michala Koláře, upraveno

4 **Rozumíte všem následujícím cizím slovům?**

terapie, komplikace, bilance, bakterie, kompliment, advent, justice, kuriozita, predátor, laxní, oponent, laureát, paralela, virus, pseudonym, reparát, trend, adekvátní, fotostýža, ambice, deficit, despekt, ekosystém, destrukce, extrém, kompaktní, holocaust, domestika, ce, urbanizace

11

spisovná čeština

OBOHACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSoby

1 Odhadněte, jakého původu jsou podtržená slova v následujícím textu, správnost ověřte ve Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost:

Nebezpečí, vedlejší účinky, nadměrné užívání marihuany

Stává se, že následkem užívání marihuany dojde, podobně jako u jiných drog, k nějaké neohodě, protože uživatelé si nejsou plně vědomi rizik, která podstupují. Hlavní nebezpečí jsou však stejné jako u kouření cigaret – bronchitida, rakovina plic a další závažné zdravotní problémy související s dýcháním. Výzkumy prokázaly, že pravděpodobnost výskytu rakoviny je při kouření marihuany pětkrát až desetkrát vyšší než u běžných tabákových výrobků.

Dlouhodobé užívání mohou cítit ospalost, trpí ztrátou motivace a může se stát, že se u nich dostaví poruchy paměti. Další rizika se vztahují na lidi, kteří mají problémy s dýcháním nebo poruchy činnosti srdce. U osob, které užívají antikoncepční pilulky, je navíc zvýšená pravděpodobnost srdečního záchvatu. Je málo pravděpodobné, že byste se na marihuane stali fyzicky závislí, ale určitě nebude lehké se jí (a tabáku) vzdát.

Z knihy Drogy Anity Ganeri

2 Pozorně poslouchejte čtený text a do sešitu zapisujte přejátá slova.

Vyprošovací kleště

Slovky životu ročně zachrání při autohaváriích hasiči, kteří jsou součástí Integrovaného záchranného systému ČR. Jejich zásah pomůže něčí vyprošovací techniky je boj o otevření O „vystřihání“ zraněné posádky z vraku automobilu jste už určitě slyšeli. Provádí se pneumatickými nůžkami, které přestříhnou vyzružený sloupek automobilu jako nic. K uchopení odstřížené střechy pak slouží pneumatické kleště. Zde se našetři nejedná o skutečnou havárii, ale o demonstraci rychlosti záchranných složek v rámci instruktážního dne společnosti Max Cars, která se věnuje osvětě v bezpečnosti na silnici.

Podle časopisu ABC, upraveno

3 Doplňte a přečtěte správně:

d_přlom, d_řtit, demo_rat_eký, kr_t_ka, d_sčpl_na, botan_ka, un_ver_ita, stad_on, loko_mot_va, lakon_eký, mot_v, mechan_ka, říd_o, pneumat_ka, d_letan, d_eta, b_olog_e, p_an_no, f_lo_of_e, morf_um, maf_e, org_e, stud_um, p_eta, deta_l.

4 V každé řádce je jedno slovo českého původu, najděte ho?

a) abeceda, abě, absence, abonent
b) bistro, bočník, blondýn, blesk
c) citát, civka, cval, cukr
d) dromedár, drip, dres, dyka
e) hábit, husák, harmonika, hmat
f) chlad, charakter, chvilce, cholera
g) jachta, jarmark, jogurt, jubileum
h) klenot, kláda, kino, kemp

12

spisovná čeština

OBOHACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSoby

5 Rozdělte se do 5 skupin (výtvarné umění, architektura, literatura, divadlo, hudba) a ze souboru slov vyberte deset termínů z vašeho oboru. Připravte si pro ostatní skupiny vysvětlení jednotlivých termínů:

akord, tragédie, monografie, fontána, jednoaktovka, pamflet, inkunábule, reportáž, rotunda, balet, akvarel, freska, opus, rým, bazilika, galerie, bysta, repeticie, ateliér, portrét, komedie, katedrála, metroson, grafika, paleta, sonet, alt, kolonáda, terakota, katakomba, koovent, tempera, kvarteto, synagoga, fejeton, violoncello, bašta, etuda, fabriřkář, mázhaus, jazz, dramatik, pianissimo, kulisa, melodram, scéna, verš, fraška, kostým, science fiction

6 A teď se ukáže, jak jste na tom s fantazií. Pravděpodobně vám následující slova nic neřekají. Vyberte si jedno z nich a připravte pro spolužáky slovníkový výklad vybraného pojmu. Výklad můžete doplnit ilustrací.

a) otoskop
b) javajka
c) gumiguma
d) psychrometr

7 Napište si do sešitu 5 přejatých podstatných jmen, 5 přejatých přídavných jmen, 5 přejatých sloves a vymyslete krátký příběh, ve kterém je použijete.

13

spisovná čeština

OBOHACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSoby

11 Opravte text inzerátu a určete, kde byla chyba:

Pracuji v inzertním oddělení místních novin. Jednou zavolal nějaký muž, že si chce dát inzerát. Zeptala jsem se, co by tam mělo stát. „Zlatý retrivř. Do dobrých rukou. Zere všechno, miluje hlavně děti.“ odpověděl.

Podle časopisu Věštec, březec 2005

12 Vypíšte tyto zkratky celými slovy:

DAMU	SMT	OSN	t.č.
ORL	FN	EU	MHD
ČT	KD	STK	č.p.

13 Fantastická botanika a zoologie

Fantastická botanika a zoologie obnáší vymyšlená a luštění slovních hříček tvořených na principu zástupných slov. V rámci fantastické botaniky a zoologie, jak ji vytvořil Ch. Morgenstem (přel. Josef Hříval), prostě vezmeme jméno nějaké rostliny nebo živočicha a jednu z částí jména nahradíme obdobným slovem.

Příklad: místo *pampe-liska* je před námi náhle *pampe-vlk*, *lev-harta* stává *tygr-hart*.

a) Určete, jaká slova se skrývají v následujících hříčkách:

Pětikráska
Štikad samec
Vidamýžď
Mžíkev

b) Zkuste vymyslet další přírůstky do rodiny fantastické zoologie.

Podle knihy Ferda Piv a všelijaká zvířata Christiana Morgensterna

Hledání souvislostí:

Nejprve sami zkuste napsat minimálně 5 příznaků užívání drog, pak je porovnejte s níže uvedenými.

Částé příznaky užívání drog:

- náhle změny nálad od veselé a šťastné k naštvánosti a zasmušlosti,
- ztráta chuti k jídlu nebo nápadně hubnutí,
- neustálý pocit únavy,
- neobvyklé návaly vzteku,
- stažení se do sebe a snížená komunikace,
- chování za sklo,
- změna přátel,
- ztráta zájmu o dřívější přátele, koníčky anebo sport,
- ztráta zájmu o vzhled,
- nošení tmavých brýlí v neobvyklé denní době k zakrytí červených očí nebo roztažených či stažených žuníc,
- užívání slangových výrazů vztahujících se k drogám,
- neustálé narážky na nedostatek peněz a snaha si je vypůjčit, drobné krádeže...

14

spisovná čeština

OBOHACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSoby

8 Pokuste se sestavit informační leták pro oběti a svědky šikany na škole a pak ho porovnejte s letákem, který byl sestaven odborníky pro tuto problematiku.

Nikdo nemá právo druhému ubližovat!
Spolužáci se k tobě chovají nepřátelsky, ubližují ti a ty nevíš, jak dál.
Víš o někom, kdo je šikanován, a je ti ho líto.
Překonej strach a zajdi za výchovným poradcem.

Jméno: _____
Najdeš ho: _____
Návštěvní hodiny má: _____
Telefon: _____

Co to je šikánování?
Za šikánování se považuje, když silnější žák nebo žáci pro vlastní potěšení, často opakovaně, ubližují druhým. Zpočátku se to děje nenápadně, prostřednictvím různých legracek a testů (strkání, nadávání, schovávaní věcí...), případně odmítáním, přehlížením, zesměšňováním a pomlouváním. Později se otravování života obětí stupňuje a zdokonaluje. Nastupuje fyzické násilí (bití, krádeže a poškozování věcí). Šikánování je vážná věc a v každé případě bývá trestným činem. Oběti mohou následky šikánování na těle i duši nést po celý svůj život.

Proč bývá člověk šikanován?
Není to proto, že by byl špatný, nebo proto, že by si to nějak zasloužil. Chyba není v něm, ale ve špatných vztazích mezi spolužáky, v kterých převládá bezohlednost a násilí.

Jak se můžeš bránit?
Když se ptali jednoho zoufalého žáka, proč o svém trápení neřekl rodičům, odpověděl: „Já nevím, když přijdu domů, tak se na to snažím nemyslet. A doufám, že už to bude lepší.“
Myslet si, že to bude lepší, je omyl. Ať už jsi obětí nebo svědek, nevzdávej to a udelej následující:

Obrať se na výchovného poradce/preventistu šikánování. Může ti nejlépe pomoci, bude ti věřit a neprozradí tě.
Svět se svým rodičům.
V případě, že nenajdeš odvahu svěřit se výchovnému poradci ani svým rodičům, zavolej na Linku bezpečí, telefon 800 155 555. Bezplatně můžeš telefonovat z celé republiky. Nepotřebuješ k tomu peníze ani telefonní kartu. Tito lidé ti budou věřit, protože nejsi sám, komu se něco podobného děje.

15

Příloha č. 6 – Český jazyk 8 (2014) – nová generace – Nakladatelství Fraus

OBOHACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSObY

3. Slova přejatá: pravopis, výslovnost

1 Zopakujte si společně s vyučujícím význam termínu slovo přejaté a slovo cizí.

2 Pracujte s textem:
Dotaz: Můžete mi prosím sdělit, kdy se začal v češtině používat výraz *ahoj*?
Slyšel jsem, že slovo *ahoj* přišlo do angličtiny z češtiny.
Odpověď: Nahlédnutím do etymologických slovníků a dalších lingvistických zdrojů jsme zjistili, že podle obecně přijímaného názoru je směr přejímky opačný. Tento původně námořnický pozdrav, ve starší literatuře psávaný někdy též *ahoy*, byl přejat z angličtiny do češtiny; někteří jazykovedci nevyhlásují, že přes němečinu. Hřt Řežek v Českém etymologickém slovníku uvádí, že pozdrav vznikl asi z anglického a *hoy* = lodka, člun, a dodává, že angl. *ahoy* znamená i hej, lola. Pozdrav u nás došlo rozšířit trampové, skauti, sportovci a mládež vůbec. Neformální, přátelský pozdrav *ahoj* stále žije – nejen mezi mládeží, ale napříč generacemi.
Z knihy *Jeme v češtině domů* Markéty Pravdové a kolektivu, Krátko

a) Vyhleďte přejatá slova.
b) S pomocí ASC nebo SSC vysvětlete jejich význam.
c) Ke slovu lingvisticky najděte synonymní výraz.
d) Která ze slov v textu jsou podle původu domácí?

Pravopis přejatých slov

Slova obecně – o pravopisu přejatých slov rozhoduje především míra jejich zdůvodnění a rozšíření v češtině. Slova zdůvodněná se zpravidla píší podle zásad českého pravopisu.

Slova pravopisně počeštěná se píší podle zásad českého pravopisu.

původně psané	číslice	vyslovujeme	příklad
ae, ai, oe	e, é	e, é	oféra, prémie, přezens
c	k	k	kakao, abstraktum, kanón
qu	kv	kv	kvóta, kvinta
gu	gv	gv	sangvínik
w	v	v	vikend
y/y	j	j	trnavaj, bonsaj, jachta
rh	r	r	rododendron
ck	k	k	kokaj, lok
th	t	t	antologie, etika, mytologie
ss, ll, nn	s, l, n	s, l, n	adresa, savec, pulovr, tenis
mm, dd, rr...	m, d, r...	m, d, r...	diama, puding, iracionální
s	z	z	azyž, bazilika, evanjel, gymnázium

Slova přejatá se často vyslovují jinak, než se píší, dokud je uživatelé nepocítí jako „cizí“. Jakmile se stanou součástí našeho každodenního vyjadřování, přizpůsobuje se většinou pravopis výslovnosti.

14

OBOHACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSObY

Slova psaná pravopisem původním:

- Slova omezená na úzký okruh uživatelů, některá slova odborná nebo knižní. Slova mající povahu mezinárodních značek. Např. *abbé*, *brutto netto*, *vesta*.
- Slova, která jsou sice částečně zdomácněná, avšak u nichž se výslovnost od psané podoby podstatně liší. Např. *bulletin*, *interview*, *outsider*, *résumé*, *revue*.
- Čištěné výrazy z jazyků, které užívají latiniku. Např. *curriculum vitae*, *status quo*, *de iure*.

1 a) Napíšte podle diktátu:
spontánní, rentgen, širokouhlopý, tip ve sportce, bulletin, metyl, interview, analýza, typ automobilu, sbírat, laser, kánoe, náplast, plakat
b) V napsaném textu se pokuste rozlišit slova domácí a přejatá. Pracujte se SSC nebo ASCS.

Vlastní jména – jména osobní a zeměpisná:

- Jména osobní a zeměpisná pocházejí z jazyka, který užívá latinskou abecedu, se většinou píšou pravopisem původním. Např. *Ludwig van Beethoven*, *Daniél Defoe*, *Barcelona*, *Monte Carlo*.
- Jména osoba a zeměpisná jména pocházející z jazyka, který užívá jiné písmo než latiniku, se přepisují podle zavedených pravidel. Např. *Alexandr Sergejevič Puškin*, *Peking*, *Soul*.
- Většinou se v počátečně podobě užívá jmen cizích panovníků, feudálů a papežů, některých známých historických osobností. Např. *Kryštof Kolumbus*, *Mikuláš Koperník*, *Ludvík XIV*.
- U některých zeměpisných jmen se používá vžitá podoba počátečně. Např. *Paříž*, *Londýn*, *Ni*, *Austrálie*.

2 Vyhleďte v následujícím textu nejméně sedm přejatých slov a vysvětlete s pomocí SSC jejich význam:

Zrod ostrakismu
Kde se tedy šikanování ve zdanlivě zdravých kolektivních benc? V každé školní skupině se vždy při „hře se strachem“ záhy objeví jednotlivci, kteří jsou nejméně vlivní a oblíbení, ti, kteří se nacházejí na tzv. sociometrickém chvostu. V odborné literatuře se takový jedinec označuje různě, například obětní beránek, černá ovce, outsider apod. Při tradičním způsobu výchovy, která cíleně nepracuje se vztahy mezi žáky, všichni jednotlivci, kteří se dostanou na chvost skupiny, zakoušejí prvky šikanování, tzv. ostrakismu. Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíben a není uznávan. Ostatní ho více či méně odmítají, nebarví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již závažnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.
Z knihy *Bolest šikanování* Michala Koláře, upraveno

b) Jak poznáte v SSC, že slovo bylo přejato, že není původem domácí?

Uměli byste vysvětlit rozdíl mezi odbornými názvy/termíny cizí slovo a přejaté slovo?
ostrakismus = původně střepinový soud ve starověkých Athénách
Jak byste definovali šikanu?
Víte, jak postupovat v případě, že jste obětí šikanování?

15

OBOHACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSObY

1 Rozumíte všem následujícím cizím slovům?
terapie, komplikace, bilance, bakterie, kompliment, advent, justice, kuriozita, předátor, laxní, oponent, laureát, paralela, virus, pseudonym, reparát, trení, adekvátní, fotosyntéza, ambice, deficit, despekt, ekosystém, destrukce, extrém, kompaktní, holokaust, domestikace, urbanizace

Víte, která místa jsou spjata s židovským holokaustem?
Jak byste poznali, že váš kamarád začal brát drogy?
Co myslíte, proč lidé berou drogy?
Víte, co je abstinenční syndrom?
Můžeme považovat za drogu i alkohol?

2 Odhadněte, jakého původu jsou vyznačená slova v následujícím textu, správnost ověřte ve SSC:
Nebezpečí, vedlejší účinky, nadměrné užívání marihuany
Stává se, že následkem užívání marihuany dojde, podobně jako u jiných drog, k nějaké nehodě, protože uživatelé si nejsou plně vědomi rizik, která podstupují. Hlavní nebezpečí jsou však stejná jako u kouření cigaret – bronchitida, rakovina plic a další závažné zdravotní problémy související s dýcháním. Výzkumy prokázaly, že pravděpodobnost výskytu rakoviny je při kouření marihuany pětkrát až desetkrát vyšší než u běžných tabákových výrobků.
Dlouhodobí uživatelé mohou cítit ospalost, trpí ztrátou motivace a může se stát, že se u nich dostaví poruchy paměti. Další rizika se vztahují na lidi, kteří mají problémy s dýcháním nebo poruchy činnosti srdce. U osob, které užívají antikoncepční pilulky, je navíc zvýšená pravděpodobnost srdečního záchvatu. Je málo pravděpodobné, že byste se na marihuanu stali fyzicky závislími, ale určitě nebude lehké se jí (a tabáku) vzdát.
Z knihy *Drogy* Anny Ganerové

3 Pozorně poslouchejte čtený text a do sešitu zapisujte přejatá slova:
Vyprošťovací kleště
Slovky živoť ročně zachránří při autohaváriích hasiči, kteří jsou součástí integrovaného záchranného systému ČR. Jejich zásah pomocí ruční vyprošťovací techniky je boj o vteřiny. O „vystřihání“ zraněné osoby z vraku automobilu jste už určitě slyšeli. Provádí se pneumatickými nůžkami, které přestříhávají vyztužený sloupek automobilu jako nůž. K uchopení ostréžné střechy pás slouží pneumatické kleště. Zde se naklástí nejedná o skutečnou havárii, ale o demonstraci rychlosti záchranných složek v rámci instruktážního dne společnosti Max Cars, která se věnuje osvětě v bezpečnosti na silnici.
Podle časopisu ABC, upraveno

a) Doplněte a přečtěte správně:
d_p_lom, d_k_tát, demo_rat_čk_ý, k_r_t_ka, d_scip_l_na, botan_ka, un_ver_ita, sta_d_on, lokomot_v_a, lakon_čk_ý, mot_v, mechan_ka, rád_o, pneumat_ka, d_letant, d_eta, b_olog_e, p_an_no, f_lo_of_e, morf_um, maf_e, org_e, stud_um, p_eta, deta_l, b_č_kl; cu_ciculum

Vymezte věcný význam slov ze cvičení a).

16

OBOHACOVÁNÍ SLOVNÍ ZÁSObY

1 a) V každé řádce je jedno slovo českého původu, najděte ho:
A) abecda, abbé, absence, abonent
B) bistro, bochník, blondýn, blesk
C) citát, cvčka, cval, cukr
D) drožděár, dráp, dres, dyka
E) hábit, hask, harmonika, hmat
F) chlad, charakter, chvilce, cholera
G) jachta, jarmark, jogurt, jubileum
H) klenot, kláda, kino, kemp

b) Umíte vysvětlit původ ostatních slov? Pracujte se SSC nebo SCS.

2 Rozdělte se do 5 skupin: **vytváření umění, architektura, literatura, divadlo, hudba**. Ze souboru slov vyberte deset termínů z vašeho oboru:
akord, tragédie, monografie, fontána, jednoaktovka, pamflet, inkunábule, reportáž, rotunda, balet, akvárel, freska, opus, rým, bazilika, galerie, bysta, repeticie, atelier, portrét, komedie, katedrála, metronom, grafika, paleta, sonet, alt, kolonáda, terakota, katakomby, konvent, tempera, kvarteto, synagoga, fejeton, violoncello, bašta, etuda, falzifikát, mázhaus, jazz, dramatik, pianissimo, kulisa, melodram, scena, verš, fraška, kostým, science fiction

b) Připravte si pro ostatní skupiny vysvětlení jednotlivých termínů.

3 a) Pracujte s Českým národním korpusem: co mají společného následující slova a co znamenají?
choccholic, alkoholik, vinoholik, workoholik, čajoholik, biblioholik, shopholik
b) Která slova jsou častá a která netypická?
Korpus ORAL2012 www.korpus.cz

Výslovnost přejatých slov

- Psané *di*, *ti* se vyslovuje *terdi*. Srov. např. psaní a výslovnost přejatých slov *titul*, *politik*, *technik*, *minimalní*, *modifikace* aj. [titul, ník, politik...]
- Spojení *i* + samohláčka se vyslovuje s vloženým *j*, srov. *děta* [dije-], dialekt [dija-] anatonie [enje], *hyena* [hije-], *kisak* [kijo-], *studium* [dijum], *studion* [dijon i-dijon].
- Psané *i* po samohláске a před souhláskou se vyslovuje jako [i], např. *detail*, *detailní* [detaj-], *celulózní* [loj-].
- Ve slovech zakončených na *-ismus*, *-ismus* vyslovujeme *-z* [-ismus/zmus], srov. *archaismus*, *spasmus*.

„Dám vám dobrou radu. Neznáte-li význam a výslovnost cizích výrazů, raději se jim vyhnete a mluvíte česky.“

17

Ukázka z nové generace učebnice Český jazyk 8 z nakladatelství Fraus.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Zdeňka a kol. Český jazyk 8: pro základní školy a víceletá gymnázia. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-022-2.

Příloha č. 7 – Český jazyk 9 (2006) – Nakladatelství Fraus

SLOVNÍ ZÁSoba A VÝZNAM SLOVA

4. Rozvrstvení slovní zásoby; odborné názvy, slova domácí a cizí

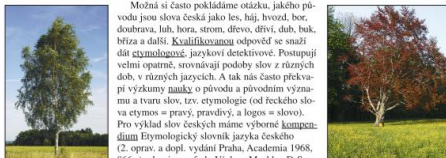
Slovní zásoby uspořádávají a zaznamenávají slovníky.

Typy slovníků:

- slovníky **překladové** (dvou i vícejazyčné) – např. Česko-anglický a anglicko-český slovník
- slovníky **vykladové**
 - jazykové** – podávají výklad významu slova – jeho původ, výslovnost, mluvnické použití, použití slova – např. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost
 - encyklopedické** (naučné) – podávají výklad významu slova a širší poučení – např. Ilustrovaná encyklopedie
- slovníky **speciální**
 - o původu slov – např. Český etymologický slovník
 - cizích slov – např. Akademický slovník cizích slov
 - fraseologické – např. Slovník české fraseologie a idiomatiky
 - včetně a synonymické – např. Český slovník věcný a synonymický
 - slovníky vlastních jmen – např. Místní jména v Čechách

Thesaurus = slovník, který zaznamenává vědeckou slovní zásobu jazyka všech dob (většina ho nemá)

O původu názvů stromů a lesů a hub ...
Etymologie: jmen stromů a pojmenování lesa
Možná si často pokládáme otázku, jakého původu jsou slova česká jako les, háj, hvozď, bor, doubrava, luh, hora, strom, dřevo, dříví, dub, buk, březka a další. Kvalifikovanou odpověď se snaží dát **etymologové**, jazykoví detektivové. Postupují velmi opatrně, srovnávají podoby slov z různých dob, v různých jazycích. A tak nás často překvapí výstupy nauky o původu a původním významu a tvaru slov, tzv. etymologie (od řeckého slova etymos = pravý, pravdivý, a logos = slovo).
Pro výklad slov českých máme výborné kompendium Etymologický slovník jazyka českého (2. oprav. a dopl. vydání Praha, Academia 1968, 866s.) od univ. prof. dr. Václava Machka, DrSc.

Podle knihy O původu některých lesnických slov Jiřího Uhlíře

1 a) Najděte ve SCS vysvětlení slov **podtržených v úvodním textu**.
b) Přechtěte si etymon slova **LES**. Stručně vyjádřete původ tohoto slova.

LES
Slovo les, které je základem pro mnohá slova odvozená nebo složená, jako je lesík, lesíček, podles, záles, lesina, lesnatý, lesnístř, lesnatý, lesní, lesný, lesnictví, lesník, zalesnit, lesovina, lesovní atd., je veslovanské. Staroslověnsky je lesz, ukrajinsky lys, polsky las, hornolužicky

Rozvrstvení slovní zásoby

Podle slohového příznaku:

- Odborné názvy** – termíny – jednoznačně vymezené pojmy, jejich soubor nazýváme terminologie.

2 Vyberte si obor, který vás zajímá, a sestavte výkladový slovníček 10 odborných názvů, které se v daném oboru používají.

SLOVNÍ ZÁSoba A VÝZNAM SLOVA

a) dolnolužický les, slovenský a bulharský les. Původní význam byl asi porost listnatý, což odpovídá i faktu, že listnaté porosty původně převládaly, jak ne přímo lze vyvodit ze zjištění, že v Čechách máme 373 jmen osad upomínajících na lesy listnaté a jenom 109 jmen osad připomínajících lesy jehličnaté. Naproti tomu bor = les sosnový, háj = les zahájený, kultuový, hvozď = rozsáhlý les horský, doubrava = původně les vrbec. Vedle toho už ve staročestíně se někdy rozumělo lesem také dřevo, klada, kmen.

c) **Vysvětlete sami původ slov – háj, hora, pak vyhledejte vysvětlení v Etymologickém slovníku a porovnejte se svým textem.**

3 Najděte v encyklopedickém slovníku **výklad těchto slov a připravte si stručný výklad nebo popis nebo stručné vyprávění o jednom ze slov ve cvičení**: hladavec, majolika, jóga, džungle, křížák, panoptikum, partitán, ryfík, turbína, záskrt, žudro, perla, koncert

4 Přineste si cizojazyčné slovníky a doplňte následující tabulku:

	anglicky	německy	francouzsky	ruský
dělník				
ubrus				
soňky				
pušník				
dvouje				
jezero				
mapa				

4 Vypracujte projekt:
Vyberte si jedno slovo z oblasti, která vás zajímá. Zkoumejte ho z různých pohledů – hledejte jeho vysvětlení v různých typech slovníků (např. SSC, SCS, etymologickém, encyklopedickém atd.), hledejte také na internetu. Doplňte obrazovým materiálem nebo namalujte ilustraci.
Jaký je pohled historika, ekolog, chemika, přírodovědce, fyzika, lékaře... a jazykovedce? Porovnejte různá hlediska pohledu.
(Např. slovo voda – jak se na vodě dívá jazykovedce, chemik, sportovec, rybnář, ekolog?)

Rozvrstvení slovní zásoby

Podle slohového příznaku:

- Odborné názvy** – termíny – jednoznačně vymezené pojmy, jejich soubor nazýváme terminologie.

5 Vyberte si obor, který vás zajímá, a sestavte výkladový slovníček 10 odborných názvů, které se v daném oboru používají.

SLOVNÍ ZÁSoba A VÝZNAM SLOVA

Rozvrstvení slovní zásoby

Podle původu:

- slova domácí** – slova českého původu (např. mládě, odřenina, pěšky, zavolat, šidlo)
- slova zdomácnělá** – slova cizího původu, jejichž cizí původ zpravidla ani nepoznáme (např. košík, klobouk, plech, škola, jablko)
- slova přejatá** – slova cizího původu, která jsou –
 - běžně užívána, pravděpodobně se přizpůsobila (např. auto, rekreace)
 - méně častá (např. extrémní, export)
 - omezená na určitý obor (např. anoda, neuron)
 - mezinárodní, užívaná většinou kulturních národů (např. prezident, motor)

K některým mezinárodním slovním neexistují v češtině domácí náhrady – např. molekula, technika, televize, fyzika, telefon.
Při užívání přejatých slov dbáme na spisovnou výslovnost a na to, abychom slova užívali v tom významu, který skutečně mají.
Rychlý rozvoj společnosti, rozvoj vědy a techniky s sebou přináší nutnost pojmenovat nové jevy (např. privatizace, laser), a potřebuje se také počet cizích slov v jazyce.
Rozumné a uvážené přejímání slov neohrožuje náš národní jazyk, a jestliže se přejímají slova mezinárodní, naopak pomáhají při mezinárodním dorozumění.

7 Ve kterém ze slovníků budete hledat, zda je slovo domácí (českého původu), nebo zda bylo přejato z cizího jazyka? Podle čeho určíte, ze kterého jazyka bylo přejato?

8 a) Rozložte slova na slova domácí a slova přejatá:
burva, líněný, želez, kovový, zavařovina, banka, parvočina, guliák, přelud, rozum, čaj, tenis, kočap, vyzít, cicha, debata, funkce, jip.
b) Ověřte ve SCS, zda jsou slova rozložili správně. U slova přejatého doplňte jejich věcný význam a ze kterých jazyků byla do češtiny přejata.

9 a) Najděte ve SSC, ze kterých jazyků pocházejí tato mezinárodní slova:
komedie, tenor, pudr, svět, dabovat, prezident, plech, gramofon, volán, motor, autor, atáše, mluvnice, software, kino, radár, molekula, fyzika, hit, technika, bldžer
b) Podtrhněte slova, u kterých v češtině existují domácí náhrady.

SLOVNÍ ZÁSoba A VÝZNAM SLOVA

10 Najděte nevhodně použitá slova cizího původu. Nahraďte je správnými výrazy:
Maminka se dohodla s tatínkem, že na jaře začnou adoptovat koeplna.
Zaregistroval jsem se v pracovní agentě.
Lékař doporučil pacientovi mírnou relaxaci váhy před operací kyčelního kloubu.
Teta se rozložila a v efektu rozblila malovaný porcelánový talíř.
Stavební spořitelna nám nabídlu výhodnou hypotézu na stavbu rodinného domku.
Oba stavební podniky spolu uzavřeli výhodný kontrakt.
O hladovějící děti v Africe se starají světové humanitické organizace.

11 Podtrhněte v textu slova přejatá. Vysvětlete jejich význam a určete, zda je lze nahradit českými výrazy:
Odborníci tvrdí, že obal je důkazem toho, jak si výrobci váží své práce. Když se například citlivá elektronika má bez poškození dopravit na opačný konec světa, musí být její obal odolný proti mechanickým nárazům, vlhkosti, změnám atmosférického tlaku apod. Do obalu vyrobených z vstředného hliníku, který nepropouští vlhkost ani kyslík, do obalu konstruovaných z vysoké kvalitní lepenky, která nemění své vlastnosti, do obalu z vstředných fólií, vybarvených vzduchovými poduškami a dalšími prvky bývají proto zabudována i čidla, která spolehlivě prokáží, že do obalu pronikla vlhkost, nebo že špatně upevněná bedna spadla při nakládce. Samotný obal se tak stává náročným výrobkem, který se používá opakovaně. Navrhují ho a starají se o něj specialisté.

Hledání souvislostí

- Doplňte:
Slova jako země, slunce, světlo, zima, vítr, bouře, pole, les, feka, hora, kapr, kůň, beran, smrk, osika ap. tvoří ... naši slovní zásoby.
Jou to také slova nejstarší a málo podléhající změnám. Patří k tzv. slovním praepraevojským, popř. praslověnským.
Přehled slova z oboru lesnictví podle prvního výskytu staročeského slova ve středověkých literárních pramenech:
láh – lesní palouk (r. 884), gora, hora – les (r. 993), důbrava – doubrava (r. 1028) lesní – též lovec (r. 1030), bor (r. 1142), hajný (r. 1183), lignum – dřevě (r. 1197)
- Dřevo se těží na celém světě – většinou proto, aby byl dostatek paliva, stavebního materiálu a papíru. Pracujte ve skupinách – nakreslete a popište schéma moderní výroby papíru.
- Najděte na internetu (např. v encyklopedii Diderot <http://www.diderot.cz> nebo ve všeobecné encyklopedii Universam <http://www.universam.cz> nebo informace.htm) vysvětlení těchto pojmů: obalové hospodářství, vlnitá lepenka, recyklace, sběrový tábor, nápojový karton
- Hmotnost 1m³ nápojového kartonu je 225 g. Z tohoto množství se vyrobí 26 litrových obalů. Jakou hmotnost má jeden nápojový karton?
- Zjistěte, jaký jiný materiál než papír je použit na výrobu nápojového kartonu.
- Nápojové kartony jsou pevné a odolné proti vodě. Máte nějaký nápad, jak využít přírodní kartony?
- Třídě odpad ve vaší obci nebo městě? Napíšte seznam odpadů, které se u vás třídí.

Uměli byste sami vyrobit papír z již použitých např. novotného papíru?

Třídíte odpad ve vaší škole?

Ukázka ze starší verze učebnice Český jazyk 9 z nakladatelství Fraus.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Zdeňka a kol. Český jazyk pro 9. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletého gymnázia. Plzeň: Fraus, 2006. ISBN 80-7238-536-4.

Příloha č. 8 – Český jazyk 9 (2015) – Nakladatelství Fraus

SLOVNÍ ZÁSoba A VÝZNAM SLOVA

2. Slovní zásoba a její obohacování

Slovní zásobu tvoří všechna slova, která v jazyce existují. Žádný člověk není schopem užít v daném jazyce všechna existující slova, a proto individuální slovní zásobu dělíme na:

- aktivní – slova, která běžně používáme v ústním i písemném jazykovém projevu
- pasivní – slova, kterým sice rozumíme, ale běžně nebo vůbec je neužíváme (např. některé odborné termíny, poetismy, slova knižní, slova hantlivá, s nimiž se neztotožňujeme a záměrně je neužíváme, nářeční výrazy...)

Rozsah a obsah aktivní i pasivní slovní zásoby je individuální, závislý na mnoha okolnostech, např. na věku, vzdělání, seřetlosti mluvčího i jeho intelektu a sociálním postavení. Individuální slovní zásoba je vždy mnohem užší než celková slovní zásoba daného jazyka.

1 a) Následující slova rozdělte do tří skupin:

moje aktivní slovní zásoba:	moje pasivní slovní zásoba:	mimo moji slovní zásobu:

b) Význam slova mimo svoji slovní zásobu zjistíte ve SSC nebo SCS. Které z těchto slov jste alespoň přibližně odhadli a které pro vás bylo největším objevem, překvapením?

c) Vyberte několik slov, která byste zařadili do jádra slovní zásoby. S kterou kategorií z cvičení a) se nejvíce shodují?

13

SLOVNÍ ZÁSoba A VÝZNAM SLOVA

Slovní zásoba jazyka se neustále rozvíjí – rozšiřuje se, obohacuje se o nová slova. Základními způsoby obohacování slovní zásoby jsou:

- tvoření nových slov
- odvozování (vznikají odvozená slova – stůlek, pralek)
- skládáním (vznikají složená slova – vodovod, předškolní)
- zkracováním (vznikají zkratky a zkratková slova – OSN, Szarka)
- přejímání z cizích jazyků (škola, leasing)
- přenesení významu (jádro atomu)
- Mechanismem přenesení významu z významu základního na význam nový je metafora – přenesení na základě vnější podobnosti (např. oko hurikánu – podobá se tvarem) nebo metonymie – na základě vnitřní souvislosti (např. výrobek a místo jeho původu – domácí – domácí)
- spojování slov v sousoví (písečná práce, Spolková republika Německo).

Jednotlivá slova slovní zásoby nebyjí osamocena – zpravidla tvoří skupiny slov vzájemně svázaných podle různých hledisek.

Například:

- slova příbuzná (slova se společným kořenem) – tvoří slovní řetěz,
- slova související (slova spojená do skupin podle významu),
- slova stejného oboru (tvoří odborné názvosloví – terminologii určitého oboru).

2 a) Z hlediska způsobů obohacování slovní zásoby je v každé následující čtveřici jedno, které mezi ostatní nepatří. Vyřaďte ho a své rozhodnutí odůvodněte:

horský – odlet – vodovod – podpatek
bílásek zelený – babačka admirál – motýlek – lišaj smrtňhlav
zeměpis – černozem – plynoměr – zeměpisář
parém – základní škola – hurikán – víkend
Čedok – Setuza – CR – student
oko (matné) – hřebec (horský) – škola (střední) – peřina (směhová)

b) Co nejpřesněji pojmenujte způsob obohacování slovní zásoby zbytkých trojic.

c) U slov přejatých zjistěte za pomoci SSC původní jazyk.

d) U slov s přeneseným významem rozhodněte, zda jde o metaforu, nebo metonymii.

Jak ve SSC poznáte slovo původem české (domácí)?

Proměny jazyka a jeho slovní zásoby jsou nepřetržitým a velmi dynamickým procesem. Některá slova nově vznikají, další jsou nahrazována jinými.

Rozeznáváme následující slova s časovými příznakem:

- archaismy – slova zastaralá, která jsou v aktivní slovní zásobě nahrazena jinými,
- historismy – slova označující věci či jevy související s minulostí, která však nebyla nahrazena jinými, nejsou zastaralá, užívají se zvláště v určitých odborných souvislostech,
- neologismy – nově vzniklá slova; vzhledem k velké rychlosti technického a společenského vývoje mohou poměrně brzy platnost neologismu ztratit.

14

SLOVNÍ ZÁSoba A VÝZNAM SLOVA

A Titrační křivky vyjadřují závislost hodnoty pH, získané měřením nebo výpočtem, na množství přidávaného roztoku při titraci (neutralizaci). Během neutralizace vzniká sůl silné kyseliny a silné zásady, takové soli nehydrolyzují.

B Povinnost, která je stanovena zákonem a jejíž rozsah je v mezích zákona určen opatřením obecné povahy, lze exekucí vymáhat jedině tehdy, jestliže bylo vydáno rozhodnutí, které existenci této povinnosti prohlásilo a v němž byla osoba, jež tuto povinnost má, jmenovitě uvedena.

C Tento výkon je nejčastěji zaměřen na diagnostiku periferních plicních lézí, méně často procesů v mediastinu nebo přímo v hrudní stěně. Přístup je perkutánní a punkce se provádí tenkou jehlou, která umožňuje odběr tkáně na cytologické vyšetření.

Rozvrstvení slovní zásoby

Podle původu rozzevnáváme:

- slova domácí – slova českého původu (např. mláďá, odřevina, pásky, zavolat, šidlo)
- slova zdomácnělá – slova cizího původu, jejichž cizí původ zpravidla ani nepoznáme (např. kožile, kloubek, plech, škola, jablko)
- slova přejatá – slova cizího původu, která jsou
 - běžně užívaná, pravopisem se přizpůsobila (např. auta, rekreace)
 - méně častá (např. extrémní, export)
 - omezená na určitý obor (např. anoda, neuron)
 - mezinárodní, užívaná většinou kulturních národů (např. prezident, motor)
- slova cizí – na rozdíl od předcházejících kategorií nejsou součástí slovní zásoby českého jazyka, v jazykovém projevu se ale přesto vyskytují

K některým mezinárodním slovům neexistují v češtině domácí náhrady (např. molekula, atom, technika, televize, fyzika, telefon...).

Při užívání přejatých slov dbáme na spisovnou výslovnost a na to, abychom slova užívali v tom významu, který skutečně mají. Užívání cizích slov bez pochopení jejich významu je směšné.

Rychlý rozvoj společnosti, rozvoj vědy a techniky s sebou přináší nutnost pojmenovat nové jevy (např. privatizace, laser, leasing, procesor, notebook, esemeska, mobil, dataprojektor, tablet), a tak se počet cizích slov v jazyce zvětšuje.

Rozumíme a uvážené přejímání slov naší národní jazyk neohrožuje, a jestliže se navíc přejímají slova mezinárodní, například pomáhá v mezinárodním dorozumění. Samozřejmě gypš cizích slov v situacích, kdy máme k dispozici plnohodnotná česká synonyma, však někdy svědčí o nedostatku jazykové výslovnosti a pokory, se kterou bychom měli ke svému národnímu klenotu přistupovat.

3 V kterém ze slovníků zjistíte, zda je dané slovo původem české, nebo přejaté? Jak?

4 a) Pokuste se odhadnout, která slova jsou původem česká a která přejatá: barva, hlučný, žele, kostým, zavařenina, banka, pavučina, guláš, přelud, rozum, čaj, tenis, kečup, vyzdít, cicha, debata, funkce, jih

b) Správnost svého řešení ověřte ve SSC. U slov přejatých ověřte jejich věcný význam a zjistěte, z kterých jazyků byla do češtiny přejata.

22

SLOVNÍ ZÁSoba A VÝZNAM SLOVA

1 a) Ve SSC zjistěte, ze kterých jazyků pocházejí tato mezinárodní slova:

komedie, tenor, pudr, svět, dávat, prezident, plech, hurikán, gramofon, volán, motor, autor, atáš, mluvnice, software, kaolin, kino, radar, molekula, fyzika, hit, technika, buldozer, tajfun

b) Vyberte slova, která mají plnohodnotné české synonymum.

2 a) Nevhodně užitá slova cizího původu nahraďte správnými výrazy:

Maminka se dohodla s tatínkem, že na jaře začnou adoptovat koupelnu.

Zaregistroval jsem se v pracovní agendě.

Lékař doporučil pacientovi před operací kyčelního kloubu mírnou redukci váhy.

Teta se rozzlobila a v efektu rozblázněný malovaný porcelánový talíř.

Stavební společnost nám nabídla výhodnou hypotézu na stavbu rodinného domu.

Oba stavební podniky spolu uzavřely výhodný kontrast.

O hlavočtí děti v Africe se starají světové humanistické organizace.

b) Vyhleďte případy, ve kterých daná přejatá slova můžeme plnohodnotně nahradit českým synonymem. Posuďte, která varianta vám pak připadá vhodnější.

3 Napíšte podle diktátu:

scedit špagety, nová objednávká, chci ti to říct soukromě, letadlo vzletlo, zhlédnout film, vozík se zvrhl a shnilé brambory se vysypaly, zvýšená teplota, domnělý přítel, rychlá zpráva, ztišení podniky, pes mi nerozuměl, jízdnat si kemešinka, choval se nerozumně, obilí vzklíčilo, radostné shledání, listi zhnědlo a spadlo, vojenský zběh, není s to úkol zvládnout

Jmenuje alespoň tři pravopisné jevy, které vám osobně činí problém a zdůvodněte jejich následný zápis.

4 Slova, která často používáme v běžném psaném či mluveném projevu, tvoří jádro či centrum slovní zásoby. Na druhou stranu výrazy, s nimiž se přilíží často nesetkáváme, bychom mohli označit za okraj či periferii slovní zásoby. Dokážete odhadnout, která z následujících slov patří spíše do centra a která spíše do periferie psaného jazyka a proč? Pro ověření svých domněnek využijte Český národní korpus (kontext.korpus.cz) a porovnejte frekvence slov v korpusu psané češtiny SYN2010.

cena, procitnout, město, takový, okázaly když, toulběné, podobný, daleko, planetrární, zaří, konstituovat, chemie, pes, často, bujary, hrát, žlab, konzervace

23

Ukázka z nové generace učebnice Český jazyk 9 z nakladatelství Fraus.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Zdeňka a kol. Český jazyk 9: pro základní školy a víceletá gymnázia. Plzeň: Fraus, 2015. ISBN 978-80-7489-045-1.

ROZVRSTVENÍ NÁRODNÍHO JAZYKA, JAZYKOVĚDA A JEJÍ SLOŽKY

Rozvrstvení národního jazyka

1 Pracujte s textem:

„Čekal jsem **tehdy** na svou přítelkyni v **jednej** hospodě, kde blikal **herní** automat. Nudil jsem se, tak jsem si řek', no co, zkusím to. Jestli dát dvě kila za pítí, nebo je hodit do mašiny, to je **fuk**," **vzpomíná** na **první** hraní **čtyřiařicetiletý** Filip. Pracoval **jako** manažer v prosperující firmě, měl slušné peníze. „Přišla první výhra. Výhra je největší nebezpečí. Máte pocit, že se to musí povést znovu... a už jsem v tom jel," **vzpomíná**. Záhy **se dostal** do kolotoče zadlužování a splácení dluhů **pomocí** jiných dluhů.

zpravy.idnes.cz/mam-dluhy-ztratil-jsem-rodinu-jsem-gambler-fj8-/domaci.aspx?c=A070815_102207_domaci_anv, upraveno

a) Zařaďte text ke slohovému útvaru. _____

b) Jde o projev mluvený, nebo psaný? _____

 c) Vyhleďte přímou řeč. Kterými znaménky je vyznačena? _____

d) Jaké je téma jazykového projevu? _____

e) Převedte rčení **to je fuk** do spisovné češtiny. _____

f) V prvním souvětí určete větné členy. _____

 g) Vyhleďte nespisovná slova a tvary slov, nahraďte je spisovnými. _____

h) Určete slovní druhy vyznačených slov. _____

i) Vyhleďte spojovací výrazy a určete jejich slovní druhy. _____

j) Vyhleďte několikanásobný větný člen a určete jeho druh. _____

k) Vyhleďte v textu 3. stupeň přídavného jména a vytvořte tvar 1. a 2. stupně. _____

2 Které jazykové příručky znáte? Podívejte se na Internetovou jazykovou příručku.

Jazykověda a její složky

1 Přiřaďte k jednotlivým jazykovědným oborům dané termíny:

zájmeno, vypravování, hláska, rod gramatický, oznámení, větný člen, znělá souhláska, tvar jmenný, věta, číslo mluvnické, souvětí, písmeno, popis, vyjmenovaná slova, osnova, přísudek

sloh	tvarosloví	skladba	zvuková a pravopisná stránka jazyka
_____	zájmeno	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

76

Procvičujte si více na www.skolasnahledem.cz.
zadejte kód 446 076

Ukázka z pracovního sešitu Český jazyk 6 s nadhledem z nakladatelství Fraus.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Zdeňka a kol. Český jazyk s nadhledem 6: pracovní sešit pro základní školy a víceletá gymnázia. Plzeň: Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-446-6.

Příloha č. 10 – Český jazyk 7 s nadhledem (2019) – Nakladatelství Fraus

NAUKA O TVŮŘENÍ SLOV

1. Slovní zásoba a její obohacování

1 Vytvořte na tabuli myšlenkovou mapu na téma **slovní zásoba češtiny**.

2 Vyznačené výrazy zařaďte do skupin podle způsobu obohacování slovní zásoby:

1. Můj bratr studuje střední školu. 2. Kalhoty z manšestru jsou pro svoji odolnost velice vhodné při výpravách do přírody. 3. Jitko, máš oko na punčošet! 4. Můj táta se v mládí vyučil zedníkem, ale tuto práci dlouho nedělal, protože si doplnil potřebnou kvalifikaci a už řadu let pracuje v Čedoku jako průvodce pro státy v oblasti Středozemního moře. 5. Horolezci postupovali po horském hřebenu ke štítu, na jehož vrchol chtěli vystoupit. 6. Ve slovenských Vysokých Tatrách je národní park všeobecně známý pod názvem TANAP. 7. Moje sestřička studuje lingvistiku na jedné z univerzit v USA. 8. Mám problém se svým automobilem, prasklo těsnění pod hlavou.

tvoreni novych slov

prenaseni vyznamu

prejimani z cizich jazyku

tvoreni sousovi

3 a) Napište během minuty co nejvíce slov od daného písmene:
Vzor: B: blatník, bobule, bílý, blábolit, brzy...

b) Napište ke každému písmenu abecedy jedno slovo:
Vzor: atlas, bábovka, cibuľa, čepice

Z knihy *Miniprojekty v českém jazyce* Květoslavy Ječné

4 a) Doplněte do textu chybějící slova podle významu. Vybírejte z následujících slov (jedno je navíc):
předek, paleontolog, australopitékus, badatelé, chodidla, výzkum
Naše dějiny na Zemi
V roce 1974 objevila francouzsko-americká skupina _____ v Etiopii zbytky předchůdce člověka ženského pohlaví, kterého pojmenovala Lucy. Je to dnes náš nejstarší nalezenný _____. Jeho stříbí se odhaduje na 3,1 milionu let. Nicméně stopy bytosti blízkých Lucy nás vedou až o 5 milionů let nazpět. Tito _____ („jižní opice“) se

NAUKA O TVŮŘENÍ SLOV

objevili přibližně před 7 miliony lety. Na základě svých _____ posouvají však _____ datum jejich zrodu do ještě vzdálenější doby.
Z knihy *Veliká obrazová dětská encyklopedie*, upraveno

b) Z doplněných slov vyberte slova cizího původu a vysvětlíte jejich význam.

5 a) Doplněte vynechaná písmena:

A 1. Děti postával _____ pře _____ v kladní skřini s mob _____ lním _____ telefony. 2. Takhle zlob _____ t při tělesné v _____ chově si nezv _____ kejte. 3. L _____ žařský v _____ cv _____ k se nám l _____ b _____ l, ale t _____ ry na b _____ žkách b _____ l _____ velm _____ náročné. 4. Poku _____ te se svůj názor rozum _____ zdůvodnit. 5. Karlov _____ rodíče nás na _____ stív _____ l _____ u _____ m _____ nulou nedělv _____ 6. Na pol _____ z _____ stal _____ otep _____ slám _____.

B 1. Soustředění v (K/k) _____ ostelci (N/n) _____ ad (Č/č) _____ erným _____ (L/l) _____ es _____ se z _____ částnil _____ i (E/ě) _____ rancouz _____ s (I/í) _____ tal _____ 2. Po (L/l) _____ ab _____ plul _____ lodě s těžkým _____ náklady. 3. V telev _____ z _____ jsme v _____ slechl _____ práv _____ o počas _____ 4. V krou _____ ku mladých botaniků se v _____ nujeme i sb _____ ru léčiv _____ ch b _____ l _____ n.

b) Zakroužkujte sousovia a podtrhněte slova cizího původu.

6 Vyluštěte, co vše se může objevit ve školních sešitech:

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
K	K	K	K	K	K	K	K	K	K	K	K	K	K
T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T	T

Směrem k severnímu pólu teplota neustále klesá, až nakonec _____

1. Konečná fáze letu. – 2. Pravoúhle. – 3. Doslovné opakování výroku. – 4. Sportovní člen. – 5. Vábit. – 6. Micka. – 7. Soukat nit na kolovrátku. – 8. Odpůrce církevního učení. – 9. Čítel estetiky. – 10. Obr. – 11. Zvuk hodin. – 12. Opečená část chleba. – 13. Devítiletý soubor. – 14. Vrchy.
Z publikace *Nejlepší křížovky ze Spiritu – III. díl*

Ukázka z pracovního sešitu *Český jazyk 7 s nadhledem* z nakladatelství Fraus.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Zdeňka a kol. *Český jazyk s nadhledem 7: pracovní sešit pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2019. Škola s nadhledem. ISBN 978-80-7489-447-3.

Příloha č. 12 – Český jazyk 9 s nadhledem (2019) – Nakladatelství Fraus

SLOVNÍ ZÁSoba A VÝZNAM SLOVA

3 Zakroužkujte vhodné antonymum:

pracný, neschopný, líný, snaživý, důsledný, nespolehlivý

prodávat, brát, nebrat, krást, věnovat, ubírat

počátek, teď, finále, epilog, konec, prolog

4. Vrstvy slovní zásoby

1) Pozorně si přečtěte etymon slova luh:

Slovo luh je stararé a znamenalo dřive tolik co mokřina. Staročesky: porubal luhý, luhův zsekáníe, luh se překládá sílva, lucus (= les), takže je třeba tomu rozumět tak, že to byly mokřinaté louky v rovinnějších nížinách a v širokém povodí větších řek. Každoročně při jarních povodních bývaly zatopeny. Na takových pozemcích vznikaly listnaté lesy s velmi cennými druhy dřevin. Často bývaly porostlé křovím nebo jen rákosím. V Čechách luhý a lužní lesy téměř vymizely.

Podle knihy *O původu některých lesních slov* Jiřího Uhlíře

b) Vysvětlení pojmu luh vyhledejte v encyklopedii nebo na internetu a porovnejte, jak toto slovo vysvětluje SsC.

2) Práce s etymologickým slovníkem:

a) Pracujte ve dvojicích či trojicích. Nejdříve se sami (např. ve dvojicích) pokuste vymyslet etymon slov, která považujete za zajímavá.

b) Všechna slova si rozdělte a jejich původ zjistěte v etymologickém slovníku.

c) Výsledky svého odhadu a práce se slovníkem porovnejte.

d) Čtyři vybraná slova ze zadání použijte ve větách tak, aby vznikl souvislý text.

3) Doplněte, ze kterých jazyků byla přejata tato slova. Ke správnému určení můžete využít Internetovou jazykovou příručku:

<input type="text" value="drama"/>	<input type="text" value="forte"/>
<input type="text" value="impresionismus"/>	<input type="text" value="maistr"/>
<input type="text" value="soustava"/>	<input type="text" value="technika"/>
<input type="text" value="kaolin"/>	<input type="text" value="prestíž"/>
<input type="text" value="sprej"/>	<input type="text" value="dimenze"/>

SLOVNÍ ZÁSoba A VÝZNAM SLOVA

3) a) Doplněte +/+, -/-:

Bariéry na Temži

Mas...vní lesknoucí se ploutve bariér v...růstající z vod řeky Temže v...padají, jako b...patřil...nějaké velké mořské obloudě. B...l...postaven...v letech 1972 až 1984, ab...chránit...město Londýn proti záplavám nebo v...soké vodě. Bariéry jsou s...tuován...asi 13 kilometrů od centra Londýna. Na šířku měří 521 metrů, obrovská ovladatelná vrata jsou propojena ocel...v...ztužen...m...betonov...m...p...l...fi. Za normálního stavu jsou natočena tak, že rovnou stranou lež...na dně řeky, a umožňují...tak lodím proplovat mez...p...l...fi. Pokud hroz...nebezpečí povodní, vrata v...soká 18 metrů se pomocí hydraul...ckých mechan...smů zvedají...vzhůru.

Podle knihy 300 nej...

b) Vypíšte slova přejatá. Potom ověřte své řešení ve SsC a ve větách je nahraďte českými výrazy.

c) Uveďte synonyma ke slově obloudě, normálního.

d) Ke slově řeky a oceli napište výrazy nadřazené.

e) Graficky znázorněte stavbu prvních dvou souvětí, určete druh souvětí a druhy vedlejších vět.

f) U posledních dvou souvětí určete druhy slov a podtrhněte základní skladební dvojice.

3) a) Přečtěte si ukázkou z *Babičky* Boženy Němcové. Všímejte si celkového charakteru spisovatelčina jazyka:

První, co si babička v hospodářství zcela na starost vzala, bylo pečení chleba. Nemohla snést, že služka s božím darem tak beze vši účty zachází, ani do díže ani z díže, do pece ani z pece že jej nepřezehává, jako by chvilu v ruce měla. Babička, než kvas zadělávala, kopítem díz pozhledala a to zehánání opakovalo se, kdykoliv těsto do ruky se vzalo, až byl chléb na stole. Nasměl jí také žádný otevřítka přijít do rány, aby jí «boží dar neuhranule», i Viliměk, když vešel do kuchyně při pečení chleba, nezapomněl, že má říci: «Pánbůh požehnej!» Když babička pekla chléb, měla vnoučata posvětení. Pokaždé dostala po plamenici a po malém bochánku, švestkami neb jablky plněném, což se jim dříve nestávalo. Musely ale zvykat dávat pozor na drobtý.

18

Procvičte si více na www.skolasnadhledem.cz
zadejte kód 449 018

19

Procvičte si více na www.skolasnadhledem.cz
zadejte kód 449 019

Ukázka z pracovního sešitu *Český jazyk 9 s nadhledem z nakladatelství Fraus*.

Zdroj: KRAUSOVÁ, Zdeňka a kol. *Český jazyk s nadhledem 9: pracovní sešit pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2019. Škola s nadhledem. ISBN 978-80-7489-449-7.

Slovní zásoba a tvoření slov

Základní pojmy:
slovní zásoba
způsoby tvoření slov:
odvozování
skládání
nevládní složeniny (spřežky)
vlastní složeniny
zkracování: zkratky
zkrathová slova
přejímání slov

SLOVNÍ ZÁSoba A ZPŮSOBY JEJÍHO OBOHACOVÁNÍ

Jak cestovat s mobilem do zahraničí
Při cestách do zahraničí většinou nechceme opustit domov bez možnosti spojení. Mobilní operátoři mohou předem zákazníka informovat o roamingových programech klasických i nových. Nejsnazší způsob změny programu je využít infolinku operátora. Hovorné, spojovací poplatky i poplatky za SMS či MMS je nutno u konkurenčních programů odlišit, a to i kvůli různému uplatňování takzvaných eurotarifů. Čím víc můžeme zvýšit tarif, tím nižší minutové hovorné můžeme při roamingu získat. Takto lze snížit platbu zpravidla jak pro uživatele mobilu s paušálem, tak s předplacenou kartou, ne vždy však ve stejné míře. U některých operátorů musíme při aktivaci roamingu složit volací zálohu. Uživatelé předplacenek musí před odjezdem do zahraničí dostatečně dobít kredit. Trendem každého operátora je zvýhodnit ceny a přilákat tak nové zákazníky.

(Podle denního tisku)

1. Znáte všechna slova z úryvku? Která z nich jsou nová a co bylo důvodem jejich vzniku?

Změny v našem životě, ve společnosti, vědě, technice a kultuře vedou ke **změnám ve slovní zásobě**. Slovník každého jazyka se vyvíjí, aby mohl dobře sloužit měnícím se pojmenovacím potřebám. Proto **vznikají nová slova**, významy některých existujících slov se **mění**, přibývají nebo ubývají. Jiná slova se naopak používají méně, **zastarávají** a postupně z jazyka mizí.

70

2. Rozlište následující slova podle užívání v současné době na slova zastarávající, zřídka užívaná a nová:
snowboard, trabant, technostyl, toматы, pantáta, MP3, sypek, europoslanec, chrabrota, autovlak

Pro bystré hlavy

a) Některá stará nebo starší slova se zachovala v zeměpisných názvech, jako například Medový Újezd nebo Kamenný Újezd. Zjistěte, co slovo újezd původně znamenalo.
b) Znáte ze svého okolí nějaký zeměpisný název obsahující staré nebo starší slovo? Víte, co zastaralé slovo původně znamenalo?

Nová slova se tvoří ze slov v jazyce existujících několika způsoby. Mezi nejčastější **způsoby tvoření slov** v češtině patří **odvozování příponami** (záznam-ník) nebo **předponami** (pro-zvonit). Méně časté je **skládání** (velkoobchod, elektrospotřebič, spolejezdec). Někdy se tvoří slova také **zkracováním** z více-slovných pojmenování (Meopta – mechanická optika).

3. Určete, kterým ze slovo-tvorných způsobů (odvozováním příponami nebo předponami, skládáním, zkracováním) vznikla následující slova:
televizní, vydávat, obranyschopný, poctivec, hrozno, pradávny, hlavolam, prázdniny, velehorny, Cedok

Slovní zásoba českého jazyka se obohacuje také **přejímáním slov** z jiných jazyků (telefon, komunikace, disketa, e-mail, metropole). V současné době jsou to hlavně nová slova z **angličtiny**, která se často jako mezinárodní uplatňují také v mnoha cizích jazycích (design, show, market, party, on-line). Ke slově cizího původu někdy existují české varianty, např. kauza – případ, věc, cash – v hotovosti, trend – směr, fixní – pevný, stálý.

Slivoně

Slivoně s kulovitými, šedomodrými plody a s červenomodrou až tmavomodrou slupkou, které patří do rodiny švestek-sliv, k nám přišly z Předního

71

východu a z jihoevropských zemí. Obecně platí, že čím déle zůstává ovoce na stromě, tím více vitamínů **vytvoří**.

Švestky i pološvestky optimalizují látkovou přeměnu sacharidů, pomáhají při nervozitě, neklidu a problémech se soustředěním, zvyšují odolnost organismu proti stresu, čistí sířeva, obvykle posilí srdce a imunitní systém apod.

(Podle denního tisku)

4. a) Určete, kterým ze slovo-tvorných způsobů (odvozováním příponami nebo předponami, skládáním, zkracováním) vznikla podtržená slova v článku.
b) Vypište slova přejátá.

5. Rozumíte těmto cizím slovům? Nahraďte je domácími výrazy. (Jestliže význam slova neznáte, poučte se o něm ve slovníku cizích slov.)
historik, pozitivní, bilaterální, automaticky, deprese, konkurz, sociální, realizovat, evidentní, iluze, klient, interview

6. Doplňte chybějící písmena v následujících cizích slovech. Správnost pravopisu případně ověřte v Pravidlech českého pravopisu:
akust-ka, exkur-e, b-biograf-e, pre-ident, b-znys, arch-v, d-splej, kur-, ox-da-ce, h-erogl-f, drog-r-e, ir-tovat, marketin-, pedik-ra

Někdy se pro pojmenování **nových jevů a věcí** použijí již **existující slova** a přiřadí se jim **nový význam** (virus – původně mikroorganismus vyvolávající choroby, virus – softwarový program, záměrně vytvořený pro zasahování do provozu počítače a sítě se bez vědomí uživatele). Slova se také spojují v pevná, ustálená pojmenování – **sousloví** (digitální vysílání, zelená vlna, internetové stránky).

7. a) Jaké jsou základní (původní) významy slov záznamník, linka, operátor? Znáte jejich nové významy z oblasti telekomunikace?
b) Jakým způsobem vznikla pojmenování mobilní síť, spojovací poplatek, předplacená karta?

ODVOZOVÁNÍ

Způsob **tvoření slov příponami, koncokami a předponami** se nazývá **odvozování**. V češtině je to **nejčastější způsob** tvoření nových slov. Při odvozování příponami vznikají slova s novým významem, při odvozování předponami se většinou pouze obohacuje význam základových slov

72

Ukázka z učebnice Český jazyk 7 pro základní školy z nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství.

Zdroj: HOŠNOVÁ, Eva a Ivana BOZDĚCHOVÁ. Český jazyk 7 pro základní školy. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7235-391-0.

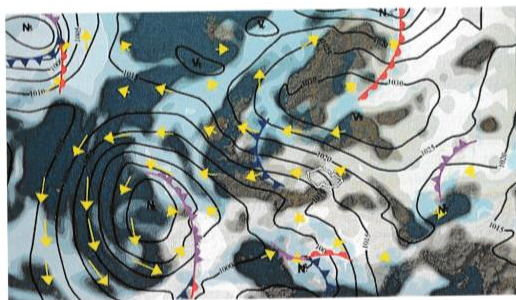
Příloha č. 14 – Český jazyk 8 pro základní školy (2009) – SPN – pedagogické nakladatelství

Obohacování slovní zásoby: víceslovná pojmenování, slova cizího původu

O meteorologii

Tlaková níže, které meteorologové říkají cyklona, je oblast s nižším tlakem vzduchu, než je v okolí. Na synoptické mapě musí být vyjádřena alespoň jednou uzavřenou izobarou, tj. čarou, která spojuje místa se stejným tlakem vzduchu. Směrem do centra tlakové níže tlak vzduchu klesá a jednotlivé izobary jsou často i blíž k sobě. Horizontální rozměr tlakové níže bývá několik set až tisíc kilometrů. Pohybuje se obvykle rychlostí kolem 50 km/h, ale může také zůstat delší dobu téměř na stejném místě. Směr větru v tlakové níži směřuje logicky od okrajů do středu, k nejnižšímu tlaku, ale nikoliv přímo a nejkratší cestou, nýbrž se působením Coriolisovy síly uchyluje na severní polokouli doprava, proti směru pohybu hodinových ručiček. Během výstupu se ve vzduchu kondenzuje vodní pára a vytváří se bohatá oblačnost. V tlakové níži proto obecně převládá podmráčené počasí se srážkami, a zejména v oblasti nahuštěných izobar i se silným větrem.

(Podle Pavla Karase – Aleny Zárybnické – Taťány Mikové)

1. Vyhledejte v textu příklady víceslovných pojmenování, která se užívají jako termín v meteorologii, fyzice anebo zeměpisu.

Nové věci a jevy pojmenovávají nejen nově utvořená slova, ale také **víceslovná pojmenování** a **slova cizího původu**, do češtiny přejatá z jiných jazyků.

2. Najděte v textu všechna slova cizího původu a vyberte z nich alespoň dvě odvozená a dvě složená slova.

Pro bystré hlavy

a) Dokážete vyvodit slovní význam pojmenování anticyklona z jeho slovotvorné stavby? (Využijte přitom vysvětlení významu slova cyklona v úryvku.)

b) Uveďte pět dalších slov s první částí anti-.

c) Podobný význam jako anti- má české slovo proti, které se uplatňuje jako první člen ve složeninách. Uveďte pět příkladů složených slov, ve kterých bude první část proti-.

3. Meteorolog se zabývá speciálním oborem, který se nazývá meteorologie. Uveďte tři další názvy profesí a jejich oborů utvořené stejným slovotvorným způsobem.

4. Které slovo je v textu O meteorologii uvedeno jako slovo složené i jako zkratka? Vysvětlete, jak vzniklo původní pojmenování a jak jeho zjednodušená podoba. Uveďte další příklady.

Pro bystré hlavy

a) Charakterizujte co nejpřesněji, z kterých částí a jak vzniklo slovo biopředpověď. Víte, co pojmenovává a kde se užívá?

b) Proč se takový způsob tvoření slov odborně nazývá hybridní?

5. Najděte v textu nezkrácená slova cizího původu a rozdělte je do skupin podle slovního druhu, ke kterému patří.

Internet přímo u vás doma

a navíc volné hovory z pevné

Pořídíte si ke své pevné lince O₂ Internet ADSL a budete mít rychlý a stabilní internet s rychlostí 2 MB/s, takže si klidně budete stahovat hudbu, videa, posílat mailové zprávy, a to vše úžasně rychle. A navíc v balíčku O₂ Duo ke své pevné lince a internetu ještě dostanete měsíčně 300 volných minut pro volání. K výhodám služby O₂ Internet ADSL patří vedle spolehlivého a rychlého internetu možnost surfovat i telefonovat zároveň, snadná instalace, bezplatná technická podpora a ncomezené objemové limity pro přenos dat. Akční na-

Ukázka z učebnice Český jazyk 8 pro základní školy z nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství.

Zdroj: HOŠNOVÁ, Eva a Ivana BOZDĚCHOVÁ. Český jazyk 8 pro základní školy. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7235-425-2.

Anotace

Jméno a příjmení:	Lucie Konečná
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Michal Kříž, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Anglicismy ve slovní zásobě žáků 2. stupně ZŠ
Název v angličtině:	Anglicisms in the vocabulary of the pupils of the lower-secondary level
Anotace práce:	Diplomová práce „Anglicismy ve slovní zásobě žáků 2. stupně ZŠ“ se zabývá porozuměním výrazům přejatých z anglického jazyka žáky vyšších stupňů základní školy. Práce obsahuje teoretický pohled na témata slovní zásoby, přejímání cizích slov a zařazení anglicismů ve výuce českého jazyka. Praktická část interpretuje a analyzuje data získaná z výzkumného šetření, konkrétně dotazníku. Dotazník zkoumal porozumění anglicismů a postoje žáků k nim.
Klíčová slova:	Adaptace anglicismů, anglicismus, přejímání slov, slovní zásoba, základní škola
Anotace v angličtině:	The diploma thesis “Anglicisms in the vocabulary of the pupils of the lower-secondary level” deals with the understanding of expressions borrowed from the English language by pupils of the higher grades of primary school. This thesis includes a theoretical view of the topics of the lexicon, loanwords and the inclusion of anglicisms in the teaching of the Czech language. The practical part interprets and analyses data gained by exploratory investigations, especially the questionnaire. The questionnaire examined pupils’ understanding of the anglicisms and attitudes toward them.
Klíčová slova v angličtině:	Adaptation of anglicisms, anglicism, loanwords, primary school, vocabulary
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Dotazník Příloha č. 2 – Český jazyk 6 (2003) – Nakladatelství Fraus Příloha č. 3 – Český jazyk 7 (2004) – Nakladatelství Fraus Příloha č. 4 – Český jazyk 7 (2013) – nová generace – Nakladatelství Fraus Příloha č. 5 – Český jazyk 8 (2005) – Nakladatelství Fraus

	Příloha č. 6 – Český jazyk 8 (2014) – nová generace – Nakladatelství Fraus Příloha č. 7 – Český jazyk 9 (2006) – Nakladatelství Fraus Příloha č. 8 – Český jazyk 9 (2015) – Nakladatelství Fraus Příloha č. 9 – Český jazyk 6 s nadhledem (2018) – Nakladatelství Fraus Příloha č. 10 – Český jazyk 7 s nadhledem (2019) – Nakladatelství Fraus Příloha č. 11 – Český jazyk 8 s nadhledem (2019) – Nakladatelství Fraus Příloha č. 12 – Český jazyk 9 s nadhledem (2019) – Nakladatelství Fraus Příloha č. 13 – Český jazyk 7 pro základní školy (2008) – SPN – pedagogické nakladatelství Příloha č. 14 – Český jazyk 8 pro základní školy (2009) – SPN – pedagogické nakladatelství
Rozsah práce:	101 stran
Jazyk práce:	Český jazyk